YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

7 päivänä lokakuuta 1999 *

Asiassa T-228/97,

Irish Sugar plc, Irlannin oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Carlow (Irlanti), edustajinaan asianajaja Alexander Böhlke, Bryssel ja Frankfurt am Main, ja solicitor Scott Crosby, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Victor Elvinger, 31 rue d'Eich,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies Klaus Wiedner, jota avustaa barrister Conor Quigley, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jossa kantaja vaatii ensisijaisesti EY:n perustamissopimuksen 86 artiklan mukaisesta menettelystä (IV/34.621, 35.059/F-3 — Irish Sugar plc) 14 päivänä toukokuuta 1997 tehdyn komission päätöksen 97/624/EY (EYVL L 258, s. 1) kumoamista sekä toissijaisesti tämän päätöksen päätösosan 3 artiklan kolmannen ja neljännen kohdan kumoamista, siltä osin kuin niihin sisältyy päätösosan 1 artiklan 5 ja 6 kohdassa todetuista väärinkäytöksi katsotuista menettelytavoista johtuvia kieltomääräyksiä, ja kantajalle saman päätöksen päätösosan 2 artiklassa määrätyn sakon alentamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Jaeger sekä tuomarit K. Lenaerts ja J. Azizi,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 14.1.1999 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Käsiteltävänä oleva kanne on nostettu EY:n perustamissopimuksen 86 artiklan mukaisesta menettelystä (IV/34.621, 35.059/F-3 — Irish Sugar plc) 14 päivänä toukokuuta 1997 tehdystä komission päätöksestä 97/624/EY (EYVL L 258, s. 1; jäljempänä riidanalainen päätös), jolla kantajalle, joka on Irlannin ainoa sokerijuurikkaan jalostaja ja tärkein sokerin toimittaja tämän jäsenvaltion alueella, määrättiin muun muassa sakko EY:n perustamissopimuksen 86 artiklan (josta on tullut EY 82 artikla) rikkomisesta. Riidanalaisen päätöksen kohteena oleva tuote on valkoinen kidesokeri sekä teollisuuskäyttöön tarkoitetun että vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla.

2 Komissio teki 25.9. ja 26.9.1990 tarkastuksen kantajan pääkonttorissa Dublinissa. Se teki 7.2. ja 8.2.1991 tarkastuksen kantajan tuottaman sokerin jakelusta vastaavan Sugar Distributors Ltd:n (jäljempänä SDL) tiloissa Dublinissa. Se teki 13.2.1991 tarkastuksen kantajan toimittaman sokerin jakelusta Pohjois-Irlannissa vastaavan kantajan tytäryhtiön William McKinney Ltd:n (jäljempänä McKinney) tiloissa Belfastissa.

3 Ensimmäisessä hallinnollisessa menettelyssä, joka koski kantajan ja kahden sen kilpailijan välisiä sopimuksia markkinoiden jakamisesta Yhdistyneessä kuningaskunnassa (asia IV/33.705), komissio lähetti kantajalle 4.5.1992 neuvoston asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista 25 päivänä heinäkuuta 1963 annetun komission asetuksen N:o 99/63/ETY (EYVL 1963, 127, s. 2268; jäljempänä asetus N:o 99/63/ETY) 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun väitetiedoksiannon. Kantaja vastasi siihen 11.9.1992. Tässä ensimmäisessä menettelyssä järjestettiin 6.10.1992 myös 6 päivänä hel-

mikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (EY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 19 artiklassa tarkoitettu kuulemistilaisuus. Kantajalle ilmoitettiin 2.8.1995 tämän menettelyn lopettamisesta.

4 Komissio ryhtyi 22.4.1993 toiseen hallinnolliseen menettelyyn (IV/34.621), joka koski sekä EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan (josta on tullut EY 81 artikla) että sen 86 artiklan rikkomisia, lähettämällä kantajalle ja eräille muille uuden väitetiedoksiannon. Kantaja vastasi siihen 1.9.1993. Se osallistui kuulemistilaisuuteen 21.9. ja 22.9.1993. Komissio ilmoitti 28.6.1995 kantajalle, että perustamissopimuksen 85 artiklaan perustuvista väitteistä luovuttiin. Komissio teki 19.7.1995 asetuksen N:o 17 11 artiklan perusteella päätöksen, jolla kantaja velvoitettiin toimittamaan sille eräitä tietoja.

5 Komissio teki 16.1.1995 tarkastuksen kantajan osakekannan huhtikuusta 1991 lähtien omistaneen holdingyhtiön Greencore plc:n (jäljempänä Greencore) tiloissa Dublinissa. Komissio teki samana päivänä tarkastuksen myös kantajan tiloissa Carlow'ssa (Irlanti).

6 Komissio lähetti 25.3.1996 kantajalle oikaistun väitetiedoksiannon, jolla korvattiin edellinen väitetiedoksianto kokonaisuudessaan ja aloitettiin siten kolmas hallinnollinen menettely (IV/34.621, 35.059). Kantaja lähetti vastauksensa 12.7.1996.

7 Komissio teki 14.5.1997 riidanalaisen päätöksen, jossa se totesi vuodesta 1985 vuoteen 1995 jatkuneena ajanjaksona tehtyjä perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisia, jotka tarkemmin sanottuna koostuivat kantajan (ja/tai SDL:n ennen helmikuuta 1990) seitsemästä määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä merkitsevästä eri toimintatavasta vähittäismyyntiin tarkoitetun ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun kidesokerin markkinoilla Irlannissa. Riidanalaisessa päätöksessä kantajalle määrättiin tämän perusteella 8 800 000 ecun suuruinen sakko.

Oikeudenkäynti

8 Riidanalainen päätös annettiin kantajalle tiedoksi 23.5.1997.

9 Kantaja on nostanut käsiteltävänä olevan kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 4.8.1997 toimittamallaan kannekirjelmällä.

10 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin kehottamalla asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin. Asianosaiset noudattivat kehotuksia.

11 Asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 14.1.1999 pidetyssä istunnossa.

Asianosaisten vaatimukset

12 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa riidanalaisen päätöksen,

— toissijaisesti alentaa kantajalle 2 artiklassa määrättyä sakkoa ja kumoaa 3 artiklan kolmannen ja neljännen kohdan, siltä osin kuin ne perustuvat 1 artiklan 5 ja 6 kohdassa todettuihin määräävän markkina-aseman väärinkäytöksi katsottuihin menettelytapoihin, ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

13 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Ensisijaiset vaatimukset

14 Kantaja esittää riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevan ensisijaisen vaatimuksensa tueksi neljä kanneperustetta. Ensimmäinen kanneperuste koskee EY:n perustamissopimuksen 86 artiklan ja 190 artiklan (josta on tullut EY 253 artikla) rikkomista, oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamista ja asetuksen N:o 99/63/ETY 4 artiklan rikkomista, ja kantaja väittää siinä, ettei sillä ollut yhdessä SDL:n kanssa yhteistä määräävää markkina-asemaa. Toinen kanneperuste koskee perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomista, ja kantaja väittää siinä, ettei sillä ollut määräävää asemaa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla. Kolmas ja neljäs kanneperuste, jotka tutkitaan yhdessä, koskevat perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomista, ja kantaja väittää niissä, ettei se ole käyttänyt väärin sitä määräävää asemaa, joka sillä on väitetty olevan teollisuuskäyttöön tarkoitetun eikä myöskään vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla.

1. *Kantajan ja SDL:n yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolo*

15 Tässä ensimmäisessä kanneperusteessaan kantaja vetoaa ensimmäiseksi siihen, että riidanalaisen päätöksen päätösosa on epätäydellinen ja ristiriitainen, ja toiseksi siihen, että riidanalaisessa päätöksessä oleva kaksien erillisten markkinoiden olemassaoloa koskeva toteamus on ristiriidassa kantajan viaksi katsottujen rikkomisten ominaispiirteiden kanssa, sekä riitauttaa kolmanneksi riidanalaiseen päätökseen sisältyvän yhteisen määräävän markkina-aseman määrittelyn.

Riidanalaisen päätöksen päätösosan epätäydellisyys ja ristiriitaisuus

16 Kantaja katsoo ensinnäkin, ettei riidanalaisen päätöksen päätösosaan sisälly minkäänlaista nimenomaista toteamusta määräävän markkina-aseman ja yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolosta. Kantaja myöntää, että

tätä kysymystä on tutkittu riidanalaisen päätöksen muissa osissa, mutta korostaa kuitenkin, että johtopäätös, joka on tehtävissä pelkästään päätöksen osasta, joka sisältää oikeudellisen arvioinnin ei voi olla lainmukaisesti tehty. Kantaja huomauttaa, ettei oikeudellisella arvioinnilla ole ratkaisevaa merkitystä päätöksen adressaatin kannalta, koska oikeudellisen arvioinnin tarkoitus on esittää tehdyn päätöksen perustelut ja siten selittää sen päätösosassa lausutut toteamukset. Rikkomisesta voidaan määrätä seuraamus vain, jos sen olemassaolo on asianmukaisesti todettu, sillä muutoin rikotaan yhteisön oikeusjärjestyksen perusperiaatteisiin kuuluvaa oikeusvarmuuden periaatetta.

17 On syytä huomauttaa, että päätös on kokonaisuus, jossa päätösosaa on tarkasteltava sen perustelujen valossa (ks. erityisesti asia T-145/89, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-987, 146 kohta ja yhdistetyt asiat T-213/95 ja T-18/96, SCK ja FNK v. komissio, tuomio 22.10.1997, Kok. 1997, s. II-1739, 104 kohta). Tässä tapauksessa kantaja ei edes kiistä, että riidanalaisen päätöksen perusteluihin sisältyy toteamus, jonka mukaan kantajalla on määräävä markkina-asema ja yhteinen määräävä markkina-asema SDL:n kanssa. Riidanalaisen päätöksen 99—113 perustelukappale päättyvät seuraavaan 113 perustelukappaleessa olevaan täysin yksiselitteiseen ilmaisuun:

"Tämän vuoksi voidaan päätellä, että koko merkityksellisen ajanjakson ajan [kantajalla] oli yksin tai ennen helmikuuta 1990 ainakin yhteisesti määräävä markkina-asema kidesokerin markkinoilla sekä vähittäiskauppa- että teollisuusmyynnissä [Irlannissa]."

18 Komissio toteaa riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa, että kantaja on rikkonut perustamissopimuksen 86 artiklaa noudattamalla "pitkäaikaista ja laaja-alaista politiikkaa, jolla se on suojellut asemaansa Irlannin sokerimarkkinoilla". Kuten komissio siten aiheellisesti toteaa, perustamissopimuksen 86 artiklan määräysten rikkominen edellyttää, että yrityksellä on määräävä markkina-asema. Nimenomainen toteamus, jota kantaja edellyttää, sisältyy siten riidanalaisen päätöksen päätösosaan implisiittisesti mutta kuitenkin selvästi, kun siinä todetaan perustamissopimuksen 86 artiklaa rikotun.

19 Tästä seuraa, että kantajan esittämä väite, jonka mukaan määräävän markkina-aseman ja yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaoloa ei olisi nimenomaisesti todettu, on tosiasioihin perustumaton ja se on hylättävä (asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, 98 kohta).

20 Toiseksi kantaja esittää, että riidanalaisen päätöksen päätösosan ja perustelujen välillä on ristiriitaa relevanttien markkinoiden määrittelyssä. Kantaja selittää muun muassa, että komissio viittaa riidanalaisen päätöksen päätösosassa yksiin "Irlannin sokerimarkkinoihin", vaikka se myöntää riidanalaisen päätöksen perusteluissa, että vähittäismyyntiin tarkoitetun ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinat ovat toisistaan erilliset (90, 99 ja 118 perustelukappale). Itse asiassa riidanalaisen päätöksen päätösosassa oleva määrittely vastaa kahdessa viimeisessä kantajalle osoitetussa väitetiedoksiannossa (menettelyt IV/34.621 ja IV/34.621, 35.059) käytettyä määrittelyä. Sen vuoksi kantaja katsoo, että riidanalaisen päätöksen päätösosaan mahdollisesti sisältyvä toteamus määräävän markkina-aseman ja yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolosta liittyy Irlannin sokerimarkkinoihin eli markkinoihin, joita ei ole määritelty riidanalaisen päätöksen perusteluissa.

21 Tällaista ristiriitaa ei ole osoitettu. Kun riidanalaisen päätöksen päätösosaa nimittäin luetaan päätöksen perustelujen valossa, kuten edellä 17 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä edellytetään, ilmaisun "Irlannin sokerimarkkinat" käyttäminen riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa ei voi johtaa kantajaa eikä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta harhaan kantajaa vastaan esitettyjen väitteiden merkityksestä.

22 Riidanalaisen päätöksen 90 ja 98 perustelukappaleessa käytetyt ilmaisut osoittavat nimittäin, että kantajan esitettyä selityksensä vastauksena väitetiedoksiantoon komissio katsoi, että tässä tapauksessa on olemassa kahdet eri markkinat. Siten komissio toteaa 90 perustelukappaleessa seuraavaa: "Komissio hyväksyy kuitenkin [kantajan] väitteen [loppuviite 71, jossa sanotaan seuraavaa: Vastauksessaan 12 päivänä heinäkuuta 1996 esitettyyn väitetiedoksiantoon, kohdassa 3.2.1—3.2.7], jonka mukaan valkoisen kidesokerin markkinat ovat jakautuneet edelleen kahteen eri alaryhmään: teollisuuden käyttöön tarkoitettuun sokeriin ja vähittäismyyntiin tarkoitettuun sokeriin. Näillä kahdella mark-

kinoiden alaryhmällä on yhteneväisiä ominaisuuksia: [— —] Vaikka toimituspuolella on tietty määrä keskinäistä korvaavuutta, tuotteiden käyttötarkoituksen, myyntimäärien ja asiakastyyppien osalta markkinat ovat erilaiset." Komissio lausuu päätöksen 98 perustelukappaleessa seuraavaa: "Komissio päättelee edellä mainittujen ominaispiirteiden perusteella, että Irlannin vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun kidesokerin markkinat muodostavat merkitykselliset markkinat. Komissio toteaa lisäksi, että kyseiset markkinat kattavat tuotantomäärien ja sokerin kulutuksen perusteella huomattavan osan [perustamissopimuksen] 86 artiklassa tarkoitetuista yhteismarkkinoista."

23 Luettaessa riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artikla kokonaisuudessaan siitä sitä paitsi ilmenee selvästi, että tässä artiklassa aivan kuten kyseisen päätöksen perusteluissakin tehdään ero vähittäismyyntiin tarkoitetun ja teollisuudelle myytäväksi tarkoitetun kidesokerin markkinoiden välillä Irlannissa. Tästä seuraa, että kantajan väite, jonka mukaan riidanalaisen päätöksen perustelujen ja päätösosan välillä olisi ristiriitaa, on tosiasioiden vastainen ja myös se on hylättävä.

24 Kolmanneksi kantaja arvostelee komission ensimmäisen kerran vastinekirjelmässään esittämää riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan tulkintaa, jonka mukaan komissio olisi nimenomaisesti todennut kantajalla olleen yksinomainen määräävä markkina-asema koko riidanalaisen ajanjakson tai ainakin yhteinen määräävä markkina-asema yhdessä SDL:n kanssa helmikuuta 1990 edeltävänä ajanjaksona. Kantaja huomauttaa, ettei riidanalaisen päätöksen perusteluissa (111, 112, 113, 117, 135 ja 167 perustelukappale) eikä myöskään sen päätösosassa vahvisteta näitä komission liian myöhään esittämiä väitteitä. Joka tapauksessa kantaja katsoo, että mikäli riidanalaista päätöstä katsottaisiin voitavan lukea komission esittämin tavoin, se loukkaisi kantajan puolustautumisoikeuksia, koska komission riidanalaisessa päätöksessä omaksuma käsitys poikkeaa väitetiedoksiannossa omaksutusta käsityksestä (106, 108 ja 150 kohta). Kantaja lisää, että seikat, joiden perusteella yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaoloa vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun on riidanalaisessa päätöksessä pidetty toteen näytettynä, koskevat Sugar Distribution (Holding) Ltd:tä (jäljempänä SDH) ja SDL:ää.

25 On todettava, että kantaja on oikeassa kiistäessään komission tässä oikeudenkäynnissä puolustaman tavan tulkita riidanalaista päätöstä tältä osin. Vaikka komission esittämä tapa lukea päätöstä saattaisi vaikuttaa sekä riidanalaisen päätöksen perusteluissa että väitetiedoksiannossa määräävän markkina-aseman olemassaolosta ja toisaalta tämän määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä tehdyn oikeudellisen arvioinnin mukaiselta, tämä lukutapa ei sitä vastoin sovi yhteen riidanalaisen päätöksen ja väitetiedoksiannon muiden jaksojen kanssa, jotka kantaja on maininnut. Erottelu, johon komissio on tässä oikeudenkäynnissä vedonnut perustellakseen tätä valittujen sanamuotojen vaihtelevuutta ja jonka mukaan kantajalla olleen määräävän markkina-aseman toteaminen ja sen väärinkäyttämisen toteaminen, ovat kaksi eri asiaa, on asiaan vaikuttamatonta. Riidanalaisen päätöksen useissa jaksoissa, jotka sisältävät määräävän markkina-aseman väärinkäyttötapausten oikeudellista arviointia, nimittäin selostetaan nimenomaisesti sitä, miten kantaja ja SDL ovat väärinkäyttäneet "yhteistä määräävää markkina-asemaansa".

26 Esimerkiksi riidanalaisen päätöksen 99—113 perustelukappaleesta, jotka on sijoitettu otsikon "B. Määräävä asema" jälkeen, ilmenee, että komissio on katsonut, että kantajalla on koko kysymyksessä olevan ajanjakson eli vuosina 1985—1995 ollut jakamaton määräävä markkina-asema, mutta että komissio on ottanut huomioon kantajan väitteen, jonka mukaan kantajalla ei ollut määräysvaltaa SDL:ssä, ennen kuin se osti helmikuussa 1990 kaikki SDL:n emoyhtiön SDH:n osakkeet. Tämä tarkastelu ei eroa siitä, mitä komissio oli esittänyt väitetiedoksiannon 95—106 kohdassa, joissa käsiteltiin määräävän markkina-aseman olemassaoloa. Riidanalaisen päätöksen 114 ja 116 perustelukappale, jotka on sijoitettu otsikon "C. Määräävän aseman väärinkäyttö" jälkeen, ovat samansuuntaisia. Myös väitetiedoksiannon 110 kohdasta ilmenee tämä komission käsitys.

27 Riidanalaisen päätöksen useista jaksoista, joissa väärinkäytöksi katsottavia menettelytapoja käsitellään yksityiskohtaisesti, sekä sen päätösosasta ilmenee kuitenkin, että kantaja ja SDL ovat ennen vuotta 1990 käyttäneet väärin yhteistä määräävää markkina-asemaa päättämällä joko yrityskohtaisista tai yhteisistä menettelytavoista. Esimerkiksi 117 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: "[Kantajan] ennen vuotta 1990 toteuttamat kuljetusrajoitukset, molempien yritysten myöntämät rajaseutualennukset, vientialennukset ja kanta-asiakkaan alennukset ja SDL:n toimeenpanemat tuotevaihdot ja valikoiva hinnoittelu toteutettiin aikana, jolloin kyseisillä yrityksillä oli yhteinen määräävä asema." Päätöksen 135 perustelukappaleen lopussa lausutaan seuraavaa: "Sen johdosta

voidaan päätellä, että [kantaja] ja SDL syyllistyivät yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön soveltaessaan kyseisiä käytäntöjä." Päätöksen 167 perustelukappaleessa todetaan vielä seuraavaa: "[Kantajan] ja/tai SDL:n muu väärinkäytökseksi katsottava toiminta [— —] ei ole aikasidonnaista sakkojen määräämisen osalta. [Kantaja] on pyrkinyt toimintansa avulla säilyttämään tai vahvistamaan yhteisen määräävän markkina-asemansa ja lisäksi [kantaja] ja SDL pyrkivät yhdessä helmikuuta 1990 edeltävänä aikana säilyttämään toimintansa avulla yhteisen määräävän markkina-asemansa. [— —] Komissio katsoo sen vuoksi, että [kantaja] on tahallisesti tai ainakin huolimattomuudesta käyttänyt väärin määräävää asemaansa ja että [kantaja] ja SDL vuoden 1990 helmikuuta edeltävänä aikana tahallisesti tai ainakin huolimattomuudesta käyttivät väärin yhteistä määräävää asemaansa. Tämän vuoksi komissio aikoo määrätä Irish Sugarille sakon sen omista rikkomisista ja — — rikkomisista SDL:n oikeusseuraannon saajana." Riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa todetaan seuraavaa: "[Kantaja] (ja/tai Sugar Distributors Limited vuoden 1990 helmikuuta edeltävän ajan osalta) on näin ollen harjoittanut seuraavia väärinkäytökseksi luokiteltavia toimintoja Irlannissa vähittäismyyntiin tai teollisuuden käyttöön tarkoitetun kidesokerin markkinoilla: [— —]". Nämä katkelmat osoittavat, että kantajan esittämä tapa lukea riidanalaista päätöstä on perusteltu. Sama koskee kantajan mainitsemaa väitetiedoksiannon 150 kohtaa, jossa riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen tavoin todetaan seuraavaa: "[Kantaja] on pyrkinyt toimintansa avulla säilyttämään yhteisen määräävän markkina-asemansa tai vahvistamaan sitä, ja lisäksi [kantaja] ja SDL ovat pyrkineet yhdessä helmikuuta 1990 edeltävänä aikana säilyttämään toimintansa avulla yhteisen määräävän markkina-asemansa. [— —] Komissio katsoo sen vuoksi, että [kantaja] on tahallisesti tai ainakin huolimattomuudesta käyttänyt väärin määräävää asemaansa ja että [kantaja] ja SDL ovat vuoden 1990 helmikuuta edeltävänä aikana tahallisesti tai ainakin huolimattomuudesta käyttäneet väärin yhteistä määräävää asemaansa. Tämän vuoksi komissio aikoo määrätä [kantajalle] sakon sen omista rikkomisista ja rikkomisista, jotka SDL on tehnyt ennen vuoden 1990 helmikuuta, SDL:n seuraajana [— —]."

28 Erilaiset sanamuodot, joita käyttäen riidanalaisessa päätöksessä on selostettu kantajan asemaa markkinoilla ennen vuoden 1990 helmikuuta, johtuvat kantajan ja SDL:n välisten siteiden erityislaadusta ennen tuota ajankohtaa. Komissio

nimittäin väittää todenneensa vuoden 1985 ja helmikuun 1990 väliseltä ajanjaksolta perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisia, jotka on tehnyt joko kantaja yksin, SDL yksin tai molemmat yhdessä. Koska komissio otti huomioon kantajan väitteen, jonka mukaan kantajalla ei ole ollut määräysvaltaa SDL:ssä siitä huolimatta, että se omisti 51 prosenttia SDH:sta, komissio katsoikin, että vaikkei kantajaa ja SDL:ää voitu käsitellä yhtenä ainoana taloudellisena yksikkönä, niillä oli ainakin yhdessä ollut määräävä asema relevanteilla markkinoilla. Väitetiedoksiannon 110 kohta tukee tätä komission näkemystä: "Puolustaakseen markkinoitaan [kantaja] käytti vuodesta 1985 lähtien monin eri tavoin väärin asemaansa siten, että näitä toimintatapoja käytettiin vaihtoehtoisesti tai toisiinsa yhdistettyinä aina, kun se katsottiin tarpeelliseksi. Osan kyseisistä toimintatavoista [kantaja] toteutti itse ja muut vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla SDL, [kantajan] myyntiyhtiö."

29 Kantajan ja SDL:n välisten suhteiden erityispiirteet ennen vuoden 1990 helmikuuta eivät kuitenkaan oikeuta komissiota katsomaan samojen tosiseikkoja koskevien tietojen perusteella toteen näytetyksi, että kantajalla olisi ennen vuoden 1990 helmikuuta ollut sekä jakamaton määräävä markkina-asema että yhteinen määräävä markkina-asema SDL:n kanssa. Komissio ei myöskään saa jättää epäselväksi kysymyksessä olevan määräävän markkina-aseman luonnetta, koska muussa tapauksessa kantajaa vastaan esitetyt väitteet eivät ole täsmällisiä ja kantajaa estetään valmistelemasta tehokkaasti puolustustaan, jolloin loukataan asetuksen N:o 99/63/ETY 4 artiklassa turvattuja puolustautumisoikeuksia. Siten on katsottava, kuten kantaja korostaa, että riidanalaisessa päätöksessä todetaan samalla tavoin kuin väitetiedoksiannossa, että kantajalla ja SDL:llä on ollut yhteinen määräävä markkina-asema vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun sekä että kantajalla on ollut jakamaton määräävä markkina-asema vuoden 1990 helmikuusta vuoteen 1995.

30 Komission tässä oikeudenkäynnissä esittämät väitteet riidanalaisessa päätöksessä todetun määräävän markkina-aseman luonteesta vuoden 1985 ja vuoden 1990 helmikuun välisenä aikana eivät voi merkitä kantajan puolustautumisoikeuksien loukkaamista eivätkä perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä siinäkään tapauksessa, että väitteet olisivat vääriä, koska väitteet koskevat riidanalaisen päätöksen tulkintaa, joka kuuluu lopullisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtäväksi, niin kuin edellisestä kohdasta ilmenee.

31 Kantajan ensisijaisen vaatimuksensa tueksi esittämän ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen osa on sen vuoksi hylättävä.

Kantajan viaksi katsottujen rikkomisten ominaisluonteen muuttaminen

32 Kantaja katsoo, että riidanalaisessa päätöksessä tehty vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoiden ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoiden välinen erottelu loukkaa sen puolustautumisoikeuksia rikkoen siten asetuksen N:o 99/63/ETY 4 artiklaa. Kantaja katsoo, että tämä erottelu, joka muuttaa väitetiedoksiannossa sen viaksi katsottujen rikkomisten ominaisluonnetta, olisi pitänyt ilmoittaa sille ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä.

33 On todettava, ettei kantaja ole osoittanut, millä tavoin sen puolustautumisoikeuksia olisi loukattu ottamalla huomioon yksi sen hallinnollisessa menettelyssä esittämistä väitteistä (ks. edellä 23 kohta). Kantaja ei voi pelkästään vedota vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoiden ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoiden välisestä erottelusta aiheutuvaan sitä vastaan esitettyjen väitteiden luonteen muuttumiseen esittämättä tältä osin minkäänlaisia täsmällisiä seikkoja.

34 Se, että yrityksen hallinnollisen menettelyn aikana esittämä väite otetaan huomioon, vaikkei yritykselle ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi tältä osin ennen lopullisen päätöksen tekemistä, ei voi sellaisenaan merkitä puolustautumisoikeuksien loukkaamista, varsinkaan kun tämän väitteen huomioon ottaminen ei muuta sitä vastaan osoitettujen väitteiden luonnetta. Kantajalla on nimittäin ollut tilaisuus esittää näkemyksensä komission väitetiedoksiannossa käyttämästä tuotemarkkinoiden määrittelystä ja kantajan odotettavissa on näin ollen ollut, että sen omat selitykset saavat komission muuttamaan mieltään (yhdistetyt asiat

40/73—48/73, 50/73, 54/73—56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 437 ja 438 kohta).

35 Lisäksi on syytä huomauttaa, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää sitä, että asianomaiselle yritykselle varataan jo hallinnollisen menettelyn aikana tilaisuus tehokkaasti esittää näkemyksensä komission esittämien tosiseikkojen, väitteiden ja olosuhteiden todenmukaisuudesta ja merkityksellisyydestä (ks. asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, 11 kohta; yhdistetyt asiat T-10/92, T-11/92, T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 18.12.1992, Kok. 1992, s. II-2667, 39 kohta sekä yhdistetyt asiat T-39/92 ja T-40/92, CB ja Europay v. komissio, tuomio 23.2.1994, Kok. 1994, s. II-49, 48 kohta) siten, että väitetiedoksiannossa on annettava yritykselle kaikki sellaiset tiedot, joita yritys tarvitsee pystyäkseen tehokkaasti puolustautumaan, ennen kuin komissio tekee lopullisen päätöksen (ks. asia 45/69, Boehringer Mannheim v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 769, 9 kohta; asia 52/69, Geigy v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 787, 11 kohta; asia 27/76, United Brands v. komissio, tuomio 14.2.1978, Kok. 1978, s. 207, 274 ja 277 kohta; em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 10 kohta sekä yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, 42 kohta eli ns. sellutapaus). Väitetiedoksiannossa on selkeällä tavalla ilmoitettava kaikki ne olennaiset tekijät, joihin komissio menettelyn tässä vaiheessa perustaa väitteensä. Tämä ilmoitus voidaan tehdä tiivistelmänomaisesti, eikä päätöksen tarvitse välttämättä täydellisesti vastata väitetiedoksiantoa (yhdistetyt asiat 100/80, 101/80, 102/80 ja 103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 14 kohta).

36 Kun vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoiden ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoiden erottelulla ei ole muutettu kantajalle osoitettuja väitteitä ja kun väitteet on esitetty väitetiedoksiannossa riittävän selkeällä ja täsmällisellä tavalla, jotta kantaja on voinut tutustua niihin ja puolustautua tehokkaasti, taikka kun kantaja ei ainakaan ole lainkaan osoittanut, millä tavoin näitä väitteitä olisi muutettu, sen puolustautumisoikeuksia ei voida todeta loukatun miltään osin.

37 Kantajan ensisijaisen vaatimuksensa tueksi esittämän ensimmäisen kanneperusteen toinen osa on sen vuoksi hylättävä.

Yhteisen määräävän markkina-aseman määrittely

38 Kantaja kiistää, että sillä olisi yhdessä SDL:n kanssa ollut yhteinen määräävä markkina-asema vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun.

39 Tätä varten kantaja selostaa suhteidensa kehittymistä SDH:n kanssa, joka omisti tuolloin SDL:n koko osakekannan. Kantaja korostaa siten, että vaikka se omisti 51 prosenttia SDH:n osakkeista, ennen kuin se hankki koko osakekannan helmikuussa 1990, kantajalla ei ollut määräysvaltaa SDH:n johdossa. Kantajan mukaan tehtävät oli vuodesta 1982 lähtien jaettu käytännön syistä sen ja sen myyntiyhtiöiden välillä siten, että kantaja vastasi teknisistä palveluista ja markkinoinnista, mukaan lukien tarjouskampanjat ja asiakkaille annettavat alennukset, ja sen myyntiyhtiöt vastasivat myyntitoiminnasta ja sen rahoituksesta, alalle suunnatuista myyntikampanjoista sekä muusta myynninedistämisestä ja jakelusta. Kantajan mukaan tämä järjestely ei kuitenkaan poistanut SDL:ltä oikeutta käydä kauppaa kilpailevilla tuotteilla, toisin kuin komissio väittää riidanalaisessa päätöksessä (30 perustelukappale). Tässä tarkoituksessa kantaja mainitsee SDL:n liiketoimet, joilla se on ostanut ja myynyt McKinneyn välityksellä erään brittiläisen tavarantoimittajan sokeria Pohjois-Irlannissa vuoteen 1991 asti. Kantaja ilmoittaa lisäksi, että sille tämän jaon mukaan kuuluvista tehtävistä on tehty hallintopalvelusopimus, jonka perusteella SDL on vuosina 1982—1989 maksanut sille hallintokuluista korvauksen, jonka määrä vaihteli vuosittain ja jonka määrän laski SDL:n rahoitusjohtaja laski. Kantaja lisää, että käytännössä sokerin hintojen vahvistaminen oli pääosin SDL:n päätettävissä oleva kysymys. Osoituksena SDL:n itsenäisyydestä kantaja viittaa vielä otteisiin kertomuksesta, jonka on laatinut kaksi High Courtin määräämää asiantuntijaa vuonna 1992, sekä otteisiin Arthur Andersen -nimisen yhtiön laatimasta kertomuksesta.

40 Kantaja vetoaa lisäksi siihen, että koska sen ja SDH:n välisten taloudellisten siteiden perusteella ei voitu katsoa muodostuvan yhteenliittymää, niiden perusteella ei voida todeta, että vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin ja teollisuudelle myytäväksi tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa olisi ollut yhteinen määräävä markkina-asema. Kantaja arvostelee komissiota siitä, että se on riidanalaisessa päätöksessä (112 perustelukappale) nojautunut epäasianmukaiseen perusteeseen eli kahden yrityksen yhteneväisiin etuihin suhteessa kolmansiin osoittaakseen, että näillä oli yhteinen määräävä markkina-asema. Kantaja katsoo myös, että tältä osin on epäloogista viitata ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa T-68/89, T-77/89 ja T-78/89, SIV ym. vastaan komissio, 10.3.1992 antamaan tuomioon (Kok. 1992, s. II-1403, 358 kohta).

41 Kantaja korostaa, että sen ja SDH:n väliset siteet turvasivat SDH:n hallituksen ja yritysjohdon itsenäisyyden. Kantajan mukaan oikeuskäytännössä omaksuttu peruste toisiinsa sidoksissa olevien yritysten yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaoloa arvioitaessa on se, ovatko ne päättäneet toimia samalla tavalla kysymyksessä olevilla markkinoilla (asia C-393/92, Almelo, tuomio 27.4.1994, Kok. 1994, s. I-1477, 42 kohta ja yhdistetyt asiat T-24/93, T-25/93, T-26/93 ja T-28/93, Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomio 8.10.1996, Kok. 1996, s. II-1201, 62—68 kohta). Kantajan mukaan yhdenmukaisella tavalla toimiminen markkinoilla edellyttää muutakin kuin pelkkiä yhteneväisiä etuja, koska tuottajien ja tukkukauppiaiden välisissä suhteissa edut ovat sitä paitsi säännönmukaisesti yhteneväiset, varsinkin rakenteellisen ylitarjonnan tilanteessa niin kuin tässä tapauksessa. Komissio ei kantajan mukaan ole väitetiedoksiannossa myöskään käsitellyt kysymystä näiden yritysten välisen suhteen olemassaolosta siltä kannalta, onko markkinoilla päätetty toimia samalla tavalla, vaan on pelkästään todennut, että kantajan ja SDH:n/SDL:n välillä on rakenteellisia siteitä (väitetiedoksiannon 102, 103 ja 104 kohta ja niitä seuraavat kohdat).

42 Kantaja huomauttaa samoin siitä, että vaikka kilpailun puuttuminen tuottajan ja tukkukauppiaan välisestä vertikaalisesta liikesuhteesta voi olla yhteisen määräävän markkina-aseman tunnusmerkki, se ei kuitenkaan ole riittävä edellytys. Itse asiassa kantaja epäilee, onko yhteisen määräävän markkina-aseman käsite asianmukainen vertikaalisessa liikesuhteessa. Sitä paitsi kantaja korostaa, että

kaikki yhteisöjen tuomioistuinten tähän mennessä ratkaisemat yhteistä määräävää markkina-asemaa koskevat tapaukset ovat koskeneet horisontaalisia liikesuhteita. Vastauksessaan komission vastineeseen kantaja lisää, että kilpailun puuttuminen on vertikaalisen liikesuhteen ominaispiirre.

43 Kantaja arvostelee myös sitä, että olemassa olleeksi väitetyn yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäyttötapauksista suurimman osan väitetään olleen yhteisiä. Tältä osin kantaja korostaa, että vaikka komissio toteaa, että SDL on yksinään toteuttanut tuotteiden vaihtamisen (riidanalaisen päätöksen 48 perustelukappale) ja että kantajalle on ilmoitettu tästä vasta 18.7.1988 (riidanalaisen päätöksen 52 perustelukappale), komissio katsoo silti, että kysymys on yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Kantaja syyttää komissiota lopuksi siitä, että se on riidanalaisessa päätöksessä "kierrättänyt" eräitä seikkoja todistaakseen niillä yhtaikaa sekä yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolon (112 perustelukappale) että tämän yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytön (117, 127 ja 128 perustelukappale) tavalla, joka on oikeuskäytännössä tästä seikasta omaksutun periaatteen vastainen (ks. em. asia Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 67 kohta). Tämä "kierrättäminen" merkitsee kantajan mukaan myös sen puolustautumisoikeuksien loukkaamista ja siten asetuksen N:o 99/63/ETY 4 artiklan rikkomista, koska sitä, että kantaja on kustantanut SDL:n myöntämät alennukset eli että rahoitus on ollut alennusten myöntämiseen nähden erillinen toimenpide, ei ole väitetiedoksiannossa pidetty väärinkäyttönä.

44 Aluksi on todettava, että vaikka kantaja kiistää, että sillä SDH:n/SDL:n kanssa vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun olisi vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla määräävä markkina-asema, joka olisi ollut yhteinen, se ei kanteessaan ole toisaalta lainkaan kiistänyt, että sillä on koko rikkomisen kestoajan ollut yli 88 prosentin osuus näillä markkinoilla tapahtuneesta myynnistä (riidanalaisen päätöksen 159 perustelukappale). Vaikka kantaja vastaavasti kiistää ehdottomasti, että sillä olisi ollut teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla jakamaton tai yhteinen määräävä markkina-asema (ks. jäljempänä ensisijaisen vaatimuksen perusteeksi esitetyn toisen kanneperusteen tarkastelu), se ei toisaalta ole esittänyt yksilöityjä perusteluja, jotka voisivat kyseenalaistaa arvion, jonka mukaan sillä oli määräävä asema vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla.

45 Sitä paitsi vaikka kantaja on väittänyt sen kriteerin, jota komissio on käyttänyt riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappaleessa yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolon osoittamiseksi, olevan epäasianmukainen, asianosaiset ovat kuitenkin yksimieliset useista oikeuskäytännössä asetetuista yhteisen määräävän aseman olemassaolon toteamisen edellytyksistä. Asianosaiset korostavat esimerkiksi sitä, että oikeuskäytännön mukaan kahdella riippumattomalla yrityksellä voi olla yhteinen määräävä markkina-asema tietyillä markkinoilla (em. asia SIV ym. v. komissio, tuomion 358 kohta; tuomiota on lainattu riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappaleessa). Asianosaiset katsovat myös, että näiden kahden yrityksen välillä on oltava läheisiä siteitä ja näiden siteiden on oltava omiaan johtamaan siihen, että yritykset käyttäytyvät samalla tavoin ja omaksuvat saman toimintalinjan kyseisillä markkinoilla. Molemmat asianosaiset viittaavat tältä osin edellä mainituissa asioissa Almelo ja Compagnie maritime belge transports ym. vastaan komissio annettuihin tuomioihin.

46 Asianosaisten analyysiä tätä seikkaa koskevasta oikeuskäytännöstä on pidettävä oikeana. Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin yhdenmukaisesti oman aikaisemman oikeuskäytäntönsä ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa (em. asia Almelo, tuomion 42 kohta; asia C-96/94, Centro Servizi Spediporto, tuomio 5.10.1995, Kok. 1995, s. I-2883, 32 ja 33 kohta; yhdistetyt asiat C-140/94, C-141/94 ja C-142/94, DIP ym., tuomio 17.10.1995, Kok. 1995, s. I-3257, 26 kohta; asia C-70/95, Sodemare ym., tuomio 17.6.1997, Kok. 1997, s. I-3395, 45 ja 46 kohta sekä em. yhdistetyt asiat SIV ym. v. komissio, tuomion 358 kohta ja em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 62 kohta) vahvistanut, että yhteinen määräävä markkina-asema syntyy siten, että useilla yrityksillä on yhdessä juuri keskinäisten siteidensä vuoksi mahdollisuus omaksua sama toimintalinja markkinoilla ja toimia huomattavassa määrin muista kilpailijoista, asiakkaistaan ja lopulta myös kuluttajista riippumatta (yhdistetyt asiat C-68/94 ja C-30/95, Ranska ym. v. komissio, tuomio 31.3.1998, Kok. 1998, s. I-1375, 221 kohta).

47 Asiassa on sen vuoksi tutkittava, onko kantajalla ja SDL:llä ollut niiden välillä vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun olleiden keskinäisten siteiden vuoksi valta omaksua sama toimintalinja markkinoilla.

48 Kantaja vetoaa sillä SDL:n kanssa vuoteen 1990 asti olleiden suhteiden luonteeseen kiistääkseen yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolon. Kan-

taja korostaa ehdottomasti kyseisten kahden yrityksen itsenäisyyttä, joka sellaisenaan sulkee pois komission väittämän kaltaisten siteiden olemassaolon.

49 Kantajan väite perustuu virheelliseen olettamukseen, jonka mukaan kysymyksessä olevien kahden yrityksen taloudellinen itsenäisyys estäisi sen, että niillä on yhteinen määräävä markkina-asema. Oikeuskäytännöstä, johon kantaja on vedonnut ja joka edellä 46 kohdassa on mainittu, nimittäin johtuu, ettei asianomaisten yritysten itsenäisyys sellaisenaan riitä sulkemaan pois mahdollisuutta, että niillä on ollut yhteinen määräävä markkina-asema.

50 Riidanalaisessa päätöksessä yksilöidyt kantajan ja SDL:n keskinäiset siteet osoittavat toisaalta, että näillä kahdella yrityksellä on vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun ollut valta omaksua sama toimintalinja markkinoilla.

51 Riidanalaisessa päätöksessä (112 perustelukappale) komissio yksilöi siten keskinäisinä siteinä kantajan osakkuuden SDH:ssa, kantajan edustajien läsnäolon SDH:n ja SDL:n hallituksissa, näiden yhtiöiden päätöksentekomenettelyn ja sen helpottamiseksi laaditut tiedonvälitystavat sekä suorat taloudelliset siteet, jotka muodostuivat siitä, että SDL oli sitoutunut suorittamaan hankintansa yksinomaan kantajalta, ja siitä, että kantaja kustansi kaikki kuluttajille suunnatut tarjouskampanjat ja SDL:n asiakkailleen antamat alennukset. Nämä seikat on selostettu yksityiskohtaisesti riidanalaisen päätöksen 29, 30 ja 111 perustelukappaleessa.

52 Kantaja pyrkii kyseenalaistamaan näiden seikkojen paikkansapitävyyden vain muutamilla perusteluilla, jotka lisäksi ovat suurimmalta osaltaan aiheettomia.

Kantaja ei esimerkiksi kiistä, että se omisti 51 prosenttia SDL:n koko osakekannan omistaneen SDH:n osakkeista, että puolet SDH:n hallituksen jäsenistä oli sen edustajia, että sen toimitusjohtaja ja useat muut johtajat olivat SDL:n hallituksessa, että heinäkuussa 1982 yhteisesti sovitun tehtäväjaon mukaan kantaja vastasi heinäkuusta 1982 helmikuuhun 1990 teknisistä palveluista ja markkinoinnista, markkinointistrategiasta, kuluttajille suunnatuista tarjouskampanjoista ja alennuksista, että SDL huolehti kantajan tuottaman sokerin jakelusta Irlannissa, että SDL oli sitoutunut hankkimaan tarvitsemansa sokerin yksinomaan kantajalta, sikäli kuin toimitukset olivat mahdollisia, ja lisäksi olemaan ostamatta, myymättä tai jälleenmyymättä sellaisia tuotteita tai edistämättä sellaisten tuotteiden myyntiä, jotka olivat samanlaisia tai samankaltaisia kuin kantajalta saatavissa olevat tuotteet, että kantaja ja SDL olivat velvollisia ilmoittamaan toisilleen eräitä markkinointiin, myyntiin, mainontaan, kuluttajille suunnattuun myynninedistämiseen ja rahoituskysymyksiin liittyviä tietoja sekä että SDL:n ja kantajan edustajien kesken pidettiin kuukausittaisia kokouksia.

53 Sen sijaan kantaja väittää, ettei SDL:n yksinomainen hankintasitoumus estänyt SDL:ää myymästä kilpailevia tuotteita etenkin Pohjois-Irlannissa McKinneyn välityksellä, että SDL:n kantajalle korvaamat hallintokulut perustuivat sopimukseen, niiden määrä vaihteli vuosittain ja sen laskemisesta huolehti SDL:n rahoitusjohtaja (23.10.1991 päivätty kirje Greencoren osakkeenomistajille), etteivät nämä hallintokulut merkinneet SDL:n kaupallisen toimintalinjan rahoittamista, että näiden kahden yrityksen välisten kuukausittaisten kokousten puheenjohtajina toimivat vuorotellen kantajan ja SDL:n edustajat eikä yksinomaan kantajan sokeriosaston johtaja sekä että sokerin hinnoista päättäminen kuului pääosiltaan SDL:lle.

54 Nämä huomautukset eivät kuitenkaan voi vaikuttaa niiden asiakirjojen todistusvoimaan, joihin komissio on perustanut selvityksensä kantajan ja SDL:n

välisistä suhteista. Tästä vakuuttumiseksi on riittävää tutustua SDL:n hallituksen 1.7.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjan otteeseen, joka on väitetiedoksiannon liitteenä 3:

"Ehdotuksia irlantilaisen sokerin markkinoinnista/myynnistä/jakelusta

Nykyisin sokerituotteita myydään kolmelle markkina-alueelle:

Kotimaan markkinat

Pohjois-Irlannin markkinat

Yhdistyneen kuningaskunnan markkinat

Päävastuu Irlannin sokeriteollisuudesta on ja pysyy CSET:llä [tämä on lyhenne nimestä, jolla Irlannin hallitus on perustanut kantajan vuonna 1933, nimittäin Comhlucht Siúcra Éireann Teoranta], ja CSET:n hallituksen omaksuman CSET:n kokonaisedun mukaisen politiikan toteuttaminen kuuluu CSET:n organisaatiolle sekä tytäryhtiöiden ja osakkuusyhtiöiden hallituksille, joille osa näistä tehtävistä on määrätty.

Organisaation parantamiseksi ja vastuusuhteiltaan epäselvien alueiden poistamiseksi on välttämätöntä:

a) selkeyttää CSET:n sokeriosaston henkilökunnan tehtävät ja SDL:n tehtävät myynnissä ja jakelussa sekä yhteiset tehtävät molempien etuja koskevilla aloilla siten, että emoyhtiön CSET:n asema huomattavana valtionyhtiönä otetaan selvästi huomioon;

b) selkeyttää ne yhteistyön ja tietojenvaihdon puitteet, joissa nämä kaksi yhtiötä tulevat toimimaan;

c) selkeyttää edellä mainituista tehtävistä vastaavien ja tuotantoyksikköjen välisen tietojenvaihdon puitteet.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi ehdotetaan, että SDL vastaisi jatkossa kaikkien CSET:n sokerituotteiden myynnistä, myyntikampanjoista, muusta myynninedistämisestä sekä jakelusta kotimaan ja Pohjois-Irlannin markkinoilla ja että CSET

vastaisi markkinoinnista ja teknisistä palveluista näillä markkinoilla. Yksityiskohtaisesti kummankin yhtiön henkilökunnan tehtävät jaetaan seuraavasti:

CSET:N TEHTÄVÄT

A) *Kotimaa ja Pohjois-Irlanti*

1. Markkinointistrategia

2. Mainonta (yleinen ja tuotekuva) (ottaen huomioon yhteiset tehtävät)

3. Pakkaus ja esillepano

4. Tuotekehittely

5. Uudet tuotteet

6. Laatu

7. Kaikkien sekä suoraan vastaanotettujen että SDL:n, J. C. Cole Limitedin ja William McKinney (1975) Limitedin ilmoittamien laatua ja pakkausta koskevien asiakasvalitusten käsittely

8. Kuluttajille suunnatut tarjouskampanjat

9. Tekninen tuki (myös T & K) ja tekniset palvelut

10. Tuotteiden saatavuus

11. Alennusten antaminen, siten kuin se on tarpeen sekä hinta- että volyymitason optimoimiseksi kotimaan ja Pohjois-Irlannin markkinoilla

B) *Yhdistyneen kuningaskunnan markkinat — Myynti, markkinointi ja jakelu*

SDL:N TEHTÄVÄT

1. CSET:n sokerituotteiden myynti, alalle suunnatut myyntikampanjat, muu myynnin edistäminen ja jakelu ja näiden toimintojen rahoitus etelän ja pohjoisen markkinoilla. Edellä mainitut tehtävät jaetaan eri aloihin SDL:n, J. C. Cole Limitedin ja William McKinney (1975) Limitedin kesken.

2. SDL vastaa myyntipäätöksistä, myös hinnoittelupäätöksistä, kaikkien edellä mainittujen kolmen myynti- ja jakeluyhtiön osalta. Päätökset on tehtävä sokeriosaston johtajan vahvistaman politiikan mukaisesti.

3. Sugar Distributors Limited hankkii tarvitsemansa sokerin yksinomaan CSET:ltä, sikäli kuin toimitukset ovat mahdollisia, eikä osta, myy tai jälleenmyy sellaisia tuotteita tai edistä sellaisten tuotteiden myyntiä, jotka ovat samanlaisia tai samankaltaisia kuin CSET:ltä saatavissa olevat tuotteet.

4. SDL ja J. C. Cole Limited jakelevat sokeria CSET:n määräämältä tehtaalta. Jakelukustannukset kannettava myyntikatteen osana.

5. Yhdistyneen kuningaskunnan sokerimyynnin laskutus ja hallinto ilman mitään hallinnollisia lisäkuluja CSET:lle.

Yhteiset tehtävät — yhteisen edun mukaisista asioista huolehtiminen

1) Hinnoittelu- ja tarjouspolitiikasta keskusteleminen ja sen tarkistaminen markkinoiden pysyttämiseksi optimaalisella hinta- ja volyymitasolla.

2) Tarpeellinen keskinäinen tietojenvaihto kaikista sokerin markkinointiin, myyntiin, mainontaan ja kuluttajille suunnattuihin tarjouskampanjoihin sekä rahoitukseen liittyvistä kysymyksistä.

3) Tuotekuva- ja kuluttajamainonta Pohjois-Irlannissa neuvotellen William McKinney (1975) Limitedin hallituksen kanssa.

4) Sopiminen markkinatietojen päivittämiseksi tarpeellisista markkina- ja muista tutkimuksista.

Kaikkiin edellä kuvattuihin sokerin tukkukauppaa koskeviin seikkoihin liittyvän tehokkaan tietojenvaihdon varmistamiseksi CSET:n ja SDL:n välillä ja asianmukaisen yhteisistä tehtävistä huolehtimisen varmistamiseksi esitetään, että kaikkien sokerikauppaa koskevien edellä kuvattujen seikkojen käsittelemiseksi järjestetään kuukausittainen kokous CSET:n sokeriosaston ja SDL:n kesken. Näihin kokouksiin osallistuvat:

CSET:stä

Sokeriosaston johtaja

Markkinointijohtaja

Markkinointipäällikkö, Carlow'n alue

Controller — Sokeriosasto (?)

SDL:stä

Toimitusjohtaja

Myyntijohtaja

Talousjohtaja

Kokousten puheenjohtajana toimii sokeriosaston johtaja. Muiden henkilöiden läsnäolo tarpeen mukaan."

55 Kun otetaan huomioon tämän asiakirjan ja riidanalaisessa päätöksessä esitettyjen seikkojen sisältö, kantajan väite, jonka mukaan SDL olisi myynyt kilpailevia tuotteita Pohjois-Irlannissa McKinneyn välityksellä, ei lainkaan kyseenalaista komission tekemää arviointia ehdosta, jonka mukaan SDL:n on tehtävä hankintansa yksinomaan kantajalta. Ensinnäkin kyseessä on väite, joka ei perustu mihinkään erityiseen todisteeseen. Lisäksi SDL:n sitoumus kantajaa kohtaan ei periaatteessa ollut McKinneyä oikeudellisesti velvoittava. Sama koskee selityksiä, jotka kantaja on antanut vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, joka koski saksalaisen ja ranskalaisen sokerin myyntiä Trilby Trading Ltd:n välityksellä, josta kantaja väittää hankkineensa 51 prosentin omistusosuuden elokuussa 1987. Ainoat esimerkit, joita kantaja

esittää pyrkien vähättelemään vuonna 1982 tehdyn yksinomaisia hankintoja koskevan ehdon merkitystä, nimittäin McKinneyn suorittama myynti Pohjois-Irlannissa ja Trilby Trading Ltd:n suorittama myynti elokuun 1984 jälkeen ovat vastoin kantajan väitteitä paremminkin omiaan osoittamaan, että SDL on noudattanut sitoumustaan. SDL:n hallituksen 1.7.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa nimittäin mainitaan myös McKinney, silloin kun asia koskee tätä yhtiötä. McKinneyä ei kuitenkaan ole nimenomaisesti mainittu yksinomaisia hankintoja koskevassa ehdossa, sellaisena kuin se on muotoiltu tässä pöytäkirjassa. Lopuksi on todettava, että McKinney-esimerkki koskee Pohjois-Irlantia, joka ei kuulu tässä asiassa relevantteihin maantieteellisiin markkinoihin.

56 Kantajan esitys SDL:n asiakkailleen myöntämien alennusten rahoituksen ominaispiirteistä on ristiriitainen. Esimerkiksi kantaja myöntää kannekirjelmänsä 28 kohdan viimeisessä kappaleessa, että se otti kantaakseen kaikki SDL:n myöntämät alennukset sekä myynninedistämis- ja mainontakulut, vaikka se sitten vastauksessaan vastaajan vastinekirjelmään kiistää rahoittaneensa SDL:n myöntämät alennukset. Näissä olosuhteissa on katsottava, että komissio on arvioinut kantajan ja SDL:n kesken järjestetyn rahoitustoiminnan luonteen oikein. Greencoren hallituksen puheenjohtajan 23.10.1991 päivätyn, yhtiön osakkeenomistajille osoitetun kirjeen sisällöllä ei tältä osin voi olla kantajalle merkitystä, koska siihen ei sisälly kantajan ja SDL:n välistä tehtävien nimenomaista jakoa koskevia yksityiskohtaisia tietoja.

57 Sitä paitsi väite, jonka mukaan kantajan ja SDL:n välisten "kuukausittaisten tietojenvaihtokokousten" puheenjohtajana toimivat vuorotellen kummankin yrityksen edustajat, ei perustu mihinkään todisteeseen, minkä lisäksi väite on asian kannalta merkityksetön. Sen selvittämisellä, kuka kulloinkin on vuorollaan ollut kuukausittaisten kokousten puheenjohtajana, ei nimittäin ole merkitystä, koska kokousten pelkkä olemassaolo on ratkaiseva sen osoittamiseksi, että tällaiset kokoukset ovat yhdenlainen oikeuskäytännössä tarkoitettu keskinäinen side (ks. edellä 46 kohta). Lisäksi on todettava, että SDL:n hallituksen 1.7.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjan teksti on täysin yksiselitteinen, koska siinä sanotaan: "Kokousten puheenjohtajana toimii sokeriosaston johtaja".

58 Kantajan huomautukset, joiden mukaan hintojen vahvistamispolitiikka olisi ollut pääosin SDL:lle kuuluva asia, eivät myöskään vastaa SDL:n hallituksen 1.7.1982 pidetyn kokouksen pöytäkirjan sisältöä, koska siinä todetaan SDL:lle kuuluvia tehtäviä koskevan jakson 2 kappaleessa seuraavaa: "SDL vastaa myyntipäätöksistä, myös hinnoittelupäätöksistä, kaikkien edellä mainittujen kolmen myynti- ja jakeluyhtiön osalta. Päätökset on tehtävä sokeriosaston johtajan vahvistaman politiikan mukaisesti." Nämä väitteet eivät jälleen myöskään perustu mihinkään erityiseen todisteeseen. Greencoren hallituksen puheenjohtajan 23.10.1991 päivättyyn yhtiön osakkeenomistajille lähetettyyn kirjeeseen ei sisälly mitään mainintaa hintojen vahvistamiseen liittyvien tehtävien jakamisesta.

59 Sen vuoksi on katsottava, ettei kantaja ole kyennyt osoittamaan, että komissio olisi tehnyt arviointivirheen katsoessaan, että riidanalaisessa päätöksessä mainitut keskinäiset siteet osoittavat, että SDL:llä ja kantajalla on vuodesta 1985 vuoden 1990 helmikuuhun ollut valta omaksua sama toimintalinja markkinoilla (ks. edellä 46 kohta).

60 Lisäksi muut näillä markkinoilla toimivat katsoivat, että kantaja ja SDL olivat yksi ja sama taloudellinen yksikkö. Esimerkiksi ASI International Foods (aiempi ASI International Trading Ltd; jäljempänä ASI), joka tuo ranskalaista sokeria Irlannin markkinoille, toimitti kantajalle 18.7.1988 kirjeen moittiakseen sekä kantajan että SDL:n käyttäytymistä markkinoilla. Kirjeen laatija, joka lähetti kirjeen kantajan pääjohtajalle, lausuu seuraavaa: "Kirjeeni tarkoituksena on kiinnittää huomionne epäreiluihin kaupankäyntitapoihin, joita yrityksenne tai määräysvallassanne oleva SDL on käyttänyt pyrkiessämme markkinoimaan vähittäismyyntiin tarkoitettuja yhden kilon Eurolux-sokeripakkauksia Irlannissa."

61 Se, että kantaja ja SDL ovat vertikaalisessa liikesuhteessa keskenään, ei vaikuta tähän toteamukseen.

62 Ensinnäkin kantajan kirjelmistä ilmenee, että nämä kaksi yhtiötä toimivat samoilla markkinoilla vuosina 1985—1990, minkä vuoksi liikesuhde ei ole voinut olla yksinomaan vertikaalinen. Kantaja nimittäin toistaa kannekirjelmänsä 27 kohdassa esimerkiksi otteen SDH:n osakkeenomistajien kesken vuonna 1975 tehdystä sopimuksesta, jossa todetaan, että "SDL ja Sugar Company jatkavat liiketoimintaansa itsenäisinä ja keskenään kilpailevina yrityksinä". Lisäksi vastauksessaan erääseen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen kantaja toteaa ehdottomasti, että SDL on huolehtinut kantajan koko tuotannon jakelusta vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla vasta vuodesta 1988. Lisäksi kantaja esittää tietoja, jotka osoittavat teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin osalta, että SDL ja kantaja jakoivat markkinat yhdessä kolmannen yrityksen eli Harcourt Agency Ltd:n kanssa 1980-luvun alkuvuosiin saakka. Vaikka kantaja sen sijaan väittää, ettei se toiminut teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla enää vuosina 1985—1989, se ei esitä mitään todisteita tämän väitteen tueksi. Väite, jossa kantaja nojautuu siihen, etteivät kantaja ja SDL kilpailleet keskenään, voidaan sen vuoksi hylätä jo tässä vaiheessa.

63 Myöskään oikeuskäytäntöön ei sisälly sellaisia lausumia, joista olisi oikeutettua päätellä, ettei yhteisen määräävän markkina-aseman käsitettä voitaisi soveltaa kahteen tai useaan yritykseen, jotka ovat vertikaalisessa liikesuhteessa. Kuten komissio korostaa, vertikaalisessa liikesuhteessa olevien yritysten, jotka eivät kuitenkaan ole yhtyneet yhdeksi ainoaksi yritykseksi, ei voida sallia käyttävän väärin yhteistä määräävää markkina-asemaa muutoin kuin hyväksymällä, että perustamissopimuksen 86 artiklassa olisi aukko.

64 Kun sitä paitsi kaikki riidanalaisessa päätöksessä kantajan ja SDL:n yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolon osoittamiseksi todetut tosiseikat on mainittu väitetiedoksiannossa, kantaja ei tässä vaiheessa voi väittää, ettei komissio olisi väitetiedoksiannossa käsitellyt näiden kahden yrityksen välisiä suhteita samanlaisen markkinakäyttäytymisen näkökulmasta. Kuten komissio korostaa sakon määrän vahvistamista käsiteltäessä, kantaja oli täysin tietoinen siitä, millaisia sen siteet SDL:ään olivat ja miten niitä voitiin käyttää markkinoilla. Muistiossa, joka on otsikoitu "Muistiinpanoja SDL:n kanssa 21.11.1988

pidetystä kokouksesta" (väitetiedoksiannon liite 3), nimittäin todetaan sen 6 kohdassa seuraavaa: "SDL:n 51 prosentin suuruisen omistuksen pitäisi estää kaikki 85 artiklaan perustuvat toimenpiteet meitä kohtaan. Meidän pitäisi käyttää vaikutusvaltaamme SDL:ssä, jottei 86 artiklaa millään tavoin rikota."

65 Kantaja ei myöskään voi vedota edukseen väitteeseen, jonka mukaan riidanalaisessa päätöksessä yksilöidyt määräävän markkina-aseman väärinkäyttötapaukset eivät olisi olleet yhteiseen määräävään markkina-asemaan perustuvia.

66 Nimittäin vaikka yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolo seuraa asemasta, joka asianomaisilla taloudellisilla yksiköillä yhteisesti on relevanteilla markkinoilla, kaikkien kysymyksessä olevien yritysten ei välttämättä tarvitse olla mukana tietyssä väärinkäyttötapauksessa. Riittää, että se voidaan tunnistaa tällaisen yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolon erääksi ilmentymäksi. Yritykset, joilla on yhteinen määräävä markkina-asema, voivat siis käyttää tätä asemaa väärin joko yhdessä tai yrityskohtaisesti. Riittää, että nämä väärinkäyttöä merkitsevät menettelytavat liittyvät näillä yrityksillä olevan yhteisen määräävän markkina-aseman hyväksikäyttöön. Tässä tapauksessa komissio katsoo, että tämän yhteisen määräävän markkina-aseman hyväksikäyttö oli osa pitkäaikaista ja laaja-alaista politiikkaa, jonka tarkoitus oli ylläpitää ja vahvistaa tätä asemaa, ja että sekä SDL:n että kantajan käyttäytyminen vuoden 1985 ja helmikuun 1990 välisenä ajanjaksona oli osa tätä politiikkaa. Riidanalaisen päätöksen 117 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: "[Kantajan] ennen vuotta 1990 toteuttamat kuljetusrajoitukset, molempien yritysten myöntämät rajaseutualennukset, vientialennukset ja kanta-asiakkaan alennukset ja SDL:n toimeenpanemat tuotevaihdot ja valikoiva hinnoittelu toteutettiin aikana, jolloin kyseisillä yrityksillä oli yhteinen määräävä asema." Komissio on siten ollut oikeassa katsoessaan, että yhteisen määräävän markkina-aseman haltijoina yhdessä olevista yrityksistä toisen yrityksen käyttäytyminen yksinään merkitsee tämän aseman väärinkäyttöä.

67 Kantaja ei myöskään voi katsoa, että tiettyjä tosiseikkoja olisi riidanalaisessa päätöksessä "kierrätetty" siinä merkityksessä, joka tälle käsitteelle on oikeuskäytännössä annettu (ks. em. yhdistetyt asiat SIV ym. v. komissio, tuomion 360 kohta ja em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 67 kohta). Komissio ei ole käyttänyt samoja tosiseikkoja todetakseen yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolon ja todistaak-

seen sen väärinkäyttämisen. Vaikka komissio esimerkiksi on pitänyt sitä, että kantaja on rahoittanut SDL:n myöntämät alennukset, yhtenä näiden kahden yksikön keskinäisistä siteistä (ks. edellä 51 kohta), tätä ei kuitenkaan ole millään tavoin sinänsä pidetty väärinkäyttönä. Väärinkäyttöä on ollut se, että eräitä alennuksia on myönnetty relevanteilla markkinoilla tuohon aikaan vallinneessa erityistilanteessa. Kantaja ei siten voi väittää osoittaneensa, että sen puolustautumisoikeuksia olisi loukattu tai asetuksen N:o 99/63/ETY 4 artiklaa olisi rikottu.

68 Edellä esitetystä seuraa, että ensisijaisen vaatimuksen perusteeksi esitetyn ensimmäisen kanneperusteen kolmas osa ja siten ensimmäinen kanneperuste kokonaisuudessaan on hylättävä.

2. *Kantajan määräävän markkina-aseman olemassaolo teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla*

69 Kantaja vetoaa tässä toisessa kanneperusteessa siihen, että riidanalaisessa päätöksessä on tehty ilmeisiä arviointivirheitä ja oikeudellisia virheitä, kun siinä todetaan, että kantajalla on ollut määräävä markkina-asema teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla.

70 On kuitenkin todettava, ettei kantaja ole mitenkään kiistänyt, että sillä on koko riidanalaisen ajanjakson (1985—1995) ollut yli 90 prosentin osuus teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoista Irlannissa (riidanalaisen päätöksen 108 perustelukappale). Juuri niin kuin komissio on riidanalaisessa päätöksessä korostanut (100 perustelukappale), määräävällä markkina-asemalla tarkoitetaan yrityksen taloudellista valta-asemaa, jonka perusteella se voi estää todellisen kilpailun relevanteilla markkinoilla, koska se voi toimia huomattavan itsenäisesti suhteessa kilpailijoihinsa, asiakkaisiinsa ja lopulta kuluttajiin (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 38 kohta). Määräävän markkina-aseman olemassaolo voi johtua useista seikoista, jotka eivät yksittäin tarkasteltuina olisi ratkaisevia. Tällaisista seikoista erittäin suuret markkinaosuudet ovat kuitenkin

itsessään — poikkeustapauksia lukuun ottamatta — todiste määräävästä markkina-asemasta (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 41 kohta; asia C-62/86, AKZO v. komissio, tuomio 3.7.1991, Kok. 1991, s. I-3359, 60 kohta; asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, Kok. 1991, s. II-1439, 91 kohta; asia T-83/91, Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, Kok. 1994, s. II-755, 109 kohta ja em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 76 kohta). Oikeuskäytännöstä ilmenee siten, että yli 50 prosentin markkinaosuus on itsessään todiste määräävästä markkina-asemasta relevanteilla markkinoilla (em. asia AKZO v. komissio, tuomion 60 kohta).

71 Kantajan määräävä asema teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa vuosina 1985—1995 on siten voitu periaatteessa osoittaa jo toteamuksella, jonka mukaan kantaja on myynyt yli 90 prosenttia teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa tuona aikana myydystä sokerista.

72 Kantaja katsoo kuitenkin, että komissio on menetellyt virheellisesti, kun se ei ole ottanut asianmukaisesti huomioon neljää seikkaa, jotka kantajan mielestä ovat edellä mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettuja poikkeuksellisia olosuhteita ja joiden sisältönä on toisaalta se, ettei kantaja ole ollut itsenäinen suhteessa kilpailijoihin (väitteet, ettei Irlannin markkinoille voinut päästä ja ettei potentiaalista kilpailua ole otettu huomioon) ja toisaalta se, ettei kantaja ole ollut itsenäinen suhteessa asiakkaisiin (epäitsenäisyys suhteessa kantajan suurimpiin asiakkaisiin ja taloudelliset tappiot).

Väite, jonka mukaan kantaja ei ole ollut itsenäinen suhteessa kilpailijoihinsa

73 Ensinnäkin kantaja kiistää sen, ettei muihin jäsenvaltioihin sijoittuneilla sokerintuottajilla olisi ollut mahdollisuutta päästä Irlannin markkinoille (riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappale). Kantaja vetoaa siihen, etteivät kuljetuskustannukset ole mitenkään estäneet teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin tuontia Irlantiin kysymyksessä olevana ajanjaksona. Kunhan sokerialan yhteinen markkinajärjestely kokonaisuutena ja sokerin hintojen vahvistamista erityisesti koskeva osa siitä ymmärretään oikein, tällaisen väitteen perusteettomuus tulee samalla osoitetuksi. Kantaja toistaa tämän yhteisen järjestelyn

tavoitteet ja korostaa, ettei interventiohinnan alueellistaminen enää heijastele samalla tavoin kuljetuskustannuksia ja että Irlantiin suuntautuvan viennin onnistumismahdollisuudet riippuvat muun muassa sokerin hintojen erosta Irlannin ja muiden jäsenvaltioiden välillä (riidanalaisen päätöksen 22 perustelukappaleessa oleva loppuviite 11).

74 Kantaja huomauttaa myös, että komissio myöntää riidanalaisessa päätöksessä, että Irlannin keskimääräiset irtokidesokerin tehdashinnat ovat olleet Euroopan yhteisön korkeimpia ja että ne ovat aina olleet Yhdistyneen kuningaskunnan keskimääräisiä hintoja korkeammat (108 perustelukappale) ja ettei sokerin merikuljetuksiin Yhdistyneen kuningaskunnan ja Pohjois-Irlannin välillä kohdistu esteitä (96 perustelukappale). Kantaja päättelee tästä, ettei komissio pidä kuljetuskustannuksia suurena haittana Pohjois-Irlantiin suuntautuvalle tuonnille huolimatta kyseisten markkinoiden pienuudesta. Kantajan mukaan siten ei ole mitään syytä arvioida eri tavalla Irlantiin suuntautuvien kuljetusten kustannuksien vaikutusta tuontiin.

75 Kantaja lisää, että Irlantiin on aina tuotu teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria, etenkin Ranskasta peräisin olevaa säkkeihin pakattua sokeria (riidanalaisen päätöksen 102 perustelukappale). Myös Gem Pack Ltd -niminen yhtiö (jäljempänä Gem Pack), joka on kantajan kanssa kilpaileva sokerinpakkaaja vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla, tuo kantajan mukaan itse nykyisin 75 prosenttia tarvitsemastaan teollisuuskäyttöön tarkoitetusta sokerista, ja Irish Biscuits Ltd -niminen yhtiö (jäljempänä Irish Biscuits), joka on yksi kantajan tärkeimmistä asiakkaista 30 prosenttia. Komissio on kantajan mukaan myöntänyt, ettei erikoiskonttien tarve eikä siitä aiheutuva kuljetuskustannusten lisäys enää estä irtosokerin maahantuontia (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale). Kantaja huomauttaa lisäksi, että sokerialan yhteinen markkinajärjestely uhkaa aiheuttaa ylimääräisen sokerin tuontia ylijäämäsokerin alhaisemman hinnan vuoksi. Tältä osin kantaja mainitsee sokerin ylituotantomäärät yhteisössä vuosina 1990—1991 ja 1995; kantajan mukaan ne ovat olleet 4 200 000 tonnia ja 3 100 000 tonnia.

76 Kantaja päättelee tästä, että vaikka tuonnista aiheutuva kilpailu on määrällisesti suhteellisen vähäistä, sen vaikutus kantajan kilpailuasemaan on ollut vähäistä

suurempi, toisin kuin komissio on väittänyt riidanalaisessa päätöksessään (105 perustelukappale).

77 Toiseksi kantaja vetoaa siihen, että komissio on tehnyt oikeudellisen virheen arvioidessaan potentiaalista kilpailua epäasianmukaisesti. Kantaja huomauttaa, että oikeuskäytännön mukaan potentiaalisen kilpailun olemassaolon tai puuttumisen osoittamiseksi tietyillä markkinoilla on otettava huomioon mahdolliset käyttämättömät tuotantokapasiteetit, jotka saattavat synnyttää kyseisillä markkinoilla toimivien tuottajien välille potentiaalista kilpailua (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 48 kohta). Kantaja vetoaa täsmälleen samoilla perusteluilla siihen, että tässä tapauksessa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa on ollut potentiaalista kilpailua, koska markkinoille oli sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn yhteismarkkinoilla aikaansaaman ylituotannon vuoksi mahdollista toimittaa niiden tarpeet huomattavasti ylittäviä määriä, ilman että sen kilpailijoille olisi aiheutunut erityisiä taloudellisia vaikeuksia tai rahoitusvaikeuksia.

78 Kantaja lisää, että komissio on erästä Italian sokerimarkkinoiden yrityskeskittymää koskevassa 30.7.1991 tekemässään päätöksessä (asia N IV/M.062 — Eridania/ISI; EYVL C 204, s. 1), jossa keskittymä on todettu yhteismarkkinoille soveltuvaksi neuvoston asetuksen N:o 4064/89 perusteella, määritellyt teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinat toisenlaisella tavalla katsoessaan, ettei fuusioidulla yksiköllä voinut olla määräävää asemaa markkinoillaan, kun otetaan huomioon lähialueilta tapahtuva halpahintaisen sokerin maahantuonnin uhka ja alhaiset kuljetuskustannukset. Kantajan mukaan komissio tekee oikeudellisen virheen käsitellessään Irlantia ja Italian tasavaltaa näin eri tavoin, vaikka molempia näistä jäsenvaltioista kohdellaan sokerialan yhteisessä markkinajärjestelyssä alituotantoalueina.

79 Kantaja katsoo joka tapauksessa, että riidanalaisessa päätöksessä on oikeudellinen virhe, koska päätöksessä ei mitenkään arvioida potentiaalista kilpailua teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa. Kantaja toteaa vielä, että vaikka komissio pyrkii kiertämään potentiaalisen kilpailun olemassaoloa koskevan kysymyksen vielä tässä oikeudenkäynnissä, reuna-aluealen-

nuksia (Peripheral Factor Allowance, jäljempänä PFA) koskevat kommentit merkitsevät sitä, että komissio myöntää olevan mahdollista hankkia teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria halvemmalla hinnalla muista jäsenvaltioista ja siitä johtuvan potentiaalisen kilpailun olemassaolon ja vaikutuksen.

80 Kantajan väite, jonka mukaan komissio ei olisi ottanut huomioon potentiaalista kilpailua teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla, on hylättävä. On riittävää todeta, että komissio on muun muassa yksilöinyt näillä markkinoilla toimivat kantajan kilpailijat (riidanalaisen päätöksen 102 perustelukappale) ja ottanut huomioon sokerin maahantuonnista johtuvan kilpailun olemassaolon (107 perustelukappale). Sitä paitsi komissio korostaa kirjelmissään, että se on myöntänyt jäljellä olevan kilpailun sekä maahantuontiin perustuvan potentiaalisen kilpailun olemassaolon mutta päätynyt siihen, että tässä asiassa ilmenneiden seikkojen mukaan vain ASI oli tosiasiallisesti pyrkinyt kantajan kilpailijana tuomaan teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria Irlantiin, mitä kantaja ei ole kiistänyt. Se, että teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla kantajan asiakkaista vain Gem Pack ja British Biscuits ovat tuoneet maahan teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria, ei siten lainkaan heikennä komission toteamusta, vaan päinvastoin vahvistaa sen, että Irlannin markkinoilla jäljellä ollut kilpailu on ollut vähäistä. Kuten kantaja itse sitä paitsi huomauttaa, myös riidanalaisessa päätöksessä (70—72 ja 136—144 perustelukappale) todettu PFA-alennusten olemassaolo todistaa, että komissio on ottanut huomioon potentiaalisen jäljellä olevan tuonnista johtuvan kilpailun olemassaolon.

81 Sitä paitsi kantajan tässä oikeudenkäynnissä omissa kirjelmissään tai myöskään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen erääseen kirjalliseen kysymykseen vastatessaan esittämät väitteet eivät osoita, että komissio olisi arvioinut virheellisesti Irlantiin tuodun teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin kuljetuskustannusten vaikutuksen.

82 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä (95 perustelukappale) ottanut huomioon kantajan esittämät väitteet, joiden mukaan sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn erityispiirteet sekä huomattavat ylituotantomäärät eräissä muissa jäsenvaltioissa osoittavat tuontiin perustuvan potentiaalisen kilpailun olemassaolon. Komissio ei ole mitenkään kiistänyt kantajan väitteitä, vaan se korostaa, että

"tuontisokeri on tähän mennessä muodostanut vain pienen osan Irlannin kidesokerin kulutuksesta". Kantaja ei ole kiistänyt tämän lausuman paikkansapitävyyttä.

83 Komissio jatkaa toteamalla, että "suurin este sokerin tuonnille manner-Euroopasta ovat rahtikustannukset, erityisesti silloin, kun paluumatkalla ei kuljeteta lastia" (95 perustelukappale).

84 Näin ollen komissio on arvioinut riidanalaisessa päätöksessä kuljetuskustannusten vaikutusta pelkästään manner-Euroopasta, kantajan omien lausumien mukaan huomattavaa ylituotantoa omaavista jäsenvaltioista eli Ranskasta, Saksasta, Tanskasta, Belgiasta ja Alankomaista tapahtuvaan tuontiin. Kantaja ei siten voi tässä oikeudenkäynnissä vedota vertailuun Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin välisten kuljetusten kustannuksien kanssa kiistääkseen vastauksen, jonka komissio on antanut kantajan väitteeseen, joka perustuu ylituotannon olemassaoloon edellä mainituissa jäsenvaltioissa. Lisäksi on huomautettava, että Iso-Britannia ja Pohjois-Irlanti ovat samaan jäsenvaltioon kuuluvia alueita.

85 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä (95 perustelukappale) todellisuudessa perustanut vastauksensa kantajan vuodesta 1991 omistavan yrityksen Greencoren (ks. riidanalaisen päätöksen 18 perustelukappale) kesäkuussa 1994 julkistetun yritysstrategiasuunnitelman otteeseen, jonka mukaan:

" — — selvästi suurin osa tuonnista tapahtuu 50 kg:n säkeissä, koska sokerin kuljettaminen irtotavarana on suhteellisen kallista tarvittavien erikoiskonttien vuoksi. Kannustamme asiakkaita rakentamaan irtosokerin käsittelylaitoksia mahdollisimman pian korostaen molempien osapuolten saatavissa ja jaettavissa olevia säästöjä. Irtosokerin osuus teollisuusmyynnistämme kasvaa edelleen ja on tällä hetkellä 83 %."

86 Tästä katkelmasta ilmenee, että teollisuuskäyttöön tarkoitettu sokeri on vuoteen 1994 asti tuotu maahan pääasiallisesti 50 kilogramman säkkeinä, koska sokerin kuljettaminen irtotavarana on kalliimpaa, ja toisaalta, että kantaja on onnistunut saamaan yhä useammat asiakkaansa alkamaan käyttää irtosokerin käsittelylaitteita.

87 Kantajan lausuma arvostelu, jonka se on esittänyt jo vastauksessaan väitetiedoksiantoon (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale), koskee siten vain irtosokerin kuljetuskustannusten arviointia, joka kohdistuu aikaan vuodesta 1994 eteenpäin. Se ei sitä vastoin mitenkään kyseenalaista komission toteamuksia vuotta 1994 edeltävästä ajanjaksosta. Kantajan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen erääseen kirjalliseen kysymykseen vastatessaan esittämät lisätiedot osoittavat jopa, että kantajan väite koskee tosiasiassa sen ajanjakson loppua, jonka kuluessa riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa tarkoitetut rikkomiset on tehty, tai tätäkin myöhäisempää ajanjaksoa. Kantaja on vastauksessaan nimittäin täsmentänyt, että "vuoteen 1995 asti ja osittain vuoden 1996 alkupuolelle asti sokeria tuotiin maahan lähes yksinomaan säkkeinä. Vuodesta 1996 irtosokerin kuljetus on lisääntynyt halvempien ja kehittyneempien säkkejä sisältävien umpikonttien ansiosta (bag-in-box containers)." Komissiolla on sen vuoksi ollut oikeus katsoa, että "olipa tämän hetkinen tilanne sitten millainen tahansa, [kantajan] oma lausunto osoittaa, että rahtikustannukset muodostivat huomattavan esteen raakasokerin tuonnille käytännöllisesti katsoen koko tarkasteltavana olevana ajanjaksona" (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale.

88 On myös korostettava, ettei kantaja ole kiistänyt sitä, että sen asiakkaat teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla ovat vuosien kuluessa hankkineet siiloja sokerinsa varastoimiseksi, mistä on aiheutunut säkkeinä kuljettamisen jatkuva väheneminen (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale).

89 Vaikka kantaja moittii arviointia, jonka komissio on riidanalaisessa päätöksessä tehnyt relevanttien markkinoiden kilpailurakenteesta, kantaja ei kuitenkaan osoita, että teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin tuonnilla Irlantiin olisi asiassa ilmenneiden seikkojen perusteella ollut vähäistä suurempi vaikutus sen markkinaosuuteen ja kilpailuasemaan (riidanalaisen päätöksen 105 perustelukappale). Tältä osin on todettava, että luvut, jotka kantaja on esittänyt selvittääkseen

teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin maahantuonnin suhteellista osuutta omien asiakkaidensa Gem Packin ja British Biscuitsin ostoissa, eivät perustu mihinkään yksilöityyn todisteeseen.

90 Vastaavasti vaikka kantaja katsoo, että muiden jäsenvaltioiden ylituotanto voitiin viedä Irlantiin (ks. myös riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale), kantaja ei mitenkään kiistä, että Irlannin markkinoiden pienuus on este tälle tuonnille, koska teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin maahantuontiin näille markkinoille liittyy erityisiä kannattavuusvaatimuksia (riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappale).

91 Lopuksi on todettava, että viittaus tapaukseen Eridania/ISI on asiaan vaikuttamaton, koska komission toteamus perustuu tuossa tapauksessa alhaisiin kuljetuskustannuksiin ja niistä johtuvaan lähialueilta tapahtuvan maahantuonnin uhkaan. Kantaja ei kuitenkaan ole millään tavoin osoittanut, että kuljetuskustannukset olisivat olleet alhaiset ja että tällaisen maahantuonnin uhka olisi ollut vakavasti otettava.

92 Kantaja ei siten ole kyennyt osoittamaan, että komissio olisi tehnyt virheen katsoessaan, että se riippuvuussuhde kilpailijoihinsa, jonka kantaja on väittänyt itsellään olleen, ei ole ollut edellä 70 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettu poikkeuksellinen olosuhde.

Väite, jonka mukaan kantaja ei ole ollut itsenäinen suhteessa asiakkaisiinsa

93 Kantaja korostaa, että sillä on vain vähäinen osuus yhteismarkkinoista (1,4 prosenttia) ja että suurilla kansainvälisillä teollisuuskonserneilla, joihin eräät

sen asiakkaat ja varsinkin niistä kaksi [— —] [1] kuuluvat, on markkinavoimaa. Koska nämä kaksi yritystä kuuluvat tällaisiin konserneihin, niiden oli helppo löytää muita hankintalähteitä muista jäsenvaltioista. Tältä osin kantaja pitää virheellisenä erottelua, jonka komissio ilmeisesti on tehnyt toisaalta Pohjois-Irlannissa olevien asiakkaiden, jotka kuuluvat myös Isoon-Britanniaan sijoittuneisiin konserneihin ja jotka voivat ostaa tarvitsemansa sokerin brittiläisiltä tuottajilta (riidanalaisen päätöksen 96 perustelukappale), ja toisaalta kantajan Irlannissa olevien asiakkaiden välillä.

94 Tämä markkinavoima, jonka komissio sitä paitsi on myöntänyt riidanalaisessa päätöksessä (107 perustelukappale), on kantajan mukaan siten vähentänyt sen kykyä vaikuttaa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin hintoihin. Kantaja väittää lisäksi, että sen kaksi tärkeintä asiakasta voivat määrätä ja todellisuudessa määräävät teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin ostohintansa ja vaikuttavat siten kantajan muille asiakkaille tarjottavaan hintaan. Tältä osin kantaja viittaa asiakkailtaan saamastaan postista peräisiin oleviin useisiin otteisiin. Kantajan mukaan komissio menettelee siten virheellisesti todetessaan riidanalaisessa päätöksessä, ettei kantajan kahden suurimman asiakkaan osuus myynnistä tasapainota sen määräävää markkina-asemaa (108 perustelukappale). Kantaja väittää, että komission olisi pitänyt verrata keskenään näitä vastakkaisia voimaryhmiä voidakseen päätyä lopputulokseen, jonka mukaan kantajalla on määräävä markkina-asema (em. yhdistetyt asiat SIV ym. v. komissio, tuomion 366 kohta).

95 Kantaja katsoo todellisen markkina-asemansa, joka ei sen mukaan vastaa määräävää markkina-asemaa, ilmenevän korostetun selvästi, kun verrataan teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin keskimääräisiä nettohintoja toisaalta Pohjois-Irlannissa ja toisaalta Irlannissa. Tämä vertailu osoittaa kantajan mukaan, että keskimääräiset nettohinnat ovat Irlannissa alhaisemmat kuin Pohjois-Irlannissa, vaikka vähittäismyyntihinnat ovat Irlannissa korkeammat kuin Pohjois-Irlannissa.

96 Joka tapauksessa kantaja katsoo, ettei sillä ollut määräävää asemaa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa ennen vuotta 1990 erilaisten taloudellisten vaikeuksien vuoksi, jotka sitä olivat kohdanneet 1980-luvulla.

1 — Salassa pidettävät tiedot poistettu.

Nämä vaikeudet olivat kantajan mukaan tehneet sen äärimmäisen riippuvaiseksi teollisuusasiakkaistaan, jotka tietoisina näistä vaikeuksista olivat sanelleet sille omat hintansa. Kantaja väittää jopa, että se on tuohon aikaan myynyt teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria sokerialan yhteisessä markkinajärjestelyssä taattua interventiohintaa halvempaan hintaan. Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä katsoo näiden vaikeuksien olevan asiaan vaikuttamattomia (103 ja 108 perustelukappale). Kantajan mielestä komission olisi pitänyt miettiä, olisiko kantaja voinut käyttäytyä eri tavalla, jollei se olisi joutunut tuohon aikaan tällaisiin taloudellisiin vaikeuksiin.

97 Vaikka komissio on riidanalaisessa päätöksessä (107 perustelukappale) osaksi myöntänyt kantajan mainitsemien kahden asiakkaan kaupallisen voiman, komissio on kuitenkin katsonut kahdesta syystä, ettei tämä voima voinut vaikuttaa kantajan määräävään markkina-asemaan. Ensinnäkään kantajan muilla asiakkailla, joiden osuus kantajan myynnistä oli yhä [— —] prosenttia, ei ollut samanlaista kaupallista voimaa. Toiseksi komissio on katsonut, että sokeria koskevan yhteisön sääntelyn erityispiirteet estivät näitä kahta kantajan asiakasta löytämästä muita hankintalähteitä lyhyellä aikavälillä (107 perustelukappale).

98 On todettava, etteivät kantajan esittämät väitteet kyseenalaista komission riidanalaisessa päätöksessä (107 perustelukappale) esittämää toteamusta. Ensinnäkään kantaja ei kiistä sitä, että sen muut asiakkaat vastaanottivat [— —] prosenttia sen teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin tuotannosta, mikä vastasi yhä yli [— —] prosentin osuutta teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoista Irlannissa. Sen vuoksi kantajan on vaikea väittää, että komissio olisi tehnyt arviointivirheen todetessaan, että "kysyntä muodostuu kahden suurasiakkaan läsnäolosta huolimatta monista eri ostajista, jotka eivät ole yhtä suuria ja joita ei voida liittää yhteen siten, että niiden voitaisiin päätellä horjuttavan 90 prosentin markkinaosuudellaan tavarantoimittajan markkina-asemaa" (108 perustelukappale). Sama koskee komission lausumaa, jonka mukaan "kahden suurimman asiakkaan osuus myynnistä ei tasapainota Irish Sugarin määräävää markkina-asemaa" (108 perustelukappale). Riidanalaisen päätöksen 107 ja 108 perustelukappaleen sisältö osoittaa lisäksi, että komissio on analysoinut markkinoilla läsnä olevat voimat. Kantaja ei voi väitteensä tueksi vedota myöskään ristiriitaan niiden arvioiden välillä, jotka komissio on tehnyt Pohjois-

Irlannissa olevista brittiläisistä asiakkaista ja kantajan Irlannissa olevista asiakkaista, koska Pohjois-Irlanti on yksi Yhdistyneen kuningaskunnan osista, toisin kuin Irlanti, joka itse on jäsenvaltio.

99 Vaikka kantaja on toistuvasti korostanut Irlannin markkinoiden pienuutta verrattuna yhteisön muihin kansallisiin markkinoihin vetoamalla omaan vähäiseen osuuteensa yhteismarkkinoista riidanalaisena ajanjaksona (1,4 prosenttia), se ei kuitenkaan voi kiistää, että merkityksellisiin maantieteellisiin markkinoihin sisältyi merkittävä osa yhteismarkkinoista (riidanalaisen päätöksen 97 perustelukappale), koska ne vastaavat kokonaisen jäsenvaltion aluetta, minkä kantaja sitä paitsi on myöntänyt suullisessa käsittelyssä.

100 Vaikka kirjeistä, joihin kantaja on vedonnut osoittaakseen tärkeimpien asiakkaidensa kaupallisen voiman, ilmenee, että näiltä asiakkailta perimä myyntihinta on vastannut sitä hintaa, jonka ne olivat kyenneet neuvottelemaan itselleen ostaessaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria, tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että näiden hintojen määräytyminen olisi vaikuttanut kantajan muihin teollisuusasiakkaisiinsa soveltamien hintojen määräytymiseen.

101 Kantaja ei myöskään voi esittää mitään keskimääräisten nettohintojen vertailuun Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä nojautuvia perusteluja kiistääkseen, että sillä on ollut määräävä asema teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa. Se seikka, että kantajan noudattamat hinnat eivät olleet korkeampia kuin Pohjois-Irlannissa noudatetut hinnat vaan jopa olivat niitä alhaisemmat, ei nimittäin oikeuta päättelemään, ettei sillä ole ollut määräävää asemaa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa (asia 322/81, Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3461, 59 kohta). Tällainen vertailu ei missään tapauksessa ole ratkaiseva, koska kysymys on keskiarvoista, joihin sisältyvät muun muassa hinnat, joita kantaja sovelsi kahteen tärkeimpään asiakkaaseensa, joiden kaupallista voimaa kantaja korostaa. Se, että näitä kahta kantajan myynnistä [— —] prosenttia edustavaa asiakasta koskevat tiedot ovat mukana, muuttaa nimittäin selvitystä sen muihin asiakkaisiin tosiasiallisesti soveltamien hintojen keskiarvosta.

102 Sen lisäksi, ettei kantaja ole esittänyt vähintäkään näyttöä siitä, miten sen asiakkaat olisivat tuohon aikaan käyttäneet hintojen määräytymisessä hyväksi sen vaikeaa taloudellista tilannetta, on lopuksi todettava, ettei komissio ole jättänyt ottamatta kantaa kantajan esittämään perusteluun, joka liittyy näihin taloudellisiin tappioihin. Komissio on päinvastoin täsmentänyt riidanalaisen päätöksen 103 perustelukappaleessa, että "se seikka, että [kantaja] tuotti tappiota 1980-luvun alkupuolella, ei ole ristiriidassa määräävän markkina-aseman olemassaolon kanssa", ja viitannut tältä osin edellä mainitussa asiassa Michelin vastaan komissio annettuun tuomioon, jossa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, etteivät väliaikainen kannattamattomuus tai edes tappiot estä sitä, etteikö kyse voi olla määräävästä markkina-asemasta (tuomion 59 kohta).

103 Kuten komissio perustellusti korostaa, määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen kärsimät tappiot eivät sellaisinaan vaikuta asiaan enempää kuin avoimilla markkinoilla täydellisessä kilpailutilanteessa toimivan yrityksen keräämät voitot. Kantaja ei sitä paitsi ole mitenkään väittänyt eikä osoittanut, että nämä taloudelliset tappiot johtuisivat nimenomaan kilpailun esiintymisestä teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla taikka kantajalla näillä markkinoilla olleen kilpailuaseman romahtamisesta. Kuten komissio korostaa, nämä tappiot ovat voineet johtua siitä tavasta, jolla valtio johti yritystä 1980-luvulla.

104 Kantaja ei siten ole kyennyt osoittamaan, että komissio olisi tehnyt virheen katsoessaan, että se riippuvuussuhde asiakkaisiinsa, jonka kantaja on väittänyt itsellään olleen, ei ole ollut edellä 70 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettu poikkeuksellinen olosuhde. Näin ollen komissio ei ole tehnyt kantajan väittämiä arviointivirheitä ja oikeudellisia virheitä todetessaan, että kantajalla oli vuosina 1985—1995 määräävä asema teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa. Toinen kanneperuste on näin ollen hylättävä.

3. Väitteet, joiden mukaan kantaja on käyttänyt väärin määräävää asemaansa teollisuuskäyttöön tarkoitetun ja vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla

105 Kantaja moittii kolmannessa ja neljännessä kanneperusteessaan selvitystä niistä kuudesta väärinkäyttöä merkitsevästä menettelytavasta, joita sen katsotaan harjoittaneen sekä teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa (valikoivat hinnanalennukset ASI:n mahdollisille asiakkaille, PFA ja kilpaileviin sokerinpakkaajiin kohdistuva hintasyrjintä) että vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla (rajaseutualennukset, tuotevaihdot ja kanta-asiakkaan alennukset, tavoitealennukset ja valikoiva hinnoittelu).

106 Kantajan kolmantena kanneperusteenaan ilmaisema arvostelu koskee menettelytapoja, jotka on kuvattu riidanalaisen päätöksen 45 ja 70—77 perustelukappaleessa, arvioitu sen 123 ja 136—150 perustelukappaleessa sekä todettu sen päätösosan 1 artiklan 1, 4 ja 5 kohdassa; neljäntenä kanneperusteena ilmaistu arvostelu koskee menettelytapoja, jotka on kuvattu 46—69 ja 78—84 perustelukappaleessa, arvioitu 123—135 ja 151—154 perustelukappaleessa sekä todettu päätösosan 1 artiklan 1, 2 ja 3 kohdassa sekä 6 kohdan i ja ii alakohdassa.

107 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä tehnyt määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan johtopäätöksen katsomalla todistusasiakirjoihin perustuvista tosiasioista ilmenevän seuraavaa: "[kantajan] noudattaman kauppapolitiikan tärkeänä osa-alueena on — — ollut sen hallitsemien Irlannin kotimaan markkinoiden suojelu toisaalta muista jäsenvaltioista peräisin olevalta tuonnilta ja toisaalta kilpailevilta irlantilaisilta sokerinpakkaajilta. Lisäksi [kantajan] kauppapolitiikkaan on vähintään kymmenen viime vuoden ajan kuulunut syrjivän hinnoittelupolitiikan soveltaminen kotimaan markkinoilla" (114 perustelukappale). Komissio katsoo näin ollen, että kantaja on "turvautunut keinoihin, jotka eroavat tuotteita ja palveluja koskevassa, taloudellisten toimijoiden suorituskykyyn perustuvassa tavanmukaisessa kilpailussa käytettävistä keinoista, mikä on vaikuttanut ehkäisevästi markkinoilla jo olemassa olevan kilpailuasteen säilyttämiseen ja mainitun kilpailun kehittymiseen" (114 perustelukappale).

Komissio toteaa vielä, että "puolustaakseen markkinoitaan [kantaja] syyllistyi vuodesta 1985 lähtien moniin eri väärinkäytöksiin, joita toimenpantiin vaihtoehtoisesti tai toisiinsa yhdisteltyinä aina, kun se katsottiin tarpeelliseksi" (116 perustelukappale).

108 Komissio tarkastelee sen jälkeen kutakin näistä lainvastaisista menettelytavoista, jotka komission mukaan olivat osa "pitkäaikaista ja laaja-alaista politiikkaa, jonka tarkoituksena oli suojella [kantajan] sekä teollisuuskäyttöön että vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin kotimaan markkinoita" (118 perustelukappale). Komissio tarkastelee "toimenpiteitä kotimaan markkinoiden suojelemiseksi muista jäsenvaltioista tapahtuvan tuonnin aiheuttamalta kilpailulta" erottaen toisistaan tuontia Ranskasta ja tuontia Pohjois-Irlannista koskevat toimenpiteet (119—135 perustelukappale). Toisaalta komissio tarkastelee "tiettyjä asiakasryhmiä syrjivää hinnoittelua" erikseen vientialennusten ja erikseen kilpaileviin pakkaajiin kohdistuvan aktiivisen syrjinnän osalta (136—154 perustelukappale). Komissio toistaa vielä riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa, että ilmiannetut menettelytavat ovat olleet osa pitkäaikaista ja laaja-alaista politiikkaa, jolla kantaja on suojellut asemaansa Irlannin sokerimarkkinoilla.

109 Kantaja kiistää, että se olisi rikkonut perustamissopimuksen 86 artiklan määräyksiä noudattamalla pitkäaikaista ja laaja-alaista politiikkaa suojellakseen lainvastaisesti asemaansa Irlannin sokerimarkkinoilla. Kantajan huomautuksissa pyritään osoittamaan joko, ettei se ole ryhtynyt niihin väärinkäytöksi katsottaviin menettelytapoihin, joita sen on riidanalaisessa päätöksessä katsottu tehneen, tai että kyseiset menettelytavat eivät ole perustamissopimuksen 86 artiklan määräysten vastaisia.

110 Ennen kuin tutkitaan perustelut, joita asianosaiset ovat esittäneet kustakin riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa todetusta menettelytavasta, joista on määrätty seuraamus sen 2 artiklassa, on syytä kerrata periaatteet, joita noudatetaan, kun osoitetaan määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen käyttämät menettelytavat tämän aseman väärinkäytöksi.

111 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan väärinkäytön käsite on objektiivinen käsite, joka tarkoittaa määräävässä asemassa olevan yrityksen käyttäytymistä, joka on omiaan vaikuttamaan sellaisten markkinoiden rakenteeseen, joilla juuri kyseessä olevan yrityksen olemassaolon vuoksi kilpailuaste on jo heikentynyt, ja joka estää markkinoilla vielä olemassa olevan kilpailuasteen säilymisen ja tämän kilpailun kehittymisen sen vuoksi, että tämä yritys käyttää muita kuin niitä keinoja, joita taloudellisten toimijoiden liiketoimiin perustuvassa tuotteiden tai palvelujen tavallisessa kilpailussa käytetään (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 91 kohta ja em. asia AKZO v. komissio, tuomion 69 kohta). Tästä seuraa, että perustamissopimuksen 86 artiklassa kielletään määräävässä markkina-asemassa olevaa yritystä eliminoimasta kilpailijaa ja vahvistamasta siten asemaansa muilla kuin omiin ansioihin perustuvassa kilpailussa käytettävillä keinoilla. Tältä kannalta tarkastellen kaikkea hintakilpailua ei voida pitää laillisena (em. asia AKZO v. komissio, tuomion 70 kohta). Perustamissopimuksen 86 artiklassa määrätyn kiellon perusteena on myös se, ettei kuluttajille aiheutettaisi haittaa (ks. vastaavasti asia 6/72, Europemballage ja Continental Can v. komissio, tuomio 21.2.1973, Kok. 1973, s. 215, 26 kohta; Kok. Ep. II, s. 89 ja em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 526 ja 527 kohta).

112 Tästä seuraa, että vaikkei määräävän markkina-aseman olemassaolon toteaminen sinänsä merkitse minkäänlaista moitetta asianomaista yritystä kohtaan, tällä yrityksellä on erityinen velvollisuus olla käyttäytymisellään rajoittamatta todellista ja vääristymätöntä kilpailua yhteismarkkinoilla, riippumatta siitä, mistä syystä sillä on tällainen asema (em. asia Michelin v. komissio, tuomion 57 kohta). Vaikkei määräävän markkina-aseman olemassaolo myöskään estä tässä asemassa olevaa yritystä suojelemasta omia kaupallisia intressejään, jos ne ovat uhattuina, ja vaikka yrityksellä on oikeus kohtuuden rajoissa ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin intressiensä suojaamiseksi, tällaista käyttäytymistä ei voida kuitenkaan hyväksyä, jos sillä pyritään vahvistamaan määräävää markkina-asemaa ja käyttämään sitä väärin (em. asia United Brands v. komissio, tuomion 189 kohta; em. asia BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomion 69 kohta; em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomion 147 kohta ja em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 107 kohta).

113 Tässä tapauksessa komissio arvostelee kantajaa siitä, että tämä on pitkäaikaisen ja laaja-alaisen politiikan osana käyttänyt kahdella eri tavalla määräävää

markkina-asemaansa väärin. Komissio mainitsee joukon menettelytapoja, jotka ovat liittyneet kantajan syrjivään hinnoittelukäytäntöön sekä teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla (valikoivat hinnat ASI:n mahdollisille asiakkaille, PFA ja kilpaileviin sokerinpakkaajiin kohdistuva hintasyrjintä) että vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla (rajaseutualennukset, kanta-asiakkaan alennukset, tavoitealennukset ja valikoiva hinnoittelu). Toisaalta komissio yksilöi vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla tapahtuneita tuotevaihtoja, jotka ovat määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä.

114 Erityisesti kantajan hinnoittelukäytännön osalta oikeuskäytännöstä ilmenee, että hinnoittelukäytännön mahdollinen katsominen väärinkäytöksi edellyttää olosuhteiden, erityisesti alennusten myöntämisperusteiden ja -tavan kokonaisarviointia ja sen tutkimista, pyritäänkö alennuksella mihinkään sen hyväksyttäväksi tekevään taloudelliseen suoritukseen perustumattomana etuna poistamaan ostajalta mahdollisuus valita hankintalähteensä tai rajoittamaan tätä mahdollisuutta, estämään kilpailijoilta markkinoille pääsy, asettamaan kauppakumppaneille erilaisia ehtoja samankaltaisille suorituksille taikka vahvistamaan määräävää markkina-asemaa vääristyneellä kilpailulla (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 90 kohta ja em. asia Michelin v. komissio, tuomion 73 kohta). Kilpailun vääristyminen johtuu siitä, että määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen myöntämä taloudellinen etu ei perustu mihinkään taloudellisesti perusteltavissa olevaan vastasuoritukseen, vaan sillä pyritään estämään tämän määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen asiakkaita suorittamasta hankintojaan kilpailijoilta (ks. em. asia Michelin v. komissio, tuomion 71 kohta). Yksi näistä olosuhteista voi olla myös se, että kysymyksessä oleva menettelytapa sisältyy määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen yritysstrategiaan, jonka tavoitteena on kilpailijan eliminoiminen (em. asia AKZO v. komissio, tuomion 72 kohta ja em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 147 ja 148 kohta).

115 Lopuksi on huomautettava, että perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdan mukaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä voi olla erityisesti erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla.

116 Riidanalaisessa päätöksessä todettujen ja sanktioitujen, edellä 113 kohdassa toistettujen menettelytapojen olemassaoloa ja sallittavuutta on arvioitava nimenomaan näiden periaatteiden valossa.

Kantajan hintojen vahvistamisessa noudatettavat menettelytavat

Teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinat

— Alhaisten hintojen valikoiva soveltaminen ASI:n mahdollisiin asiakkaisiin

117 Riidanalaisen päätöksen mukaan SDL:n myyntijohtajan 8.3.1988 päivätystä muistiosta (45 perustelukappale), jossa määritellään alhaisten hintojen valikoivaa soveltamista ASI:n mahdollisiin asiakkaisiin koskeva politiikka (123 perustelukappale), ilmenee, että "[kantaja on] vuosina 1986—1988 [noudattanut] alhais[ten] hintoj[en] valikoivaa soveltami[sta] erään ranskalaisen sokerin tuojan asiakkaisiin" (1 artiklan 1 kohta).

118 Kantaja kieltää antaneensa tällaisia hintoja ja kiistää joka tapauksessa sen, että hinnoittelupolitiikka, jonka ainoana tarkoituksena on ollut kantajalla olleen markkina-aseman puolustaminen, olisi väärinkäyttöä.

119 Komissio korostaa, että pyrkiessään osoittamaan tällaisten valikoivien hintojen sallittavuuden kantaja samalla tunnustaa noudattaneensa niitä. Komissio katsoo muun muassa, että mainitulla 8.3.1988 päivätyllä muistiolla on riittävästi näytetty toteen kantajan teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla ASI:n mahdollisia asiakkaita kohtaan omaksuma käyttäytyminen.

120 Komission riidanalaisessa päätöksessä esittämien seikkojen perusteella ei kuitenkaan voida pitää toteen näytettynä rikkomista, sellaisena kuin se on todettu riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1 kohdassa.

121 Sen lisäksi, että kantaja kiistää soveltaneensa sellaisia hintoja ASI:n mahdollisiin asiakkaisiin teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla, on todettava, ettei SDL:n myyntijohtajan muistion sisältö osoita, että kantaja olisi todellisuudessa käyttäytynyt tällä tavoin vuosina 1986—1988. Vaikka tässä 8.3.1988 päivätyssä muistiossa tosin esitetään hintapolitiikka, jota SDL:n myyntijohtaja aikoi noudattaa, siitä ei kuitenkaan ilmene, että tällaista politiikkaa olisi noudatettu vuosina 1986—1988, koska muistion tarkoitus on nimenomaan hahmotella tulevaisuudessa noudatettava politiikka.

122 Myöskään katkelma, joka koskee SDL:n ennen tämän muistion laatimista noudattamaa politiikkaa, ei millään tavoin osoita valikoivien hintojen soveltamista ASI:n asiakkaisiin, koska siinä sanotaan seuraavaa: "Samaan aikaan olemme yhä valppaampia teollisuusasiakkaiden osalta, jotta voisimme kartoittaa ASI:n mahdollisesti lisääntyneen toiminnan laajuuden" (riidanalaisen päätöksen 45 perustelukappale). Kantajan ja SDL:n ei pelkästään tällä perusteella voida katsoa käyttäneen väärin yhteistä määräävää asemaansa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla niin, että ne olisivat soveltaneet valikoivasti alhaisia hintoja ASI:n asiakkaisiin ennen 8.3.1988. Tällaiset lausumat osoittavat vain sen, että määräävässä markkina-asemassa olevat yritykset analysoivat erään kilpailijansa toimintaa, mikä ei sellaisenaan ole perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä.

123 Kuten kantaja korostaa, on sitä paitsi todettava, että SDL:n myyntijohtajan 8.3.1988 päivätyn muistion tarkastelu riidanalaisessa päätöksessä (45 ja 123 perustelukappale) tapahtuu kohdissa, jotka koskevat vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla noudatettuja menettelytapoja.

124 Riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1 kohta on sen vuoksi kumottava siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja on rikkonut perustamissopimuksen 86 artiklaa soveltamalla vuosina 1986—1988 valikoivasti alhaisia hintoja ASI:n asiakkaille.

— PFA

125 Riidanalaisen päätöksen mukaan kantaja on "(ainakin) vuodesta 1985 lähtien myöntä[nyt] 'sokerin vientialennuk[sia]' — — , toisin sanoen alennuks[ia] — — muihin jäsenvaltioihin jalostetussa muodossa viedystä sokerista, mikä merkitsee sellaisten teollisuuskäyttöön tarkoitettua sokeria ostavien asiakkaiden syrjimistä, jotka toimittavat tuotteitaan vain Irlannin markkinoille" (1 artiklan 4 kohta). Komissio selostaa, että kantaja on koko riidanalaisen ajanjakson myöntänyt alennuksen teollisuusasiakkailleen, jotka ovat suunnanneet lopputuotteensa vientiin, pääasiallisesti muihin jäsenvaltioihin. Päätöksen mukaan nämä asiakkaat ovat siis ilmoittaneet kantajalle viennin määränsä saadakseen tämän alennuksen (70 perustelukappale). Tämän alennuksen suuruus on vaihdellut muun muassa asiakkaan, ajanjakson ja vientijäsenvaltion mukaan, mutta se ei ole kuitenkaan ollut viennin määrän mukaan määräytyvä (71 ja 72 perustelukappale). Komissio on päätellyt tästä, että kantaja on soveltanut perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdassa tarkoitetuin tavoin erilaisia ehtoja samankaltaisiin suorituksiin sekä viejäasiakkaiden kesken (137 perustelukappale) että näiden ja tuotantonsa vain Irlannin markkinoille toimittavien asiakkaiden välillä (138 perustelukappale), minkä seurauksena eräät asiakkaat ovat joutuneet kilpailullisesti epäedulliseen asemaan (136 perustelukappale). Kotimaan markkinoihin keskittyville asiakkaille näin aiheutettu haitta on ollut sitäkin suurempi, koska niin kuin kantaja itse on korostanut, kilpailu Irlannin elintarvikemarkkinoilla on tuntuvasti voimistunut (139 perustelukappale). PFA-järjestelmä on lisäksi saattanut muut sokerinpakkaajat kantajaan verrattuna epätasa-arvoiseen asemaan vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla (143 perustelukappale). Lopuksi "vientialennusjärjestelmän syrjivää luonnetta korostaa lisäksi se, että kyseinen järjestelmä ei [ollut] yhdenmukainen sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn tavoitteiden kanssa" (144 perustelukappale).

126 Kantaja kiistää riidanalaisessa päätöksessä esitetyn arvioinnin ja keskittyy todistelemaan PFA-järjestelmän sallittavuutta.

127 Kantaja huomauttaa ensimmäiseksi, että PFA-järjestelmän tarkoituksena oli Irlannin hallituksen toivomuksen mukaisesti tukea sokerijalosteiden vientiä, jonka toivomuksen Irlannin hallitus oli esittänyt taloudellisesti merkittävän kotimaisen elintarvike- ja juomateollisuuden tukemiseksi (ks. riidanalaisen päätöksen 20 ja 97 perustelukappale). Irlannin hallituksen valitsemasta maan valuutan devalvaatiopolitiikasta johtui, että maataloustuotteiden hinnat olivat Irlannissa korkeampia kuin Yhdistyneessä kuningaskunnassa, minkä vuoksi Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla ja muilla vientimarkkinoilla kilpaileminen oli käynyt irlantilaisille sokerijalosteiden tuottajille äärimmäisen vaikeaksi. Kantajan mukaan kaikki kyseiset asiakkaat eivät sitä paitsi selviytyneet PFA:n myöntämisestä huolimatta taikka niiden oli ollut pakko siirtää tuotantotoimintansa pois Irlannista. Kantaja selittää muun muassa, että jalostusteollisuudelle hintojen alenemisesta aiheutuneet kustannukset korvattiin osittain korottamalla vähittäismyyntihintoja, joista 1970-luvulla ja suuren osan 1980-lukua määrättiin lainsäädännöllä. Kantaja katsoo, että virallinen kannustaminen näiden PFA-alennuksien myöntämiseen poistaa kantajan vastuun osaksi tai kokonaan.

128 Ensiksi on todettava, ettei kantaja kiistä komission toteamuksia tosiseikoista, jotka on esitetty riidanalaisen päätöksen 70—72 perustelukappaleessa ja joissa osoitetaan näiden PFA-alennuksien olemassaolo ja niiden myöntämistä koskeneet ehdot vuosina 1985—1995. Kantajan esittämien perustelujen tarkoituksena on pelkästään todistaa niiden sallittavuus perustamissopimuksen 86 artiklan kannalta. Perustelut ovat lisäksi suurelta osin samansisältöiset kuin hallinnollisessa menettelyssä esitetyt perustelut, joihin komissio on nimenomaisesti vastannut riidanalaisessa päätöksessä (140—142 perustelukappale).

129 Perustelu, jonka mukaan maan hallitus on kehottanut tukemaan irlantilaisen sokerin vientiä, ei tähän asiaan liittyvissä olosuhteissa puolestaan tue millään tavoin sitä, mitä kantaja on puolustuksekseen esittänyt. Kuten komissio nimittäin perustellusti huomauttaa, kantaja ei ole kyennyt osoittamaan, että tämä kehotus, jonka se on väittänyt tapahtuneen, olisi ollut sellainen, että se olisi tapaukseen liittyvien tosiseikkojen vallitessa täysin estänyt kantajaa määrittelemästä kauppapolitiikkansa itsenäisesti.

130 Yhteisöjen tuomioistuin onkin yhdistetyissä asioissa C-359/95 P ja C-379/95 P, komissio ja Ranska vastaan Ladbroke Racing, 11.11.1997 antamassaan tuomiossa (Kok. 1997, s. I-6265, 33 ja 34 kohta) katsonut, että perustamissopimuksen 85 ja 86 artikla koskevat ainoastaan yritysten omasta aloitteestaan toteuttamia kilpailunrajoituksia (ks. vastaavasti perustamissopimuksen 86 artiklan osalta asia 41/83, Italia v. komissio, tuomio 20.3.1985, Kok. 1985, s. 873, 18—20 kohta; asia C-202/88, Ranska v. komissio, ns. telepäätelaitetapaus, tuomio 19.3.1991, Kok. 1991, s. I-1223, 55 kohta ja asia C-18/88, GB-Inno-BM, tuomio 13.12.1991, Kok. 1991, s. I-5941, 20 kohta). Jos kansallinen lainsäädäntö pakottaa yritykset kilpailua rajoittavaan käyttäytymiseen tai siinä luodaan sellainen oikeudellinen asiaintila, joka itsessään eliminoi kokemaan mahdollisuuden yritysten väliseen kilpailuun, 85 ja 86 artiklaa ei sovelleta. Tällaisessa tilanteessa kilpailunrajoitus ei johdu — kuten näiden määräysten soveltaminen edellyttää — yritysten itsenäisestä menettelystä (ks. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 36—72 kohta ja varsinkin 65 ja 66 sekä 71 ja 72 kohta). Perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklaa voidaan sitä vastoin soveltaa, jos osoittautuu, että kansallisesta lainsäädännöstä huolimatta on edelleen mahdollista, että yritykset estävät, rajoittavat tai vääristävät kilpailua itsenäisellä menettelyllään (ks. yhdistetyt asiat 209/78—215/78 ja 218/78, Van Landewyck ym. v. komissio, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3125; yhdistetyt asiat 240/82, 241/82, 242/82, 261/82, 262/82, 268/82 ja 269/82, Stichting Sigarettenindustrie ym. v. komissio, tuomio 10.12.1985, Kok. 1985, s. 3831 ja asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411).

131 Koska kantaja ei ole vedonnut mihinkään lainsäädäntöön tai Irlannin hallituksen toimenpiteeseen, joka olisi suoraan tai luomansa oikeudellisen asiaintilan kautta pakottanut kantajan ryhtymään tukemaan vientiä, tässä tapauksessa on katsottava, että riippumatta Irlannin hallituksen asiaa koskevasta mielipiteestä kantajalle on jäänyt vapaus päättää käyttäytymisestään täysin itsenäisesti. Tästä seuraa, että kantajaan on voitu soveltaa perustamissopimuksen 86 artiklaa.

132 Kantaja katsoo toiseksi, että komission tekemä arviointi PFA-alennuksista perustuu siihen virheelliseen olettamukseen, etteivät PFA-alennukset olisi yhdenmukaisia sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn tavoitteiden kanssa (riidanalaisen päätöksen 144 perustelukappale) eivätkä yhteismarkkinoiden tavoitteiden kanssa (riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen kolmannen kohdan kolmas luetelmakohta). Kantajan mukaan PFA-alennuksien myöntämisellä on nimittäin pyritty samanaikaisesti kahteen tavoitteeseen: siihen, että

kantajan asiakkaat voivat jatkaa vientiä, kun sokerialan yhteisestä markkinajärjestelystä aiheutuvia rakenteellisia vaikeuksia lievennetään, ja toisaalta siihen, että asiakkaita rohkaistiin jatkamaan hankintojensa tekemistä Irlannista ja paikallista teollisuutta tuettiin huolimatta korkeammista tuotantokustannuksista.

133 Komission arviointi PFA-alennuksien sallittavuudesta ei kuitenkaan perustu mihinkään virheelliseen olettamukseen. Komissio ei ensinnäkään esitä riidanalaisessa päätöksessä, että PFA-alennuksien yhdenmukaisuus sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn kanssa kuuluisi niiden sallittavuuden ehtoihin. Komission arviointi niiden yhdenmukaisuudesta sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn kanssa (144 perustelukappale) on nimittäin riippumaton niiden syrjivyyttä koskevasta toteamuksesta. Tämän arvioinnin mahdollinen virheellisyys ei siten vaikuta päätelmään, jonka lopussa komissio toteaa perustamissopimuksen 86 artiklaa rikotun.

134 Toiseksi kantaja ei voi väittää, että PFA-järjestelmä olisi yhteismarkkinoita koskevien periaatteiden mukainen. Kuten riidanalaisen päätöksen 157 perustelukappaleessa nimittäin todetaan, "[kantajan] noudattama käytäntö myöntää vientialennuksia muihin jäsenvaltioihin jalostetussa muodossa viedylle sokerille vääristää todennäköisesti kilpailua sekä teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin osalta että sellaisten jalostettujen elintarvikkeiden osalta, joiden sokeripitoisuus on suuri, minkä takia kyseinen käytäntö vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan". Komissiolla on siten ollut oikeus katsoa, että tällainen vuodesta 1985 vuoteen 1995 keskeytymättä noudatettu käytäntö on vääristänyt kilpailua ja kaupankäyntiä yhteismarkkinoilla (riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen kolmannen kohdan kolmas luetelmakohta).

135 Kolmanneksi kantaja vetoaa siihen, että PFA-alennukset ovat yhdenmukaisia Irlannista tehdyn pöytäkirjan N:o 30 kanssa (EYVL 1972, L 73, s. 182; jäljempänä pöytäkirja N:o 30), joka on Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä Euroopan yhteisöihin sekä perustamissopimusten mukauttamisesta tehdyn asiakirjan (EYVL 1972, L 73, s. 14) liitteenä, ja että alennukset kuuluvat Euroopan yhtenäisasiakirjan voimaantulon jälkeen taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta koskevien perustamissopimuksen määräysten eli tässä tapauksessa EY:n perustamissopimuksen 130 a artiklan (josta on muutettuna tullut EY 158 artikla) soveltamisalaan. Kantaja lisää, että PFA-alennukset sijoittuvat perustamissopi-

muksen taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta koskevien määräysten ja EY:n perustamissopimuksen 90 artiklan 2 kohdan (josta on tullut EY 86 artiklan 2 kohta) soveltamisalojen yhtymäkohtaan.

136 PFA-alennukset ovat kuitenkin sokerialalla toimivan yrityksen päättämiä toimenpiteitä, jotka eivät johdu jäsenvaltion tässä ominaisuudessaan tekemästä aloitteesta. Kuten komissio sitä paitsi korostaa, tiettyjen kilpailusääntöjen soveltamisesta maataloustuotteiden tuotantoon ja kauppaan 4 päivänä huhtikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 26 (EYVL 1962, 30, s. 993) 1 artiklassa säädetään, että perustamissopimuksen 86 artiklaa sovelletaan EY:n perustamissopimuksen liitteessä II lueteltujen maataloustuotteiden tuotantoon ja kauppaan (ks. riidanalaisen päätöksen 115 perustelukappale). Vielä on todettava, että kantaja ei ole missään vaiheessa väittänyt olevansa perustamissopimuksen 90 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja tuottava yritys tai fiskaalinen monopoli. Kantajan esittämä väite on sen vuoksi hylättävä.

137 Neljänneksi kantaja vetoaa siihen, että PFA-alennukset eivät merkinneet syrjintää sen yksinomaan Irlannin markkinoille tavaraa toimittavien teollisuussokeriasiakkaiden vahingoksi, koska näiden asema ei ollut verrattavissa sokerinjalostuksen vientiteollisuuden asemaan. PFA-alennukset eivät suinkaan haitanneet maahantuontia, vaan kantajan mukaan ne päinvastoin vahvistivat markkinoiden yhdentymistä helpottamalla vientiä. Kantajan mukaan komission päätelmä perustuu todellisuudessa paikkansapitämättömään olettamukseen, jonka mukaan Irlannin markkinat olivat tuolloin eristyneet. Kantaja arvostelee komissiota myös siitä, ettei se ole ottanut huomioon todellista tilannetta markkinoilla, joilla kantaja toimi, eikä ehdottomia seikkoja, jotka sanelivat kantajan toiminnan. Kantajan mukaan komissio on ottanut PFA-alennukset huomioon vain arvioimalla niiden vaikutukset kilpailuun Irlannissa arvioimatta niiden suotuisia vaikutuksia Irlannin ulkopuolelle suuntautuvaan vientiin.

138 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä korostanut, että kantajan vuosina 1985—1995 noudattama PFA-alennuksien soveltamiskäytäntö merkitsi kaksitahoista syrjintää (ks. edellä 125 kohta), toisaalta teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin Irlannin markkinoilla kantajan niiden asiakkaiden kesken, jotka veivät tuotteistaan osan Irlannin ulkopuolelle, ja toisaalta näiden ja teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin Irlannin markkinoilla kantajan niiden asiakkaiden välillä,

jotka toimittivat tuotantonsa yksinomaan Irlannin alueelle. Komissio on myös todennut, että näiden alennusten soveltaminen vaikutti ilman taloudellisesti hyväksyttävää perustetta haitallisesti Irlannin ulkopuolelle sijoittuneiden kantajan kilpailijoiden sekä kantajan kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa kilpailevien sokerinpakkaajien kilpailuasemaan, siltä osin kuin viimeksi mainitut harjoittivat tätä toimintaa vain Irlannin markkinoilla.

139 Kantaja ei ole kiistänyt riidanalaisessa päätöksessä todettua kaksitahoista syrjivää vaikutusta, vaan on pelkästään pyrkinyt osoittamaan sille taloudellisesti hyväksyttävät perusteet. Kantaja ei ole kiistänyt myöskään sitä, että näiden alennusten tarkoitus oli estää ulkomaisen kilpailun vaikutuspiirissä olevia kantajan asiakkaita tekemästä hankintojaan ulkomaisista lähteistä. Kantaja on päinvastoin korostanut, ettei näiden PFA-alennuksien myöntäminen ollut estänyt osaa Irlannin asianomaisesta teollisuudesta siirtämästä toimintojaan Irlannin ulkopuolelle. Kantaja on myös väittänyt, että tällaiset alennukset suosivat vientiä ja olivat sen vuoksi yhteismarkkinoita sääntelevien periaatteiden mukaisia (ks. edellä 132 ja 134 kohta). Sitä paitsi kantaja on riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 5 kohdan laillisuuteen kohdistamassaan arvostelussa (jäljempänä 150—172 kohta) kiistänyt syrjineensä perusteettomasti vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla toimivia kilpailevia sokerinpakkaajia.

140 Myöntäessään tällaisia vientialennuksia riidanalaisen päätöksen 71 ja 72 perustelukappaleessa selostetuin tavoin kantaja on todellisuudessa soveltanut erilaisia ehtoja samankaltaisiin suorituksiin perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdan vastaisesti ja siten vaikeuttanut asiakkaidensa kilpailuasemaa. Tällainen menettely, jolla on useanlaisia syrjiviä vaikutuksia, on perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä.

141 Markkinamekanismien toimimista nimittäin on haitattu, kun hinta on laskettu niin, että kantaja ei ole ottanut laskennassa huomioon kysynnän ja tarjonnan lakia teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa vaan on ottanut huomioon potentiaalisten ja senhetkisten asiakkaidensa ostajat niiden sijaintipaikan mukaisesti (ks. vastaavasti em. asia United Brands v. komissio, tuomion 229 ja 230 kohta).

142 Kantajan näin harjoittamaa syrjintää asiakkaidensa välillä sen mukaan, veivätkö ne oman tuotantonsa maasta vai eivät, ei sen väittämin tavoin voida oikeuttaa sen perusteella kummanlainen kilpailutilanne kullakin oli.

143 Tämä peruste ei ensinnäkään ulotu kaikkeen riidanalaisessa päätöksessä todettuun syrjintään. Komissio, jonka lausumaa ei ole tältä osin kiistetty, on nimittäin korostanut, että kun PFA-alennuksia sovellettiin joissakin tapauksissa tietyn asiakkaan kaikkiin ostoihin ilman, että kantaja olisi tarkastanut tämän asiakkaan loppujen lopuksi maasta viemiin jalosteisiin sisältyvän sokerin määrää, kyseinen asiakas sai tämän alennuksen hyväkseen myös myynnissään Irlannin markkinoille (riidanalaisen päätöksen 141 perustelukappale).

144 Toisaalta kuten komissio toteaa riidanalaisen päätöksen 140 perustelukappaleessa, myös sellainen kantajan asiakas, joka ei harjoita vientiä, on muihin jäsenvaltioihin sijoittuneiden toimijoiden aiheuttaman kilpailun vaikutuksen alaisena, kun otetaan huomioon ulkomaisten tuotteiden määrän lisääntyminen Irlannin niiden tuotteiden markkinoilla, joiden valmistuksessa käytetään sokeria.

145 Vaikkei kantaja kiinnitä kannekirjelmässään mitään huomiota tähän seikkaan, on syytä korostaa myös, ettei komissio ole pelkästään pitänyt PFA-alennuksia syrjivinä todetessaan, että ne olivat perustamissopimuksen 86 artiklan vastaisia. Komissio on myös osoittanut, että niiden myöntäminen vaikutti teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla haitallisesti kantajan niiden kilpailijoiden kilpailuasemaan, jotka olivat sijoittuneet Irlannin ulkopuolelle. Komissio on siten perustellusti lausunut, että tämä käytäntö "myöntää vientialennuksia muihin jäsenvaltioihin jalostetussa muodossa viedylle sokerille väärist[i] todennäköisesti kilpailua sekä teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin osalta että sellaisten jalostettujen elintarvikkeiden osalta, joiden sokeripitoisuus on suuri, minkä takia kyseinen käytäntö vaikutt[i] jäsenvaltioiden väliseen kauppaan" (riidanalaisen päätöksen 157 perustelukappale).

146 Kantaja ei myöskään voi menestyksekkäästi arvostella komissiota siitä, että se olisi arvioinut virheellisesti PFA-alennuksien vaikutuksen Irlannin markkinoiden eristyneisyyteen, eikä väittää, että komission tekemä arviointi edellyttää, ettei sokerin tuonnille Irlantiin ole hintoihin perustuvia esteitä.

147 Toisaalta on todettava, että komission voidaan tuskin katsoa arvioineen Irlannin markkinoiden rakennetta virheellisesti todetessaan ne eristyneiksi, kun teollisuuskäyttöön tarkoitetun maahan tuodun sokerin osuus Irlannin markkinoilla on ollut alle viisi prosenttia. Tältä osin on huomautettava, ettei kantaja ole lainkaan kiistänyt teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa kysymyksessä olevana ajanjaksona toimineiden eri yritysten markkinaosuuksia koskevaa esitystä. Pyrkiessään sitomaan viejäasiakkaansa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin hankinnoissa itseensä kantaja on siten välttänyt sen, että kansainväliseen kauppaan avoimimmin suhtautuneet asiakkaat olisivat siirtyneet tekemään hankintojaan muihin jäsenvaltioihin sijoittuneilta kilpailijoilta. PFA-alennuksien myöntämisen yhtenä vaikutuksena on siten ollut säilyttää teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinat Irlannissa eristyneinä tai jopa lisätä niiden eristyneisyyttä.

148 Koska komissio on toisaalta oikeutetusti ottanut huomioon PFA-alennuksien vaikutukset kilpailuun Irlannin markkinoilla, joilla kantaja oli määräävässä asemassa, kantaja ei voi vedota mihinkään PFA-alennuksien edulliseen vaikutukseen, joka kohdistui kilpailuun yhteismarkkinoilla sillä perusteella, että alennukset aikaansaavat vientiä Irlannista muualle. PFA-alennuksien myöntäminen nimittäin vääristää normaalia kilpailua sekä kantajan niiden asiakkaiden kannalta, jotka eivät vie sokeripitoisia jalosteita Irlannista, että kantajan viejäasiakkaiden potentiaalisten muiden teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin toimittajien kannalta (riidanalaisen päätöksen 157 perustelukappale). Viimeksi mainittujen osalta tällaisten PFA-alennuksien myöntäminen estää muita potentiaalisia tavarantoimittajia kilpailemasta oikeudenmukaisin edellytyksin kantajan viejäasiakkailleen tarjoamista toimituksista. Joka tapauksessa komissio on osoittanut, että PFA-alennukset haittasivat teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin tuontia Irlantiin, koska nämä alennukset lisäsivät Irlannin markkinoiden eristyneisyyttä (riidanalaisen päätöksen 144 perustelukappale).

149 Kantaja ei siten ole kyennyt yksilöimään vähäisintäkään virhettä, joka vaikuttaisi PFA-alennuksien laillisuuden arviointiin riidanalaisessa päätöksessä. Väitteet, jotka kantaja on esittänyt kiistääkseen riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 4 kohdan laillisuuden, on sen vuoksi hylättävä.

— Hintasyrjinnän harjoittaminen kilpailevia sokerinpakkaajia kohtaan

150 Riidanalaisen päätöksen mukaan "[kantaja on] vuodesta 1993 lähtien [harjoittanut hintasyrjintää] sellaisia kilpailevia sokerin pakkaajia kohtaan, jotka saivat — — teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerinsa [siltä]" (1 artiklan 5 kohta). Komissio selostaa 73 perustelukappaleessa, kuinka neljä sokerinpakkaajaa, joista kaksi tärkeintä olivat Gem Pack ja Burcom Ltd (jäljempänä Burcom), toivat vähittäismyyntimarkkinoille uusia sokerimerkkejä. Kuten teollisuuskäyttöön tarkoitetun irtosokerin 30.6.1994 päivätty kantajan hintataulukko osoittaa, vain ne kantajan asiakkaat, jotka samalla ovat olleet kilpailevia sokerinpakkaajia, on jätetty kokonaan ilman alennusta sellaisen teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin hinnan osalta, joka meni myyntiin Irlannissa (74 perustelukappale), kun taas Gem Pack sai tätä alennusta vuonna 1993, jolloin se ei vielä kilpaillut kantajan kanssa (75 perustelukappale). Komissio korostaa myös läpinäkyvyyden puuttumista "kotimaisista" alennuksista, joiden myöntömenetelmät eivät määräytyneet ostomäärien eivätkä asiakkaan ja kantajan välisen etäisyyden perusteella (77 perustelukappale). Komissio on 143 perustelukappaleessa korostanut PFA-alennuksien kilpailunvastaista vaikutusta kilpaileviin sokerinpakkaajiin niiden kantajalta suorittamien teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin hankintojen osalta. Komissio päättelee kaikista näistä toteamuksista seuraavaa: "Vaikka [kantajan] soveltaman vientialennusjärjestelmän ensisijaisena päämääränä ei ehkä ollutkaan kilpaileviin sokerin pakkaajiin kohdistuva syrjintä, lisäalennusjärjestelmä on osoitus aktiivisemmasta kyseisiin pakkaajiin kohdistuvasta väärinkäytöksestä. Sen lisäksi, että [kantaja] soveltaa erilaisia ehtoja samankaltaisiin liiketoimiin, se ei kykene selittämään toimintaansa millään sellaisella syyllä, joka ei näyttäisi olevan jälkikäteen tehty yritys perustella sokerin pakkaajiin kohdistettua syrjintää. Selityksiä, joita [kantaja] on antanut aloitteleville yrityksille ja yrityksille, joiden odotetaan kasvavan nopeasti, antamistaan alennuksista, voitaisiin soveltaa myös ainakin kahteen sokerin pakkaajaan" (145 perustelukappale). Komissio huomauttaa edelleen läpinäkyvyyden puuttuvan tällaisesta alennusjärjestelmästä ja järjestelmän olevan syrjivä (150 perustelukappale).

151 Vaikkei kantaja ole erityisesti kiistänyt riidanalaisen päätöksen 143 perustelukappaleessa selostettua PFA-alennusten myöntämisen syrjivää vaikutusta kilpaileviin sokerinpakkaajiin (ks. edellä 139 kohta), kantaja väittää sen sijaan, ettei sen teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla noudattaman hinnoittelujärjestelmän tarkoituksena ollut syrjiä pakkaajia, jotka kilpailivat sen kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla ja hankkivat teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerinsa siltä.

152 Kantajan mukaan komissio menettelee virheellisesti samastaessaan riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappaleessa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin hintojen vahvistamisen menettelyyn, joka muistuttaa ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta (IV/30.178 — Napier Brown — British Sugar) 18 päivänä heinäkuuta 1988 tehdyssä komission päätöksessä 88/518/ETY (EYVL L 284, s. 41; jäljempänä Napier Brown — British Sugar -päätös) tarkoitettua menettelyä, koska kantaja ei ole noudattanut politiikkaa, jonka tarkoituksena olisi ollut nopeuttaa kilpailevien pakkaajien eliminoimista vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilta (riidanalaisen päätöksen 158 perustelukappale). Komissio ei kantajan mukaan myöskään ole todistanut, että sellaista politiikkaa olisi tässä tapauksessa todella harjoitettu.

153 Kantaja moittii komissiota myös nojautumisesta yksinomaan kantajan 30.6.1994 päivättyyn teollisuuskäyttöön tarkoitetun irtosokerin hintataulukkoon (ks. riidanalaisen päätöksen 74 perustelukappale). Kantaja selittää, että pakkaajien lukumäärä vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla on lisääntynyt vuodesta 1993. Niiden osuus markkinoista on kantajan mukaan noussut siten, että se on ollut 5 prosenttia vuonna 1993 ja 12 prosenttia vuonna 1996. Lisäksi kantaja korostaa, että se on myöntänyt alennuksia kilpaileville pakkaajille, erityisesti kahdelle niistä eli Gem Packille ja Burcomille, ja etteivät nämä alennukset määräytyneet ostomäärien perusteella.

154 Kantaja vetoaa myös siihen, että vaikka sen hinnoittelussa noudattamien menettelytapojen tarkoituksena olisi ollut syrjiä vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla toimivia kilpailevia sokerinpakkaajia, jotka hankkivat teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerinsa kantajalta, sokerinpakkaajien ja sokerinjalostusteollisuuden välinen perustavanlaatuinen ero ostajina olisi tehnyt tällaisen syrjinnän oikeutetuksi. Ainoastaan jalostusteollisuuden kulutus näet pienentää kantajan rakenteellista ylituotantovarastoa, mikä oli kantajan kannalta

etu, jota sille ei koidu pakkaajista. Tältä osin kantaja lausuu, ettei liiketoimen samankaltaisuutta voida perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamista varten määritellä pelkästään myydyn tuotteen tyypin taikka tavarantoimittajalle aiheutuneiden hankintakustannusten perusteella.

155 Toiseksi kantaja kiistää, että perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdassa tarkoitettua kaiken syrjinnän kieltoa olisi sovellettava käsiteltävän kaltaisiin tapauksiin, joissa yrityksen, jonka väitetään olevan määräävässä markkina-asemassa, liikekumppanit suorittavat luonteeltaan erilaisia liiketoimia ja toimivat erilaisten tuotteiden markkinoilla. Kantajan mukaan pakkaajia ei siten ole asetettu epäedulliseen kilpailuasemaan elintarvikkeita ja juomia tuottavaan jalostusteollisuuteen nähden. Kun epäedullisemmin kohdeltu sopimuskumppani ei joudu kilpailullisesti epäedulliseen asemaan, eri liikekumppanien kohtelu eri tavalla ei kantajan mukaan voi haitata kilpailua, vaan se on tältä kannalta merkityksetöntä.

156 Kolmanneksi kantaja väittää komission muuttaneen riidanalaisessa päätöksessä kantajaa vastaan vahvistettujen väitteiden sisältöä. Toisaalta komissio oli katsonut, että sokerinpakkaajat olivat epäedullisessa kilpailuasemassa kantajaan nähden, mutta nyt komissio katsoo, että ne ovat tällaisessa asemassa kantajan muihin asiakkaisiin nähden. Toisaalta komissio käsittelee kantajan käyttäytymistä nyt sen tarkoituksen eikä enää sen vaikutusten kannalta. Tietyn käyttäytymisen tarkoitus ja siitä johtuvat seuraukset eivät kuitenkaan ole perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisen yhtaikaa täyttyväksi vaadittavia edellytyksiä (asia 56/65, Société technique minière, tuomio 30.6.1966, Kok. 1966, s. 337; Kok. Ep. I, s. 251), joten niiden tarkasteluun liittyvät päätöksen perustelut eivät voi olla samansisältöisiä eivätkä keskenään korvattavissa. Kantaja päättelee tästä, että vaikka komission uudet väitteet katsottaisiin kantajan kiistämisestä huolimatta toteen näytetyiksi, väitteet ovat joka tapauksessa uusia perusteita, jotka on sellaisina jätettävä tutkimatta.

157 Vastoin kantajan väitteitä komissio on osoittanut toisaalta kantajan 30.6.1994 päivätyn teollisuuskäyttöön tarkoitetun irtosokerin hintataulukon perusteella (74 perustelukappale) ja vetoamalla kantajalta peräisin olevien asiakirjojen sisältöön, joka osoittaa kantajan muuttunutta suhtautumista kahteen asiakkaaseensa eli Gem Packiin ja Burcomiin, ennen kuin nämä olivat saattaneet oman sokerimerkkinsä vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoille ja sen jäl-

keen (riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappale), sen, että kantaja oli soveltanut syrjivää hinnoittelua sen kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla kilpaileviin sokerinpakkaajiin, ja toisaalta sen, että kantaja oli myöntänyt PFA-alennuksia niille asiakkailleen, jotka veivät sokerijalosteitaan Irlannin ulkopuolelle.

158 Missään tapauksessa kantaja ei ole osoittanut, ettei sen 30.6.1994 päivätty hintataulukko olisi vastannut teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla sovellettuja todellisia hintoja (75 perustelukappale). Kantajan tässä oikeudenkäynnissä esittämät perustelut ja esimerkit eivät sellaisinaan vähennä tämän taulukon todistusvoimaa.

159 Viittaus vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla kilpailevien sokerinpakkaajien markkinaosuuden kasvuun vuosina 1993—1996 ei millään tavoin vaikuta 30.6.1994 päivätystä hintataulukosta luettavissa olevia seikkoja koskevien toteamusten paikkansapitävyyden todistamiseen. Sillä, onko niiden markkinaosuus kasvanut vuoden 1993 jälkeen vai ei, ei nimittäin ole merkitystä selvitettäessä sitä, onko komissio todella näyttänyt, että kantaja on soveltanut niihin syrjivää hinnoittelua teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin osalta.

160 Tiedoista, jotka kantaja on antanut vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen erääseen kirjalliseen kysymykseen, ilmenee lisäksi, ettei kantaja kykene todistamaan kilpailevien sokerinpakkaajien markkinaosuuden kasvua, johon se nojautuu nyt käsiteltävässä kanteessa. Kantaja on esimerkiksi jättänyt oikeudelle Nielsen-nimisen yhtiön laatiman taulukon, jossa esitetään erikseen Gem Packin ja Gold Sealin markkinaosuudet vuosina 1995, 1996, 1997 ja 1998. Tätä taulukkoa ei kuitenkaan ole päivätty, eikä siinä täsmennetä, mistä markkinoista on kysymys. Taulukon kansilehdellä, jota ei myöskään ole päivätty ja jonka otsikkona on "Niille, joita asia koskee", sanotaan pelkästään seuraava: "AC Nielsen on maailman suurin markkinatutkimusyritys, jonka liikevaihto on 1,4 miljardia Yhdysvaltain dollaria ja jolla on toimipaikka yli sadassa maassa. Oheiset markkinaosuuksia koskevat tiedot ovat peräisin AC Nielsenin tekemistä Irlannin vähittäiskauppaa koskevista tutkimuksista. Nämä tutkimukset on tehty oheisessa asiakirjassa mainittuina aikoina." Kantaja sitä paitsi viittaa tässä vastauksessaan omiin myyntilukuihinsa esittämättä tältä osin kuitenkaan minkäänlaisia todisteita. Kantajan oikeudelle jättämien todisteiden todistusarvoa on pidettävä heikkona, minkä lisäksi on todettava, etteivät AC Nielsenin laatimassa

taulukossa mainitut luvut vastaa kantajan kannekirjelmässään esittämiä lukuja, joiden mukaan vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla kilpailevien sokerinpakkaajien markkinaosuus olisi noussut siten, että se olisi ollut 3 prosenttia vuonna 1993 ja 11 prosenttia vuonna 1996. Tässä taulukossa ei mainita markkinaosuutta vuonna 1993, minkä lisäksi siinä sanotaan vuoden 1996 markkinaosuudeksi 9,4 prosenttia.

161 Kantajan tältä osin esittämät todisteet eivät myöskään tue sen väitteitä, joiden mukaan se olisi myöntänyt alennuksia Gem Packille ja Burcomille. Kysymys on nimittäin kantajan ja SDL:n välisestä samantyyppisestä kirjeenvaihdosta, joka on tapahtunut ennen Gem Packin ja Burcomin ryhtymistä sokerinpakkaajiksi ja joka ei mitenkään vahvista, että Gem Pack ja Burcom olisivat saaneet kantajan muille asiakkaille teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla myönnettyihin alennuksiin verrattavia alennuksia, koska kirjeenvaihdossa pelkästään viitataan asianomaisen alennuksen määrään tai ainoastaan selostetaan neuvotteluja, taikka sitten kyse on epäselvistä selityksistä, joissa kantaja ilmoittaa, että SDL:n asiakasluettelossa PFA-alennuksiksi luokitellut alennukset eivät ole PFA-alennuksia (ks. kannekirjelmän 94—96 kohta).

162 Tämän vuoksi on katsottava, että syrjivien hinnanalennusten myöntäminen kantajan asiakkaille teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla vuodesta 1993 alkaen sen mukaan, olivatko nämä asiakkaat kantajan kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla kilpailevia sokerinpakkaajia vai eivät, on sekä tosiseikkojen osalta että oikeudellisesti näytetty toteen riidanalaisessa päätöksessä (74—76, 143, 145—150 ja 158 perustelukappale sekä päätösosan 1 artiklan 5 kohta).

163 Kantaja ei myöskään voi väittää, ettei tällainen hinnoittelu olisi perustamissopimuksen 86 artiklassa ja etenkin perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdassa tarkoitettua väärinkäyttöä.

164 Kantajan tekemä asiakkailleen tarjoamiensa suorituksien erottelu, joka perustuu asiakkaiden vaikutukseen kantajan omaan markkina-asemaan, on hylättävä. Tällainen päätelmä nimittäin edellyttää sitä, että kaikkia ehtoja kokonaisuutena tarkastellen kaupallisesti täysin samanlaiset suoritukset eivät olisi perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdassa tarkoitetuin tavoin samankaltaisia sen vuoksi, että ne mistä tahansa syystä joko liittyvät tai ovat liittymättä määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen itselleen asettamiin taloudellisiin tavoitteisiin. Tällainen määritelmä ei vastaa oikeuskäytännössä omaksuttua tapaa määritellä perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdassa tarkoitetut samankaltaiset suoritukset, kun kaksi ostajaa, jotka ostavat saman määrän samaa tuotetta, maksavat eri hinnan sen mukaan, kilpailevatko ne tavarantoimittajansa kanssa joillakin muilla markkinoilla vai eivät (ks. vastaavasti em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 90 kohta). Missään tapauksessa kantaja ei ole osoittanut, että niiden asiakkaiden ostot, jotka eivät ole sokerinpakkaajia, voisivat tehokkaammin vähentää kantajan rakenteellista ylikapasiteettia muutoin kuin katsottaessa, että kilpailevien sokerinpakkaajien ostot estävät kantajaa itseään myymästä näitä sokerimääriä vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla, mikä todistaa, että kantaja käyttää hyväkseen määräävää asemaansa teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla aiheuttaakseen haittaa johdannaisilla markkinoilla toimiville kilpailijoille. On edelleen muistutettava, ettei kantaja kiistä sitä, että sen sokerinpakkaaja-asiakkailleen ja muille asiakkailleen tarjoamat suoritukset ovat kaikilta muilta osin kaupallisesti täysin samankaltaiset kaikkia ehtoja kokonaisuutena tarkastellen.

165 Toisaalta vaikka nyt kysymyksessä oleva menettelytapa on tosin omaperäinen siinä mielessä, että sitä on noudatettu teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla ja sen kilpailunvastaiset vaikutukset on saatu ilmenemään vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla, joilla kantaja ja sen sokerinpakkaaja-asiakkaat kilpailevat keskenään, tämä erityispiirre ei estä perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdan soveltamista.

166 Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin katsonut, ettei raaka-ainemarkkinoilla määräävässä markkina-asemassa oleva yritys saa käyttää väärin määräävää asemaansa näillä markkinoilla helpottaakseen omaa pääsyään näitä raaka-aineita sisältävien johdannaistuotteiden markkinoille heikentämällä muiden viimeksi mainituilla markkinoilla toimivien kilpailuasemaa esimerkiksi kieltäytymällä toimittamasta niille niiden näillä viimeksi mainituilla markkinoilla toimiakseen tarvitsemia raaka-aineita (yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223,

25 kohta; Kok. Ep. II, s. 229). Vaikkei se, että samankaltaisia alennuksia ei myönnetä muille teollisuussokerin ostajille, vastaa toimittamisesta kieltäytymistä, on todettava, että määräävän aseman väärinkäyttöä tietyillä markkinoilla kilpailuun vaikuttamiseksi toisilla markkinoilla koskeva periaate on vahvistettu jo tuolloin. Tässä tapauksessa osoittautuu lisäksi, että asianomaisella yrityksellä on ollut määräävä asema molemmilla relevanteilla markkinoilla.

167 Oikeuskäytännön mukaan se, että tietyillä markkinoilla määräävässä asemassa oleva yritys varaa itselleen ilman objektiivista tarvetta liitännäisen tai johdannaisen tehtävän lähimarkkinoilla, jotka kuitenkin ovat eri markkinat ja joilla sillä ei ole määräävää markkina-asemaa, mikä saattaa johtaa kilpailun täydelliseen häviämiseen kyseisiltä markkinoilta, kuuluu perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisalaan (em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomion 115 ja 186 kohta ja asia C-333/94 P, Tetra Pak v. komissio, tuomio 14.11.1996, Kok. 1996, s. I-5951, 24 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Tämän oikeuskäytännön noudattaminen nyt käsiteltävässä tapauksessa on perusteltua kahdesta syystä. Ensinnäkin teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoiden ja vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoiden välillä on kiistämätön yhteys. Toiseksi kantajalla on määräävä asema myös vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla, mitä kantaja ei ole tässä oikeudenkäynnissä kiistänytkään. Se, ettei kantajan alennuksia saavien asiakkaiden ja kilpailevien sokerinpakkaajien välillä mahdollisesti ole kilpailua, ei estä perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdan soveltamista, koska todetulla syrjinnällä on kilpailunvastaisia vaikutuksia vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla kilpailevia sokerinpakkaajia kohtaan.

168 Kantaja ei myöskään voi väittää, että komissio olisi nyt muuttamassa kantajaan kohdistuvia riidanalaisessa päätöksessä huomioon otettuja väitteitä ilmoittamalla, että sokerinpakkaajat kilpailivat kantajan kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla. Kuten edellä 125 kohdassa on nimittäin todettu, komissio on PFA-alennusten laillisuutta arvioidessaan osoittanut hinnanalennusten syrjivän vaikutuksen teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla niiden sokerinpakkaajien kilpailuaseman kannalta, jotka kilpailevat kantajan kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla, ottamalla suoraan kantaa kantajan ja viimeksi mainittujen väliseen kilpailusuhteeseen (riidanalaisen päätöksen 143 perustelukappale). Kysymys ei siten voi olla riidanalaiseen päätökseen sisällytettyjen väitteiden muuttamisesta.

169 Se, että tämä kilpailusuhde todetaan nimenomaisesti vain riidanalaisen päätöksen PFA-alennuksia koskevassa 143 perustelukappaleessa, ei muuta asiaa millään tavoin. Tämä toteamus koskee nimittäin myös kotimaisia alennuksia, joita kilpailevat sokerinpakkaajat eivät ole saaneet ja joita käsitellään riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa. Sitä paitsi komissio tähdentää riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappaleessa nimenomaisesti, että "vaikka [kantajan] soveltaman vientialennusjärjestelmän [toisin sanoen PFA-alennusten] ensisijaisena päämääränä ei ehkä ollutkaan kilpaileviin sokerin pakkaajiin kohdistuva syrjintä, lisäalennusjärjestelmä on osoitus aktiivisemmasta kyseisiin pakkaajiin kohdistuvasta väärinkäytöksestä". Myös riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappaleessa oleva viittaus asiassa Napier Brown — British Sugar tehtyyn päätökseen, jossa komissio on tuominnut samantyyppisen väärinkäyttöä merkitsevän menettelytavan, jota noudatettiin tietyillä markkinoilla ja jonka kilpailunvastaiset vaikutukset ovat kohdistuneet toisiin markkinoihin, on myös osoittanut kantajalle, millä tavoin epäedulliseen kilpailuasemaan kilpailevat sokerinpakkaajat joutuvat teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla harjoitetun tällaisen hintasyrjinnän vuoksi. Lopuksi riidanalaisen päätöksen 158 perustelukappaleessa täsmennetään seuraavaa: "Myös [kantajan] pyrkimykset rajoittaa kilpailevien sokerin pakkaajien taholta tulevaa kilpailua ovat vaikuttaneet jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Niistä sokerin pakkaajista, jotka alkoivat kilpailla [kantajan] kanssa vuoden 1993 puolivälissä, yksi (ASI) käytti pelkästään tuontisokeria, yksi (Burcom) sekä tuontisokeria että irlantilaista sokeria ja muut käyttivät pelkästään irlantilaista sokeria. [Kantajan] yhä lisääntyvät pyrkimykset, joilla yritetään estää kilpailun lisääntyminen Irlannin vähittäismarkkinoilla ja joiden päämääränä (kuten asiassa 'Napier Brown/British Sugar') tai ennakoitavissa olevana lopputuloksena on nopeuttaa kilpailijoiden poistamista markkinoilta, vaikuttavat näin ollen mahdollisesti yhteismarkkinoilla käytävän kilpailun ja kaupan rakenteeseen ja siten myös jäsenvaltioiden väliseen kauppaan 86 artiklassa tarkoitetulla tavalla."

170 Sitä paitsi väitteet, joissa kantaja nojautuu kysymyksessä olevan menettelytavan tarkoituksen ja vaikutuksen toisiinsa sekoittamiseen, on hylättävä, koska kuten komissio korostaa, perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitusta ei eroteta vaikutuksista ja koska riidanalaisessa päätöksessä viitataan sekä kysymyksessä olevan menettelytavan kilpailunvastaiseen tarkoitukseen että sen kilpailunvastaisiin vaikutuksiin (158 perustelukappale). Lisäksi on huomautettava, että jotta lainvastaisena pidetty menettely voisi rajoittaa jäsenvaltioiden välistä kauppaa, ei ole välttämätöntä osoittaa, että se olisi tosiasiallisesti ja havaittavalla tavalla rajoittanut jäsenvaltioiden välistä kauppaa; riittää, kun osoitetaan, että menettelyllä voi olla tällainen vaikutus. Perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoi-

tettujen väärinkäyttöä merkitsevien menettelytapojen yhteydessä on sen arvioimiseksi, voiko määräävän markkina-aseman väärinkäyttö vaikuttaa havaittavalla tavalla jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, otettava huomioon siitä aiheutuvat seuraukset tosiasiallisen kilpailun rakenteelle yhteismarkkinoilla (ks. em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 201 ja 203 kohta ja siinä mainittu oikeuskäytäntö). Komissio on menetellyt riidanalaisen päätöksen 158 perustelukappaleessa juuri niin (ks. edellä 169 kohta).

171 Komissiolla on siten ollut oikeus verrata kantajan kilpaileviin sokerinpakkaajiin kohdistamaa syrjintää siihen British Sugarin menettelytapaan, josta komissio on määrännyt seuraamuksia Napier Brown — British Sugar -päätöksessään.

172 Kantajan esittämät väitteet, joiden mukaan riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 5 kohta olisi lainvastainen, on sen vuoksi hylättävä.

Vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinat

— Rajaseutualennukset

173 Riidanalaisen päätöksen mukaan kantaja myönsi vuosina 1986—1988 erityisalennuksen eräille Irlannin ja Pohjois-Irlannin väliselle rajaseudulle sijoittuneille vähittäiskauppiaille (1 artiklan 1 kohta). Komissio selittää otsikon "Tuonti Pohjois-Irlannista" jälkeen muun muassa, että voidakseen vastata Pohjois-Irlannista tuotavasta sokerista tai sen oman sokerin jälleentuonnista aiheutuvaan kilpailuun (54 perustelukappale) kantaja on rajoittanut tarjontaansa rajaseudulla (55 ja 56 perustelukappale) sekä myöntänyt alennuksia rajan läheisyyteen sijoittuneille vähittäiskauppiaille (57—69 perustelukappale). Tältä osin komissio viittaa erilaisiin asiakirjoihin, jotka ovat peräisin vuosilta 1986, 1987, 1988 ja 1990. Komissio on päätellyt seuraavaa: "[Kantaja] ja SDL [olivat toteuttaneet] erityisesti vuosina 1985—1988 toimenpiteitä rajoittaakseen tuontia Pohjois-Irlannista noudattamalla valikoivaa tai syrjivää hinnoittelupolitiikkaa Irlannin

sokerimarkkinoilla. Kyseiseen politiikkaan sisältyi erityisetuuksien myöntäminen valikoiduille asiakkaille. Varsinkin tietyille Pohjois-Irlannin vastaiselle rajaseudulle sijoittautuneille asiakkaille myönnettiin erityisalennus (rajaseutualennus). [Kantaja] ja SDL keskustelivat kyseisestä alennuksesta avoimesti, ja [kantaja] rahoitti sen. Alennuksen tarkoituksena oli vähentää halvempien vähittäismyyntiin tarkoitettujen sokeripakettien tuontia Pohjois-Irlannista Irlantiin. Rajaseutualennus ei liittynyt sellaisiin objektiivisiin taloudellisiin tekijöihin kuin asiakkaiden saavuttamat myyntimäärät. Alennuksiin turvauduttiin ja niitä mukautettiin aina kun katsottiin, että Pohjois-Irlannin ja Irlannin välinen hintaero voisi kiihdyttää rajan yli tapahtuvaa myyntiä" (128 perustelukappale). Komissio on päätellyt niistä myös seuraavaa: "Rajaseutualennusten soveltaminen katsotaan 86 artiklan nojalla [kantajan] ja SDL:n yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytöksi. Alennukset merkitsevät käytännössä sitä, että [kantaja] ja SDL ovat soveltaneet erilaisia ehtoja muiden kauppakumppaneiden kanssa toteutettuihin vastaaviin liiketoimiin, jolloin ne, joille ei myönnetty vastaavia alennuksia, joutuivat kilpailullisesti epäedulliseen asemaan. Lisäksi kyseisten alennusten tarkoituksena ja lopputuloksena oli estää joko [kantajan] kilpailijoiden sokerin tuontia tai sen oman sokerin jälleentuontia Pohjois-Irlannista, mikä aiheuttaa markkinoiden rajoittamisen asiakkaiden kustannuksella. Rajaseutualennukset ovat sen takia [olleet] osa markkinoiden jakamispolitiikkaa ja kilpailijoiden poissulkemispolitiikkaa. Alennukset eivät perustuneet objektiiviseen taloudelliseen perusteluun, esimerkiksi asiakkaan saavuttamiin ostomääriin, markkinointi- tai kuljetuskustannuksiin tai mihin tahansa myynninedistämiseen, varastointiin, palveluun tai muihin toimintoihin, joita asianomainen asiakas on voinut toteuttaa. Alennukset myönnettiin pelkästään vähittäiskauppiaan toimipaikan perusteella, ja erityisesti silloin, kun asiakas oli sijoittautunut Pohjois-Irlannin vastaiselle rajaseudulle. Komissio ja yhteisöjen tuomioistuin ovat tuominneet kyseisen valikoivan tai syrjivän hinnoittelukäytännön aiemmin käsittelemissään asioissa" (129 perustelukappale).

174 Kantaja arvostelee komissiota ensimmäiseksi siitä, että se on ottanut vain pintapuolisesti huomioon, että rajaseutualennukset lopetettiin heinäkuussa 1987 (riidanalaisen päätöksen 66 perustelukappale), että Yhdistyneen kuningaskunnan hinnoista johtuva kilpailu oli huomattavasti suurentanut Pohjois-Irlannissa ja Irlannissa noudatettujen hintojen välistä eroa (riidanalaisen päätöksen 130 perustelukappale), että osa rajan yli tapahtuvasta kaupasta oli laitonta ja että tuohon aikaan kantajan toiminta oli huomattavan tappiollista.

175 Kantaja selittää sitten, että se päätti sen uhalla, että se menettäisi osan asiakaskunnastaan ja liikevaihdostaan, vastata kilpailuun siellä, missä sitä ilmeni, turvautumalla niihin taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi rajallisiin keinoihin, jotka sillä tuolloin oli käytettävissään. Kantaja väittää siten, että sen oli taloudellisesti mahdotonta alentaa hintoja valtakunnallisesti. Se mainitsee lisäksi, etteivät kyseiset hinnat olleet saalistushintoja. Kantajan mukaan sen hinnoittelujärjestelmä ei siten poikennut järjestelmästä, jonka komissio on hyväksynyt ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta (IV/31.900, BPB Industries plc) 5 päivänä joulukuuta 1988 tekemässään päätöksessä 89/22/ETY (EYVL 1989, L 10, s. 50), joka mainitaan riidanalaisessa päätöksessä (132 perustelukappale). Kantaja väittää, ettei tällaisen järjestelmän laillisuus voi riippua hintoihin tehtävän alennuksen prosenttimäärästä. Kantajan mukaan todellisuudessa on ratkaistava, ovatko tällaiset hinnat saalistushintoja vai eivät. Määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen harjoittaman valikoivan hinnoittelun automaattinen tuomitseminen silloinkin, kun kyseiset hinnat eivät ole saalistushintoja, osoittaa kantajan mukaan perustamissopimuksen 86 artiklan joustamatonta soveltamista sen hengen vastaisesti, joka tällä määräyksellä oikeuskäytännön mukaan on.

176 Kantaja katsoo vielä, että on ristiriitaista väittää ensin olevan selvää, että määräävässä markkina-asemassa olevalla yrityksellä on oikeus puolustaa asemaansa kilpailemalla muiden kyseisillä markkinoilla toimivien yritysten kanssa (riidanalaisen päätöksen 134 perustelukappale), ja katsoa sitten väärinkäytöksi se, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys on onnistunut tämän asemansa puolustamisessa. Tältä osin kantaja selittää, että jokaiselle määräävässä asemassa tietyillä markkinoilla olevalle yritykselle kuuluvasta erityisestä velvollisuudesta, jonka mukaan yritys ei saa heikentää kilpailua markkinoilla eikä ryhtyä toimenpiteisiin määräävän asemansa vahvistamiseksi tai käyttämiseksi väärin, seuraa se, että kyseinen yritys joutuu vastaamaan muiden yritysten kilpailuun. Se, että kilpailija vetäytyy markkinoilta määräävässä asemassa olevan yrityksen hyväksyttävän ja kilpailun kannalta suotuisalla tavalla tekemän toimenpiteen jälkeen, ei voi merkitä väärinkäyttöä. Kysymys on pelkästään kilpailumekanismin tuloksesta.

177 Sitä paitsi kantaja kiistää komission vastinekirjelmässään esittämän väitteen, jonka mukaan komissio olisi todennut riidanalaisen päätöksen 55 perustelu-

kappaleessa, että kantaja oli päättänyt ryhtyä harjoittamaan rajaseutualennusten politiikkaa. Kantajan mukaan tämä 55 perustelukappale koskee tosiasiassa kantajan päätöstä lakkauttaa silloin voimassa ollut rajaseutualennus. Toimitusrajoituksia, joihin kantajan mukaan myös viitataan tässä 55 perustelukappaleessa, ei pidä sekoittaa rajaseutualennuksiin eikä riidanalaisen päätöksen päätösosassa sitä paitsi todeta nimenomaisesti minkäänlaista niihin liittyvää väärinkäyttöä.

178 Kuten kantaja huomauttaa, on pakko todeta, ettei riidanalaisen päätöksen päätösosassa ole minkäänlaista mainintaa tarjonnan rajoittamisesta, jota käsitellään riidanalaisen päätöksen 55 ja 56 perustelukappaleessa. Komissio on suullisessa käsittelyssä vahvistanut, ettei se ole pitänyt tätä menettelytapaa perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomisena, ja lisännyt, ettei menettelytapa myöskään ole ollut komission oikeudellisen arvioinnin kohteena. Sen vuoksi on tarpeetonta tutkia asianosaisten väitteitä, jotka liittyvät riidanalaisen päätöksen 55 ja 56 perustelukappaleessa todettuihin seikkoihin. Näissä perustelukappaleissa mahdollisesti olevat virheet eivät nimittäin voi johtaa riidanalaisen päätöksen päätösosan minkään osion kumoamiseen edes osittain (em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 150 kohta ja siinä mainittu oikeuskäytäntö).

179 Kuten komissio sitä paitsi huomauttaa riidanalaisessa päätöksessä (130 perustelukappale), kantaja ei myöskään kiistä myöntäneensä erityisalennusta eräille Irlannin ja Pohjois-Irlannin välisen rajan läheisyyteen sijoittuneille vähittäiskauppiaille ainakin vuoden 1987 heinäkuuhun asti kilpaillakseen vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin Pohjois-Irlannista tulevan alhaisin hinnoin tapahtuvan tuonnin kanssa. Kantaja ei ole kiistänyt, että rajaseutualennus, jonka olemassaolon riidanalaisen päätöksen 57—69 perustelukappaleessa mainitut asiakirjat todistavat, oli myönnetty yksinomaan vähittäiskauppiaiden maantieteellisen sijainnin perusteella. Näiden alennusten myöntämisen lopettamispäivän kiistämistä lukuun ottamatta kantaja pyrkii tosiasiassa osoittamaan niiden sallittavuuden perustamissopimuksen 86 artiklan kannalta.

180 Kantaja toteaa, että rajaseutualennusten antaminen lopetettiin lopullisesti heinäkuussa 1987. SDH:n hallituksen 18.11.1987 pidetyn kokouksen pöytäkirjaan, josta osa on otettu riidanalaisen päätöksen 66 perustelukappaleeseen, onkin

merkitty seuraavaa: "Rajaseutualennukset lakkautettiin heinäkuussa 1987, mutta ne saatetaan ottaa uudelleen käyttöön vuoden 1988 alussa. Round Tower näyttää noudattaneen järkevämpää politiikkaa viime aikoina..." Komission tulkinta, jonka mukaan rajaseutualennusten antaminen lopetettiin heinäkuussa 1987 sen vuoksi, että näin harjoitettu politiikka oli onnistunut, mutta ettei niiden käyttöä tulevaisuudessa tarpeen vaatiessa pidetty mahdottomana, vastaa siten tämän 18.11.1987 pidetyn kokouksen pöytäkirjan sisältöä. Sitä tukee myös SDL:n myyntijohtaja Keleghanin seuraava lausuma kantajan ja SDL:n välisessä 27.6.1990 pidetyssä johtoryhmän kokouksessa: "T. G. Keleghan sanoi, että pohjoisrajan yli tapahtuva tuonti uhkaa mahdollisesti kotimaan markkinoita. Hän sanoi, että jos uhka toteutuu, on tärkeää aloittaa nopeasti asianmukaiset vastatoimenpiteet. Toimenpiteisiin sisältyy hintojen merkitseminen McKinneyn sokeripaketteihin ja soveltuva myynninedistäminen kotimaan markkinoilla..." (riidanalaisen päätöksen 69 perustelukappale).

181 Toisaalta on arvioitava, ovatko tällaiset rajaseutualennukset perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä. Kantaja on sekä hallinnollisessa menettelyssä että oikeudenkäyntikirjelmissään ja suullisessa käsittelyssä pyrkinyt osoittamaan tämän menettelytavan sallittavuuden väittämällä, että sen kannalta kysymys on ollut pelkästään vastaamisesta etenkin ulkomaisten kilpailijoiden taholta siihen kohdistuviin hyökkäyksiin erityistilanteessa, joka vallitsi markkinoilla, joilla kantaja toimii. Kantaja ei kuitenkaan ole millään tavoin kiistänyt, että sillä on vuosina 1985—1995 ollut määräävä asema vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla, joilla tapahtuneesta myynnistä sen osuus on ollut yli 88 prosenttia koko tämän ajanjakson ajan (riidanalaisen päätöksen 159 perustelukappale).

182 Vaikka asianosaisten kesken on riidatonta, että määräävässä markkina-asemassa olevalla yrityksellä on erityinen vastuu kilpailusta markkinoilla, joilla se toimii (ks. edellä 112 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö), asianosaiset ovat eri mieltä siitä, onko erityisalennusten myöntäminen kilpailun vaikutuspiirissä oleville asiakkaille tämän erityisen vastuun kannalta soveltuva toimenpide vai ei, edellyttäen etteivät kysymyksessä olevat hinnat ole saalistushintoja siinä mielessä, mitä tällä käsitteellä oikeuskäytännössä tarkoitetaan (em. asia AKZO v. komissio, tuomion 70 kohta ja sitä seuraavat kohdat ja em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomio 14.11.1996, 41—44 kohta).

183 Kuten komissio on selostanut riidanalaisessa päätöksessä, tällaista rajaseutualennusta myöntäessään kantaja on soveltanut kauppakumppaneihin erilaisia ehtoja samankaltaisten suoritusten osalta ja siten vaikeuttanut niiden kilpailuasemaa (129 perustelukappale). Riidanalaisen päätöksen 57—69 perustelukappaleessa mainituista asiakirjoista ei sitä paitsi ilmene vain se, ettei kantaja ole pelkästään tietoisesti harkittuaan päättänyt myöntää eräille vähittäiskauppiaille valikoivan erityisalennuksen, vaan myös se, että kantaja on aavistanut tällaisen menettelytavan olevan laiton. Esimerkiksi eräissä Keleghanin työhuoneesta takavarikoiduissa käsin kirjoitetuissa päiväämättömissä muistiinpanoissa, jotka koskevat erään kilpailevan sokerin markkinointia, todetaan seuraavaa: "Gold Seal -sokeria koskevat suositukset ja seuraukset: [...] R [suositus] jatkaa kuten me, toisin sanoen antaa alennuksia, kun tarvetta siihen ilmenee. Tällä hetkellä annamme alennusta seuraaville: [...]. [...]:n kautta annamme alennusta monille riippumattomille myymälöille, joista suurimmat ovat [...] Seur. [seuraus]. Tämä menetelmä on yhä vaarallisempi sekä oikeudellisesti että kaupallisesti. Oikeudellisesti valikoivan hinnoittelun perusteella. Kaupallisesti samoin perustein, vaikka [valikoiva hinnoittelu on edullinen pienimmille asiakkaillemme] — — " (58 perustelukappale). Tällainen menettelytapa on perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdassa tarkoitettua määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä.

184 Kantaja ei nimittäin voi tämän tapauksen erityispiirteiden vallitessa vedota toimijoiden hintapolitiikkaan Ison-Britannian markkinoilla, omaan taloudelliseen tilanteeseensa, menettelynsä puolustuksellisuuteen eikä väittämäänsä laittoman kaupan olemassaoloon osoittaakseen, että eräille Irlannin ja Pohjois-Irlannin välisen rajan läheisyyteen sijoittuneille vähittäiskauppiaille vuosina 1986—1988 myönnetyt erityisalennukset olisivat olleet sallittuja.

185 Ensinnäkin se, että pääasiassa naapurivaltion, kuten tässä tapauksessa Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin, markkinoilla operoivien toimijoiden hintapolitiikka vaikuttaa toisiin kansallisiin markkinoihin, on nimenomaan ominaista yhteismarkkinoille. Tällaisen vaikutuksen estämistä on siis pidettävä yhteismarkkinoiden toteuttamisen esteenä, koska se vaarantaa todellisen ja vääristymättömän kilpailun vaikutukset etenkin kuluttajien kannalta. Sen vuoksi on katsottava, että milloin tällaiset esteet johtuvat kantajaan verrattavissa määrin määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen toiminnasta, kysymys on perustamissopi-

muksen 86 artiklan määräysten vastaisesta väärinkäytöstä. Kantaja ei sitä paitsi ole edes väittänyt, että sen Irlannin ja Pohjois-Irlannin välisellä rajalla toimivien kilpailijoiden noudattamat hinnat olisivat alittaneet tuotteen omakustannushinnan, eikä esittänyt mitään siihen viittaavia todisteita.

186 Kantaja ei myöskään voi vedota sen käytettävissä tuohon aikaan olleiden varojen riittämättömyyteen rajaseutualennusten valikoivan ja syrjivän myöntämisen oikeuttamiseksi ja siten perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisen välttämiseksi, koska muuten tässä artiklassa lausuttu kielto supistuisi pelkäksi muodolliseksi kielloksi. Olosuhteet, joissa määräävässä asemassa oleva yritys voi päätyä reagoimaan markkinoilla jäljellä olevaan ei kovin suureen kilpailuun, varsinkin kun tällä yrityksellä on yli 88 prosentin markkinaosuus kuten tässä tapauksessa, kuuluvat kilpailumekanismiin, jonka suojaaminen on perustamissopimuksen 86 artiklan nimenomaisena tavoitteena. Lisäksi kantaja on useaan otteeseen korostanut vähittäismyyntihintojen korkeaa tasoa Irlannissa ja selittänyt sen johtuvan sokerialan yhteisellä markkinajärjestelyllä taatun korkean interventiohinnan vaikutuksesta.

187 Myöskään se, että tässä tapauksessa todettu menettelytapa on ollut puolustuksellista, ei muuta sitä, että se on väärinkäyttöä perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan c alakohdan kannalta.

188 Tässä tapauksessa kantaja ei ole kyennyt osoittamaan, että kyseisillä alennuksilla olisi ollut objektiivinen taloudellinen peruste. Alennukset on nimittäin myönnetty eräille asiakkaille vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla pelkästään sen perusteella, että ne ovat olleet toisesta jäsenvaltiosta tulevasta alhaisin hinnoin tapahtuvasta tuonnista johtuvan kilpailun vaikutuspiirissä eli tässä tapauksessa sen perusteella, että ne ovat sijoittuneet Pohjois-Irlannin vastaiselle rajalle. Kantajan omien lausumien perusteella osoittautuu lisäksi, että kantajan mahdollisuus tällaisten alennusten antamiseen on perustunut sillä Irlannin markkinoilla olleeseen erityisasemaan. Kantaja väittää muun muassa, ettei se olisi voinut soveltaa tällaisia alennuksia koko Irlannin alueella, koska sen toiminta tuotti tuohon aikaan tappiota. Tästä seuraa, että kantajan oman myöntämisenkin mukaan sen taloudellinen kyky myöntää alennuksia Pohjois-Irlannin vastaisella rajaseudulla edellytti, että sen hinnat pysyivät vakaina muilla alueilla, mikä

merkitsee sen tunnustamista, että kantaja rahoitti nämä alennukset Irlannin koko muulta alueelta kertyneellä myynnillään. Näin menettelemällä kantaja on siten käyttänyt väärin määräävää asemaansa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla Irlannissa estämällä vapaan kilpailun vaikutuksen näillä markkinoilla ja vääristämällä rakenteita sekä ostajien että kuluttajien kannalta. Kuluttajat eivät nimittäin ole Pohjois-Irlannin vastaisen rajaseudun ulkopuolella voineet hyötyä hinnanalennuksista, jotka ovat johtuneet sokerin tuonnista Pohjois-Irlannista.

189 Tästä seuraa, että vaikkei määräävän markkina-aseman olemassaolo tosin poista tässä asemassa olevalta yritykseltä oikeutta suojella omia kaupallisia etujaan, jos ne ovat uhattuina (ks. edellä 112 kohta), tavan, jolla määräävässä markkina-asemassa oleva yritys suojelee sellaista kilpailuasemaansa, johon liittyvät kaikki kantajalla riidanalaisten seikkojen tapahtuma-aikaan olleen kilpailuaseman ominaispiirteet, on, jotta se olisi hyväksyttävää, ainakin perustuttava taloudellisiin tehokkuusnäkökohtiin ja siitä on oltava etua kuluttajille. Tässä tapauksessa on puolestaan todettava, ettei kantaja ole osoittanut näiden edellytysten täyttyneen.

190 Kantaja ei myöskään voi väittää, että sen harjoittama valikoivien alennusten politiikka rinnastuisi politiikkaan, jonka komissio on hyväksynyt edellä mainitussa 5.12.1988 tekemässään päätöksessä 89/22/ETY. Sen lisäksi, että viimeksi mainitussa tapauksessa kysymyksessä olleiden alennusten määrä oli puolta pienempi kuin nyt käsiteltävässä tapauksessa, mikä on huomattava ero, nämä alennukset eivät myöskään olleet minkään järjestelmällisen hintojen mukautusohjelman osa (riidanalaisen päätöksen 132 ja 133 perustelukappale). Komission nyt käsiteltävässä tapauksessa keräämä asiakirja-aineisto (57—59 perustelukappale) sen sijaan osoittaa, että kyseisten alennusten tavoitteena oli estää sokerin tuontia Pohjois-Irlannista ja rajoittaa kilpailua vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla. Komissio on edellä mainitussa 5.12.1988 tekemässään päätöksessä 89/22/ETY myös todennut, että osa myönnetyistä alennuksista oli objektiivisesti perusteltuja (132 perustelukappale). On huomautettava, ettei kantaja kiistä myönnettyjen alennusten suuruutta eikä sitä, että niiden tarkoituksena oli "vastata" Pohjois-Irlannista tuodun sokerin aiheuttamaan kilpailuun. Kun tapauksen tosiseikat otetaan huomioon, tämä merkitsee sen tunnustamista, että näiden alennusten tarkoitus oli estää tällaisen kilpailun leviämistä sen markkinoille.

191 On vielä lisättävä, että toisin kuin kantaja esittää, komissio ei ole vedonnut pelkästään kilpailijan markkinoilta vetäytymiseen todisteena siitä, että näiden rajaseutualennusten myöntäminen on ollut väärinkäyttöä. Sitä paitsi, kun määräävässä markkina-asemassa oleva yritys panee todellisuudessa toimeen menettelytavan, jonka tarkoituksena on kilpailijan syrjäyttäminen, se, että toivottua tulosta ei ole saavutettu, ei riitä sen toteamiseksi, että kyse ei olisi perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitetusta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä (em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 149 kohta). Koska rajaseutualennusten myöntämisen tarkoituksena oli pitää kilpailijoiden tarjousten vaikutuspiiriin kuuluvat ostajat edelleen kantajan asiakkaina antamatta kuitenkaan kantajan kaikkien asiakkaiden hyötyä kilpailun vaikutuksesta sen tuotteiden myyntihintoihin, kilpailijan syrjäyttäminen tällaisella menettelytavalla osoittaa sitä suuremmalla syyllä, että menettelytapa on ollut perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä.

192 Sitä paitsi on syytä huomauttaa, ettei kantaja voi vedota seikkoihin, jotka toteen näytettyinäkään osoittaisivat jollain tavoin, että kilpailu, johon se on joutunut vastaamaan tällä alueella, olisi ollut perustamissopimuksen vastaista tai muutoin lainvastaista. Tältä osin on muistutettava, että pääsääntöisesti on viranomaisten eikä yksityisten yritysten ja järjestöjen tehtävänä valvoa, että lakia noudatetaan (em. asia Hilti v. komissio, tuomion 118 kohta ja em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK v. komissio, tuomion 194 kohta).

193 Edellä lausutusta seuraa, että väitteet, joilla kantaja kiistää riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1 kohdan laillisuuden siltä osin kuin siinä todetaan, että vuosina 1986—1988 myönnetyt rajaseutualennukset ovat olleet kilpailusääntöjen rikkomista, on hylättävä.

— Kanta-asiakasalennukset

194 Riidanalaisen päätöksen mukaan "[kantaja myönsi] vuonna 1988 kanta-asiakkaan alennuksen — — erään kilpailijan mahdolliselle asiakkaalle eli [alennuksen, joka edellytti, että] asiakas osti kaiken tai suuren osan vähittäismyyntiin tarkoitetusta sokeristaan [kantajalta]" (1 artiklan 3 kohta). Komissio toteaa muun

muassa seuraavaa: "SDL:n ja ADM:n välinen sopimus, jonka mukaan ADM varmistaisi itselleen edullisen hintatason, jos sen ostot saavuttaisivat tietyn tavoitetason (eli siihen sovellettaisiin [3x] tonnilta yleensä perittäviä hintoja, jos se ostaisi [x] tonnia sokeria), ei ilmeisesti liittynyt tavanomaiseen määräalennukseen vaan kyseessä oli tavoitealennus tai kanta-asiakkaan alennus, jonka seurauksena asiakas sidottiin määräävässä markkina-asemassa olevaan tavarantoimittajaan. Kyseinen SDL:n hyväksymä ja [kantajan] rahoittama menettely rikkoi näin ollen [perustamissopimuksen] 86 artiklaa." (127 perustelukappale).

195 Kantaja väittää, että Allied Distribution Merchantsille (jäljempänä ADM) myönnetystä kanta-asiakasalennuksesta ei missään tapauksessa seurannut, että tämä ryhmittymä olisi sidottu tavarantoimittajaansa. Kantaja huomauttaa muun muassa, että ADM suoritti hankintansa SDL:ltä, ennen kuin ASI ryhtyi käymään kauppaa sen kanssa (riidanalaisen päätöksen 49 perustelukappale). Kantaja katsoo siten, ettei tämä kanta-asiakasalennus ole haitannut tuontia Ranskasta eikä vaikuttanut ranskalaisen sokerin tuontimäärään (riidanalaisen päätöksen 156 perustelukappale), koska määrä määräytyi kantajan tahdosta riippumattomien seikkojen perusteella.

196 On todettava, ettei kantaja kiistä sitä, että ADM:lle on huhtikuussa 1988 myönnetty erityisalennus, joka ei perustunut ADM:n myynnin määrään vaan määräytyi myyntitavoitteiden perusteella. Kantaja kiistää vain sen, että kysymys olisi ollut kanta-asiakasalennuksesta, jolla ADM olisi pyritty sitomaan SDL:ään. Kantaja ei myöskään ole kiistänyt, että se rahoitti tämän ADM:lle myönnetyn alennuksen.

197 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen myöntämät kanta-asiakasalennukset ovat perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä, jos niillä pyritään taloudellisia etuja myöntämällä estämään asiakkaita suorittamasta hankintoja kilpailevilta tuottajilta (em. asia Michelin v. komissio, tuomion 71 kohta ja siinä mainittu oikeuskäytäntö sekä em. asia BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomion 120 kohta). Edellä 111 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan on sen vuoksi arvioitava olosuhteita kokonaisuudessaan, erityisesti alennusten myöntämisperusteita ja -menetelmiä, ja tutkittava, pyritäänkö niillä mihinkään taloudelliseen suoritukseen perustumattoman edun avulla estämään tai rajoittamaan

ostajan mahdollisuutta valita hankintalähteensä, estämään kilpailijoiden pääsy markkinoille, soveltamaan erilaisia ehtoja kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin taikka vahvistamaan määräävää markkina-asemaa vääristyneen kilpailun avulla.

198 Tässä tapauksessa komission kokoamat ja riidanalaisessa päätöksessä esitetyt todisteet osoittavat, että SDL:n toimenpide ADM:ää kohtaan sisältyi kantajan ja SDL:n yhteisesti määrittelemään strategiaan, jonka tarkoituksena oli estää Eurolux-merkkiä saamasta jalansijaa Irlannin vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla (ks. 125 ja 126 perustelukappale) varmistamalla niiden asiakkaiden uskollisuus tarvittaessa vaihtamalla niille niiden hankkimat kilpailevat tuotteet (ks. jäljempänä 226—234 kohta). Se, että ADM suoritti hankintansa SDL:ltä, ennen kuin ASI ryhtyi käymään kauppaa sen kanssa, ei suinkaan osoita kantajan väittämin tavoin, että tässä tapauksessa myönnetyllä alennuksella ei olisi vaikutusta asiakasuskollisuuteen, vaan vahvistaa sen, että alennuksen myöntäminen, jota ei ole tosiseikkojen osalta kiistetty, merkitsi asiakkaan sitomista määräävässä markkina-asemassa olevaan tavarantoimittajaan (riidanalaisen päätöksen 127 perustelukappale) tai toisin ilmaistuna sellaisen asiakkaan takaisin saamista, joka aikoi siirtyä kilpailijalle. Sellainen menettelytapa on siten perustamissopimuksen 86 artiklan vastaista.

199 Se, että kysymyksessä oleva menettelytapa on ollut yritysten yhteinen, ilmenee toisaalta ASI:n 18.7.1988 päivätystä kantajan hallitukselle osoitetusta kirjeestä (52 perustelukappale), joka on lähetetty melko pian riidanalaisessa päätöksessä myös tarkasteltujen tuotevaihtojen jälkeen, ja toisaalta SDH:n hallituksen 28.6.1988 pidetyn kokouksen pöytäkirjaan sisältyvästä jaksosta (47 perustelukappale), jossa kantajan toimitusjohtaja ilmoitti olevansa hyvin tyytyväinen tapaan, jolla uuden sokerimerkin tulosta Irlannin markkinoille johtuneeseen haasteeseen oli siihen mennessä vastattu.

200 Kantaja ei myöskään voi menestyksekkäästi esittää kysymyksessä olevan kanta-asiakasalennuksen kohteena olleen sokerin määrään nojautuvia väitteitä osoittaakseen, ettei tällainen alennus ole voinut haitata jäsenvaltioiden välistä kauppaa.

201 Edellä 170 kohdassa mainitun vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tämä menettelytapa antaa objektiivisten "oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen perusteella riittävästi aihetta epäillä, että se voi vaikuttaa suoraan tai välillisesti taikka tosiasiallisesti tai mahdollisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan siten, että yhtenäismarkkinoiden toteutuminen jäsenvaltioiden välillä estyy" (riidanalaisen päätöksen 155 perustelukappale). Kanta-asiakkaan alennus sisältyi lisäksi kantajan strategiaan, jonka tarkoituksena oli suojella sen kotimarkkinoita ja sen asemaa näillä markkinoilla maahan tuotavasta sokerista aiheutuvalta kilpailulta (156 perustelukappale), kuten etenkin kantajan toimitusjohtajan 28.6.1988 pidetyssä SDH:n hallituksen kokouksessa lausuma osoittaa.

202 Kaikesta edellä lausutusta seuraa, että väitteet, joilla kantaja kiistää riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 2 kohdan laillisuuden, on hylättävä.

— Tavoitealennukset ja valikoiva hinnoittelu

203 Riidanalaisen päätöksen mukaan kantaja on noudattanut "vuodesta 1993 lähtien sellais[ta] politiik[kaa] — — , joka vaikuttaa haitallisesti muiden vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla toimivien irlantilaisten sokerin pakkaajien kilpailuasemaan, erityisesti seuraavien toimenpiteiden osalta: i) alennusten myöntäminen irlantilaisille tukkukauppakonserneille [kantajalta] ostetun vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin määrän kasvusta riippuen tiettyinä ajankohtina vuoden 1994 aikana, minkä vaikutuksesta kyseiset konsernit sidottiin [kantajaan] kilpailevien sokerin pakkaajien vahingoksi; ii) valikoivien alennusten myöntäminen joulukuussa 1994 ja helmikuussa 1995 joillekin kilpailevien sokerin pakkaajien asiakkaille sen perusteella, kasvoiko kyseisten asiakkaiden [kantajalta] ostaman vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin määrä 12 kuukauden jakson aikana, kilpailevien sokerin pakkaajien taholta tulevan kilpailun rajoittamiseksi" (1 artiklan 6 kohdan i ja ii alakohta). Riidanalaisen päätöksen 78—84 perustelukappaleessa komissio selittää, että kantaja on määräalennusten myöntämisen ohella myöntänyt keväällä 1994 ja lokakuussa 1994 asiakkailleen vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla tavoitealennuksia käyttäen vertailukohtana vuoden 1993 huhtikuun ja syyskuun välistä ajanjaksoa (78—81 perustelukappale). Komissio lisää kantajalta lähtöisin olevien asiakirjojen ja kantajan lausumien perusteella, että nämä tavoitealennukset on lisäksi

myönnetty valikoivasti, esimerkiksi joulukuussa 1994 eräälle suurelle jakeluketjulle, joka teki osan hankinnoistaan kantajan kanssa kilpailevalta sokerinpakkaajalta Burcomilta (82 ja 83 perustelukappale), ja helmikuussa 1995 eräälle tukkukauppakonsernille, joka suoritti osan hankinnoistaan toiselta kantajan kanssa kilpailevalta sokerinpakkaajalta Gem Packilta (84 perustelukappale). Komissio katsoo, että kantaja halusi siten sitoa asiakkaansa. Komissio toteaa, että "ei ole olemassa todisteita siitä, että [kantaja] olisi sen jälkeen luopunut noudattamastaan käytännöstä tarjota tavoitealennuksia" (151 perustelukappale). Komissio huomauttaa sitten, että "ottaen lisäksi huomioon se, että viisi kotimaista kilpailijaa toi kesällä 1993 (toisin sanoen sen jälkeen, kun tukkukauppiaita koskevien alennusten vuoden 1994 viitejakso oli jo alkanut) markkinoille uudet vähittäismyyntiin tarkoitetut sokerituotemerkit, määrään perustuv[at] alennu[kset], joita [kantaja] myönsi keväällä 1994 ja lokakuussa 1994 ja jotka perustuivat edellisen kesän ostoihin, liittyivät epäilemättä kiinteästi kunkin asiakkaan tarvitseman vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin kokonaismäärään" (152 perustelukappale). Sen, että kantajan asiakkaille on kertynyt suuria varastoja näiden alennusten myöntämisen jälkeen, minkä kantaja on todennut (80 perustelukappale), on siten "täytynyt vaikuttaa haitallisesti ostoihin kilpailevilta sokerin pakkaajilta" (152 perustelukappale). Komissio korostaa vielä, että nämä tavoitealennukset eroavat puhtaista määräalennuksista ja ovat osoituksena perustamissopimuksen 86 artiklan vastaisesta käyttäytymisestä (153 perustelukappale). Komissio lisää, etteivät ne merkinneet vain kantajan eri asiakkaiden välistä hintasyrjintää, kun niiden myöntäminen riippui ennemminkin ostojen suhteellisesta kasvusta kuin niiden määrällisestä lisääntymisestä, vaan ne merkitsivät myös valikoivaa ja syrjivää hinnoittelua eräiden kilpailevien sokerinpakkaajien asiakkaita kohtaan (154 perustelukappale).

204 Kantaja myöntää ensinnäkin keväällä 1994 ja lokakuussa 1994 myönnetyistä tavoitealennuksista, että tukkukauppiaille myönnettiin [...] prosentin tavoitealennus (riidanalaisen päätöksen 79 perustelukappale), mutta kantaja sen sijaan kiistää, että useat asiakkaat olisivat saaneet tätä suuremman tavoitealennuksen. Kantajan mukaan mikään komission mainitsemista todisteista ei osoita sitä. Kantajan mukaan riidanalaisessa päätöksessä mainitaan vain kaksi asiakasta eli National Wholesalers Grocers Alliance Ltd (jäljempänä NWGA) ja Musgraves-konserni (jäljempänä Musgraves). NWGA:lle myönnetty [...] prosentin alennus muodostuukin [...] prosentin tavoitealennuksesta ja [...] prosentin suuruiselta loppuosaltaan kampanja-alennuksesta. Kantaja korostaa sitä paitsi, että riidanalaisen päätöksen 79 perustelukappaleessa esitettyjä seikkoja ei mainita 151—154 perustelukappaleessa eikä myöskään riidanalaisen päätöksen päätösosassa.

205 Kantaja arvostelee komissiota myös siitä, että se on sivuuttanut selitykset, joissa täsmennetään, että kyseiset kampanja-alennukset olivat Irlannin voimassa olevan lainsäädännön mukaisia ja toimivaltaisten viranomaisten tiedossa, eikä näillä ollut ollut mitään huomauttamista. Kantaja ei kiistä yhteisön oikeuden ensisijaisuutta, mutta moittii komissiota siitä, ettei se ole ottanut selkoa paikallisista kauppatavoista ja odotuksista, etenkään elintarvikelainsäädännöstä. Kantajan mukaan näiden säännösten yhtenä nimenomaisena tavoitteena oli heikentää tukkukauppiaiden ostovoimaa, jottei kampanja-alennuksista koituva etu jäisi näiden hyväksi suurempana katteena siirtymättä kuluttajille.

206 Kantaja katsoo samoin, että komissio menettelee virheellisesti olettaessaan mitään tähän liittyviä todisteita esittämättä, että kysymyksessä olleiden kampanja-alennusten ehdot ja kestoaika olisivat sitoneet asiakkaita kantajaan ja vaikuttaneet haitallisesti kilpailevien sokerinpakkaajien ostoihin.

207 Aluksi on todettava, että vaikka kantaja kiistää kysymyksessä olevien tavoitealennusten suuruuden, se myöntää niiden olemassaolon ainakin [...] prosenttiin asti. Riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 6 kohdan i ja ii alakohdassa komissio onkin katsonut kantajan myöntäneen tällaisia alennuksia määrittelemättä kuitenkaan niiden täsmällistä suuruutta. Tällaisten tavoitealennusten täsmällisen suuruuden määrittelemisellä ei siten ole vaikutusta riidanalaisen päätöksen tässä kohdassa tehtyjen toteamusten laillisuuden arviointiin.

208 Komissio on lisäksi vastauksessaan rääseen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen täsmentänyt, että se oli määrittänyt riidanalaisen päätöksen 81 ja 84 perustelukappaleessa tarkoitettujen tavoitealennusten suuruuden nojautuen 6.2.1995 päivättyyn tietojensaantipyyntöön kantajalta saatuun väitetiedoksiannon liitteenä 9 olevaan kirjalliseen vastaukseen [...]:n sille 29.6.1995 lähettämään kirjeeseen, sen edustajien ja kantajan edustajien välisestä 20.10.1995 pidetystä tapaamisesta laadittuun väitetiedoksiannon liitteenä 10 olevaan muistioon sekä kantajan rääseen toiseen tietojensaantipyyntöön 8.8.1995 antamaan vastaukseen.

209 Siten on katsottava, että komissio on esittänyt riittävästi todisteita, jotka osoittavat, että NWGA:lle ja Musgravesille myönnetyt tavoitealennukset (riidanalaisen päätöksen 79 perustelukappale) ovat olleet enemmän kuin [...] prosenttia hinnasta.

210 Missään tapauksessa kantaja ei voi menestyksekkäästi ilman muuta näyttöä ja muita todisteita pelkästään väittää, että NWGA:lle myönnetyistä [...] prosentin alennuksista [...] prosenttia olisi ollut kampanja-alennusta. Pelkällä myönnettyjen alennusten jonkin osan nimittämisellä kampanja-alennukseksi keskustelussa, jossa on sovittu NWGA:n lisäävän sokeriostojaan kantajalta (79 perustelukappale), ei ilman muita todisteita voida näyttää toteen, että tällaisesta erottelusta oli kyse, eikä siten tehdä tällaisen alennuksen myöntämistä hyväksyttäväksi perustamissopimuksen 86 artiklan kannalta.

211 Tässä yhteydessä on merkityksetöntä, että näiden tavoitealennusten myöntäminen on ollut Irlannin lain mukaista, kun otetaan huomioon yhteisön oikeuden ensisijainen sovellettavuus tässä asiassa sekä perustamissopimuksen 86 artiklan määräyksillä olevaksi tunnustettu välitön oikeusvaikutus (asia 127/73, BRT ym., tuomio 30.1.1974, Kok. 1974, s. 51, 15 ja 16 kohta; Kok. Ep. II, s. 201 sekä asia 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen ym., tuomio 11.4.1989, Kok. 1989, s. 803, 23 kohta). Kantaja ei myöskään voi vedota siihen, ettei Irlannin elintarvikelainsäädäntöä olisi otettu huomioon. Ensinnäkin komissio mainitsee tämän lainsäädännön nimenomaisesti riidanalaisessa päätöksessä (83 perustelukappale). Lisäksi on huomattava, että yrityksen noudattaman menettelytavan mahdollinen yhdenmukaisuus kansallisen lainsäädännön kanssa ei poista sitä, että kysymyksessä on yhteisön kilpailusääntöjen rikkominen, jos yritys on tosiseikkojen tapahtuma-aikaan voinut päättää käyttäytymisestään täysin itsenäisesti. Se, että tällaisten alennusten myöntäminen on ollut sopusoinnussa kansallisen oikeuden kanssa, ei voi millään tavoin vaikuttaa kantajan eduksi, kun kansalliseen oikeuteen ei sisälly säännöksiä, jotka olisivat velvoittaneet kantajan menettelemään tällä tavoin (ks. em. yhdistetyt asiat komissio ja Ranska v. Ladbroke Racing, tuomion 33 ja 34 kohta).

212 Toisin kuin kantaja on väittänyt, riidanalaisen päätöksen 79 perustelukappaleessa esitetyt seikat on tutkittu sen 151—154 perustelukappaleessa ja niistä on langetettu seuraamus sen päätösosassa. Komissio nimittäin selittää 79 perustelukappaleessa, että kantaja on myöntänyt tukkukauppiaille tavoitealennuksia

keväällä 1994, mainiten niiden saamiseksi vaadittavien ostotavoitteiden laskentaperusteeksi valitun vertailujakson, sekä että kantaja on myöntänyt suurempia alennuksia, kuten kantajan kaksi asiakasta on tästä seikasta kuultuina vahvistanut. Komissio lausuukin 151 perustelukappaleessa seuraavaa: "[Kantaja] tarjosi keväällä 1994 Irlannin tärkeimmille elintarvikkeiden tukkumyyjille alennuksia sen mukaan, jos niiden ostot [kantajan] yhden kilogramman painoisen 'Siucra'-sokerin osalta lisääntyivät tietyn verran kolmen kuukauden aikana. Lisäyksen laskemiseen käytetty viitejakso ulottui vuoden 1993 huhtikuusta syyskuuhun. — — " Vastaavasti 1 artiklan 6 kohdan i alakohdassa täsmennetään, että "[kantaja on] vuodesta 1993 lähtien [noudattanut] sellais[ta] politiik[kaa] — — , joka vaikuttaa haitallisesti muiden vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla toimivien irlantilaisten sokerin pakkaajien kilpailuasemaan, erityisesti seuraavien toimenpiteiden osalta: i) alennusten myöntäminen irlantilaisille tukkukauppakonserneille [kantajalta] ostetun vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin määrän kasvusta riippuen tiettyinä ajankohtina vuoden 1994 aikana, minkä vaikutuksesta kyseiset konsernit sidottiin [kantajaan] kilpailevien sokerin pakkaajien vahingoksi." Sitä paitsi vaikka kantajan väitteen tarkoituksena olisi osoittaa, ettei komissio ole pitänyt NWGA:lle ja Musgravesille myönnettyjen alennusten suurempaa määrää 1 artiklan 6 kohdassa todetun rikkomisen tunnusmerkistötekijänä, väite osoittaisi tällöinkin, että riidanalaista päätöstä on perusteltua tulkita siten, että tavoitealennusten myöntäminen on itsessään niiden suuruudesta riippumatta kilpailusääntöjen rikkomista, jolloin väitteellä ei ole mitään merkitystä riidanalaisen päätöksen laillisuuden arvioimisen kannalta (ks. edellä 207 kohta).

213 Komissio ei ole myöskään tehnyt arviointivirhettä katsoessaan, että kun määräävässä markkina-asemassa oleva yritys myöntää alennusta tiettynä ajanjaksona tehtyjen ostojen kasvun mukaan siten, ettei tätä alennusta voida pitää tavanomaisena määräalennuksena (riidanalaisen päätöksen 153 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä, niin kysymyksessä on tämän määräävän markkina-aseman väärinkäyttö, koska tällaisen menettelytavan tarkoituksena voi olla vain alennusta saavien asiakkaiden sitominen kantajaan ja kilpailijoiden saattaminen epäedulliseen kilpailuasemaan. Tältä osin on vielä korostettava, että kyseisten tavoitealennusten laskennassa käytetty vertailujakso eli huhti-syyskuu 1993 alkoi, ennen kuin kantajan kanssa kilpailevat sokerinpakkaajat toivat markkinoille uusia sokerimerkkejä kesällä 1993 (152 perustelukappale). Kuten komissio toteaa, tällaisen vertailujakson valinnasta seuraa, että "määrään perustuv[at] alennu[kset], joita [kantaja] myönsi keväällä 1994 ja lokakuussa 1994, — — liittyivät epäilemättä kiinteästi kunkin asiakkaan tarvitseman vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin kokonaismäärään" (152 perustelukappale).

214 Näissä olosuhteissa se, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys on myöntänyt tavoitealennuksia, joiden yhtenä välittömänä vaikutuksena on yrityksen oman käsityksen mukaan ollut varastojen täyttyminen ja siitä seuraava ostojen vähentyminen (riidanalaisen päätöksen 80 perustelukappale), merkitsee normaalin kilpailun estämistä (riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappale ja päätösosan 1 artiklan 6 kohdan i alakohta) ja on ristiriidassa vääristymätöntä kilpailua yhteismarkkinoilla koskevan tavoitteen kanssa. Se ei perustu taloudelliseen suoritukseen, joka tekisi tämän edun perustelluksi, vaan sen tarkoituksena on poistaa ostajalta mahdollisuus valita hankintalähteensä tai rajoittaa tätä mahdollisuutta sekä estää muiden tavarantoimittajien pääsy markkinoille (ks. edellä 114 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö).

215 Toiseksi kantaja selittää valikoivasti myönnetyistä tavoitealennuksista, että [...] -nimiselle suurelle jakeluketjulle myönnetyt alennukset muodostuivat kasvukannustimeksi annetusta [...] prosentin alennuksesta vuoden 1995 ostoista ja että alennuksen edellytyksenä oli sen vuotuisen ostomäärän kasvu 300 tonnilla (riidanalaisen päätöksen 82 perustelukappale). Kantaja väittää, että tästä alennuksesta ei seurannut [...]:n sitominen kantajaan eikä sen Burcomilta tekemien [...]-ostojen vähentyminen. Greencoren kesäkuussa 1994 päivätty asiakirja, jota on riidanalaisessa päätöksessä käytetty tältä osin todisteena, ei kantajan mukaan mitenkään osoita, että [...]:lle myönnetystä alennuksesta olisi seurannut [...]:n Burcomilta tekemien ostojen vähentyminen. Tällä alennuksella ei nimittäin voinut olla mitään vaikutusta Burcomin myyntiin [...]:lle, koska Burcom oli lopettanut toimintansa ennen sen myöntämistä. Kantaja lisää, ettei [...] ole muuttanut politiikkaansa, jonka mukaan Siúcra-sokeria ja [...]-tuotetta hankitaan samassa suhteessa. [...] on kantajan mukaan nimittäin valinnut strategian, joka perustuu sen sokerimyynnin kokonaismäärän kasvuun, siten että Siúcra-sokerin ja [...]:n hankintapolitiikka pysytetään ennallaan.

216 Sitä paitsi kantaja katsoo, ettei mikään todiste tue väitettä, jonka mukaan [...]-tukkukauppakonserni olisi Gem Packin suurasiakas (riidanalaisen päätöksen 151 perustelukappale). Sen vuoksi myös väite, jonka mukaan eräille kilpailevien sokerinpakkaajien asiakkaille vuosina 1994 ja 1995 myönnetyt tavoitealennukset olisivat osa kotimaisten sokerinpakkaajien taholta tulleen kilpailun lisääntymisen rajoittamiseen tähtäävää politiikkaa (riidanalaisen päätöksen 154 perustelukappale), on vailla merkitystä Gem Packin osalta. Kantajan mukaan sama koskee riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 6 kohdan ii alakohtaa.

217 Aluksi on todettava, ettei kantaja mitenkään kiistä sitä, että tukkukauppiaille, jotka ostivat siltä vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilta sokeria, keväällä 1994 ja lokakuussa 1994 myönnetyt tavoitealennukset olivat syrjiviä ja valikoivia, kuten komissio korostaa riidanalaisen päätöksen 82 ja 154 perustelukappaleessa.

218 Siten on todettava, että eräille kilpailevien sokerinpakkaajien asiakkaille myönnettyjen tavoitealennusten syrjivyyden ja valikoivuuden osalta ilmenee, ettei kantaja kiistä myöskään [...] prosentin alennuksen myöntämistä [...]:lle vuonna 1995 sen ostomäärän perusteella. Se kieltää pyrkineensä siten [...]:n sitomiseen ja huomauttaa, että viimeksi mainitun harjoittaman politiikan tarkoituksena oli sen sokerimyynnin kokonaismäärän kasvattaminen samalla kun hankintojen jakautuminen Siúcra-sokerin ja [...]:n kesken pidettiin samana. Näin menettelemällä kantaja ei lainkaan todista, että tämän alennuksen myöntäminen olisi perustunut objektiivisiin taloudellisiin seikkoihin. Kantaja nimittäin pyrkii tekemään oman aloitteensa oikeutetuksi viittaamalla oman asiakkaansa strategian erityispiirteisiin, joita kantaja on väittänyt siinä olleen.

219 Riidanalaisen päätöksen 82 kohdassa mainitusta Greencoren vuoden 1994 kesäkuulta peräisin olevasta yritysstrategiasta ilmeneekin, että [...] osti kantajalta sekä Siúcra-merkkistä sokeria että merkitöntä sokeria, jonka se sitten sijoitti myyntihyllyihinsä [...]-nimisenä. Kuitenkin puolet [...]:n myymistä [...]-paketeista oli kantajan sokeria ja toinen puoli Burcomin toimittamaa sokeria. Tässä asiakirjassa mainitaan lisäksi, että sen laatimisajankohtana [...] antoi yhtä paljon hyllytilaa Siúcra-sokerille ja [...]:lle. Asia ilmaistaan tarkemmin sanottuna seuraavasti (väitetiedoksiannon liitteenä 4 olevan asiakirjan sivu 19):

"[...] toivat marraskuussa 1993 markkinoille [...]-merkin, jonka raaka-aineen toimitti Burcom, mutta vetivät sen markkinoilta viikon kuluessa. Huhtikuussa he toivat uudelleen markkinoille [...]-merkin, jonka raaka-aineesta 50 prosenttia toimitti Burcom ja 50 prosenttia me [...]. [...] on päättänyt laatia [...]; muut vaikuttavat pelkästään reagoivan [...]:iin. [...] antaa yhtä paljon hyllytilaa [...]-merkille ja Siúcra-merkille ja soveltaa tällä hetkellä [...] suuruista hinnaneroa kilogrammaa kohden [...]."

220 Kantaja ei ole täsmentänyt, mihin asiakirjoihin se perustaa väitteensä, jonka mukaan [...]:n politiikkana oli kasvattaa sokerinmyyntinsä kokonaismäärää ja säilyttää edelleen hankintojensa jakautuminen Burcomin ja kantajan kesken samana. Greencoren kesäkuulta 1994 peräisin oleva yritysstrategiasuunnittelu, josta kaikkein merkittävin osa on toistettu edellä, ei tue tätä väitettä. Sitä paitsi on korostettava, että tämä asiakirja on peräisin vuoden 1994 joulukuun alennusten myöntämistä edeltävältä ajalta, kuten kantajan 15.12.1994 päivätystä sisäisestä muistiosta ilmenee (riidanalaisen päätöksen 82 perustelukappale).

221 Näissä olosuhteissa kantaja ei voi moittia komissiota siitä, että se olisi arvioinut tai tulkinnut riidanalaisessa päätöksessä langettavaksi katsottuja todisteita virheellisesti selittäessään, että "kasvu [...] ostaman 'Siucra'-sokerin määrissä johtaisi todennäköisesti ostojen laskuun yhden kilogramman [...]-sokeripakettien osalta, joiden sisältämän sokerin toimituksista Burcom kilpaili Irish Sugarin kanssa" (riidanalaisen päätöksen 82 perustelukappaleen loppuosa) ja että "alennuksen todennäköinen vaikutus oli se, että [...] sidottiin [kantajaan]" (151 perustelukappaleen loppuosa). Oikeuskäytännöstä (ks. edellä 114 kohta) puolestaan ilmenee, että tällainen menettelytapa on perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä, jos sillä pyritään taloudellista etua antamalla estämään asiakkaiden hankinnat kilpailijoilta.

222 Se, että Burcom oli lopettanut toimintansa ennen [...] prosentin alennuksen myöntämistä [...]:lle joulukuussa 1994, mistä asianosaiset ovat yksimieliset, ei muuta edellisessä kohdassa tehtyä johtopäätöstä. Komissio on nimittäin osoittanut kantajan oman alennusluettelon perusteella, että alennuksen myöntämisestä oli päätetty viimeistään 8.12.1994 eli ennen kuin Burcom lopetti toimintansa 14.12.1994 (riidanalaisen päätöksen 83 perustelukappale ja 151 perustelukappaleen loppuosa) eli näin ollen ajankohtana, jolloin Burcom ja kantaja vielä kilpailivat keskenään. Lisäksi on todettava, ettei kantaja ole mitenkään riitauttanut riidanalaisessa päätöksessä olevaa viittausta sen alennusluetteloon.

223 Toisaalta kantaja ei myöskään kiistä tavoitealennuksen myöntämistä [...]:lle vuonna 1995, siten kuin se on kuvattu riidanalaisessa päätöksessä (84 ja 151 perustelukappale). Kantaja kyseenalaistaa pelkästään seikat, joiden perus-

teella komissio on voinut väittää, että [...] on Gem Packin eli kantajan kanssa kilpailevan sokerinpakkaajan suurasiakas (151 perustelukappaleen loppuosa)

224 Vastauksessaan erääseen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen komissio on toimittanut jäljennöksen Gem Packin hallituksen sille 16.3.1995 lähettämästä kirjeestä, jossa Gem Pack toistuvasti korostaa, kuinka tärkeä [...] oli asiakkaana Gem Packille. Kantaja ei ole vastustanut tämän asiakirjan esittämistä oikeudelle eikä myöskään kiistänyt sen sisältöä suullisessa käsittelyssä. Sen vuoksi on katsottava, että komissiolla on ollut oikeus todeta riidanalaisessa päätöksessä, että [...] oli Gem Packin merkittävä asiakas, ja päätellä tästä, että kantajan [...]:lle myöntämän tavoitealennuksen seurauksena oli tämän muiden sokerintoimittajien, muun muassa Gem Packin, aseman heikentäminen, mikä on perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä (ks. edellä 114 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö).

225 Edellä lausutusta seuraa, että kantajan esittämät väitteet, jotka liittyvät riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 6 kohdan i ja ii alakohdassa tarkoitettuihin tavoitealennuksiin ja valikoivaan hinnoitteluun, on hylättävä.

Tuotevaihdot vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla

226 Riidanalaisen päätöksen mukaan "[kantaja sopi] vuonna 1988 — — yhden tukkukauppiaan ja yhden vähittäiskauppiaan kanssa kilpailevien vähittäismyyntiin tarkoitettujen sokerituotteiden, toisin sanoen Compagnie Française de Sucrerien yhden kilogramman painoisten 'Eurolux'-sokeripakettien, vaihdosta omiin sokeripaketteihinsa" (päätösosan 1 artiklan 2 kohta). Komissio selostaa, että sitten kun ASI oli vuonna 1988 tuonut Irlannin vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoille kilogramman painoiset Eurolux-merkkiset sokeripakkaukset, SDL reagoi tähän tarjoutumalla ostamaan ADM:ltä kaiken vielä myymättä olevan Eurolux-sokerin vain joitakin päiviä sen jälkeen, kun sitä oli tullut saataville ADM:n verkoston kautta huhtikuussa 1988, uhkaamalla, että kantajan ADM:lle siihen asti myöntämät hyvän asiakkaan alennukset muutoin lopetetaan (46—49 perustelukappale). Komissio toteaa, että Spar Supermarket -ketjun

vähittäiskauppias Kellyä kohtaan ryhdyttiin samanlaisiin toimiin vielä lyhyemmässä ajassa toukokuussa 1988 (46, 47, 48, 50 ja 51 perustelukappale). Komissio lisää, että "vaikka SDL toteutti tuotteen vaihtamistoimenpiteet, ASI ilmoitti asianmukaisesti [kantajalle] kohtaamistaan vaikeuksista" (52 perustelukappale), ja viittaa ASI:n johtajan kantajan johtajalle 18.7.1988 lähettämän kirjeen sisältöön. Lisäksi komissio korostaa, että kuluttaja- ja kilpailuasioista Irlannissa vastaavan viraston johtaja on vienyt nämä menettelytavat Irlannin ylioikeuden (High Court) käsiteltäviksi (48 ja 53 perustelukappale). Komissio päättää selostuksensa seuraavaan johtopäätökseen:

"Määräävässä asemassa olevan yrityksen toimeenpanema tuotevaihto rikkoo [perustamissopimuksen] 86 artiklaa vastaan silloin, kun sen päämääränä tai lopputuloksena on uuden tuotteen markkinoille tuomisesta aiheutuneen kilpailun rajoittaminen tai poistaminen. Näin on tässä yhteydessä tapahtuneen tuotevaihdon osalta. Tuotevaihdosta oli itse asiassa seurauksena se, että [kantajan] ja SDL:n yhteinen lähes monopoliin verrattava asema sokerin toimittajina kyseisillä markkinoilla lujittui" (126 perustelukappale).

227 Kantaja väittää, että Eurolux-sokerin markkinoinnin epäonnistuminen Irlannissa johtuu siitä, etteivät kuluttajat hyväksyneet sitä. Kantajan mukaan vähittäiskauppias Kelly on selittänyt, että Eurolux-sokeri meni edullisemmasta hinnastaan huolimatta huonosti kaupaksi. Kantaja korostaa myös, että ASI:ltä kului yli vuosi siihen, että se pääsi eroon 500 tonnin varastostaan vähittäismyyntiin tarkoitettuja sokeripaketteja. Kantaja myös kiistää uhanneensa asiakkaitaan taloudellisilla pakotteilla, jos ne myyvät Eurolux-sokeria. Kantaja huomauttaa lisäksi, että näiden vaihtojen kohteena olleen sokerin määrästä johtuu, ettei vaihdoilla ole ollut mitään vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

228 Kantajan selitystä siitä, miksi Eurolux-merkkisen sokerin markkinointi epäonnistui Irlannin markkinoilla, ei voida hyväksyä, kuten komissio on osoittanut riidanalaisessa päätöksessä (125 perustelukappale). Tältä osin on pitäydyttävä SDL:n myyntijohtajan ja ADM:n toimitusjohtajan välisen keskustelun sisällössä, jota Irlannin kuluttaja- ja kilpailuasioista vastaavan viraston virkamies selostaa Irlannin ylioikeudessa antamassaan todistajanlausunnossa, joka mainitaan riidanalaisen päätöksen 49 perustelukappaleessa. SDL ilmoitti ADM:lle, että se lakkauttaisi hyvän asiakkaan alennuksensa, jos ostomäärät vähenevät, ja tar-

joutui ostamaan kaiken ADM:n hallussa vielä olleen Eurolux-sokerin saatuaan tietää, että tämän varastoissa oli vielä myymättä huomattava määrä. On myös otettava huomioon ne äärimmäisen lyhyet ajat, joiden kuluessa Eurolux-sokeri vaihdettiin riidanalaisessa päätöksessä mainituissa molemmissa konkreettisissa tapauksissa, tapahtuipa tämä SDL:n aloitteesta (ADM:n tapauksessa) tai kantajan väittämin tavoin vähittäiskauppiaan omasta aloitteesta (Kellyn tapauksessa), nimittäin alle seitsemässä päivässä (15.4.—22.4.1988) ensimmäisessä tapauksessa ja alle kahdessa tunnissa jälkimmäisessä tapauksessa. Tältä kannalta on tarpeetonta selvittää, onko aloite vähittäiskauppias Kellyn kanssa tehtyyn tuotevaihtoon todellisuudessa tullut kantajalta tai SDL:lta, koska komissio on moittinut kantajaa pelkästään siitä, että se "sopi yhden tukkukauppiaan ja yhden vähittäiskauppiaan kanssa siitä, että 'Eurolux'-sokerin tilalle vaihdettaisiin SDL:n omaa sokeria" (riidanalaisen päätöksen 124 perustelukappale), muttei näitä kahta tuotevaihtoa koskevan aloitteen tekemisestä.

229 Samoista syistä, jotka on esitetty edellä 200 ja 201 kohdassa, kantaja ei voi myöskään perustella väitteitään riidanalaisessa päätöksessä mainittujen kahden tuotevaihdon kohteena olleen sokerin määrällä osoittaakseen, etteivät nämä vaihdot ole voineet haitata jäsenvaltioiden välistä kauppaa.

230 Komissio on sitä paitsi ottanut sakon määrää vahvistaessaan huomioon tuotevaihtojen kohteena olleen sokerin vähäisen määrän (riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen toisen kohdan ensimmäinen luetelmakohta).

231 Kantaja ei myöskään ole mitenkään riitauttanut riidanalaisen päätöksen 126 perustelukappaleessa olevassa loppuviitteessä 88 tehtyä viittausta ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta (IV/31.043 — Tetra Pak II) 24 päivänä heinäkuuta 1991 tehtyyn komission päätökseen 92/163/ETY (EYVL 1992, L 72, s. 1, 165 perustelukappale), jonka mukaan määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen toimeenpanema tuotevaihto on perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitettua väärinkäyttöä silloin, kun sen päämääränä tai lopputuloksena on uuden yrityksen markkinoille tulosta aiheutuvan kilpailun rajoittaminen tai poistaminen.

232 Yhteisöjen tuomioistuin on myös katsonut, että kun perustamissopimuksen 86 artiklassa kielletään määräävän aseman väärinkäyttö markkinoilla, jos se on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, siinä tarkoitetaan paitsi sellaisia menettelytapoja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan välitöntä vahinkoa kuluttajille, myös sellaisia menettelytapoja, jotka aiheuttavat kuluttajille välillistä vahinkoa vaikuttamalla haitallisesti tehokkaan kilpailun rakenteeseen (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 125 kohta).

233 Tässä tapauksessa kantaja on vaikuttanut haitallisesti vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin Irlannin markkinoille uuden tuotteen eli Eurolux-merkkisen sokerin tulon myötä mahdollisesti syntyneen kilpailun rakenteeseen ryhtymällä edellä selostettuihin kilpailevien tuotteiden vaihtoihin markkinoilla, joilla tapahtuvasta myynnistä sen osuus oli yli 80 prosenttia.

234 Edellä lausutusta seuraa, että kantajan esittämät väitteet, jotka liittyvät riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin Eurolux-merkkisen sokerin vaihtoihin, on hylättävä.

235 Tästä seuraa, että kolmas ja neljäs kanneperuste, joihin ensisijaisten vaatimusten tueksi on vedottu, on hylättävä, kuten itse vaatimuksetkin, lukuun ottamatta vaatimusta riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1 kohdan kumoamisesta siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja on rikkonut perustamissopimuksen 86 artiklaa myöntämällä vuosina 1986—1988 valikoivasti alhaisia hintoja ASI:n asiakkaille (ks. edellä 124 kohta).

Toissijaiset vaatimukset

236 Kantaja vaatii toissijaisesti sille riidanalaisen päätöksen päätösosan 2 artiklassa määrätyn sakon alentamista ja päätösosan 3 artiklan kolmannen ja neljännen kohdan kumoamista ja vetoaa näiden vaatimusten tueksi kahteen kanneperus-

teeseen, joista ensimmäinen koskee asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkomista ja jälkimmäinen asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan rikkomista.

1. Ensimmäinen kanneperuste: asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkominen

237 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkomista koskevassa ensimmäisessä kanneperusteessaan kantaja vetoaa ensimmäiseksi siihen, että sille riidanalaisen päätöksen päätösosan 2 artiklassa määrätty sakko on liian suuri, toiseksi siihen, että päätöksessä määrätään seuraamus kilpailusääntöjen rikkomisista, joita ei ole asianmukaisesti näytetty toteen, kolmanneksi siihen, ettei kantaja ole harjoittanut pitkäaikaisten ja laaja-alaisten väärinkäytösten politiikkaa vuodesta 1985, neljänneksi siihen, että komissio on laiminlyönyt huolellisuusvelvollisuutensa, kun se ei ole käsitellyt tätä asiaa kohtuullisessa ajassa, sekä viidenneksi ja viimeiseksi siihen, ettei komissio ole ottanut huomioon sitä, että yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytön käsite oli vakiintumaton kysymyksessä olevana aikana.

Kantajalle määrätyn sakon liiallisuus

238 Riidanalaisen päätöksen päätösosan 2 artiklassa kantajalle määrätään 1 artiklassa mainittujen rikkomisten perusteella 8 800 000 ecun sakko. Komissio selostaa 163—167 perustelukappaleessa asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan säännösten mukaisesti sakon määrän vahvistamisen perusteeksi otetut seikat.

239 Kantajan mielestä sakon määrä, joka on 6,8 prosenttia sen myynnistä Irlannissa kertyvästä liikevaihdosta, ei vastaa maatalousalalla eikä teollisuuden alalla noudatettua käytäntöä.

240 Kantaja väittää, että komission päätöksille, joissa sakkoja on määrätty maatalousalalla, on yleisesti ominaista tietty maltillisuus (ks. ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta [IV/31.204 — MELDOC] 26 päivänä marraskuuta 1986 tehty komission päätös 86/596/ETY (EYVL L 348, s. 50), em. Napier Brown — British Sugar -päätös ja ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta [IV/B-2/31.424, Hudson's Bay — Dansk Pelsdyravlerforening] 28 päivänä lokakuuta 1988 tehty komission päätös 88/587/ETY (EYVL L 316, s. 43)]. Kantajan mukaan tätä maltillisuutta on synnyttänyt ja vahvistanut oikeuskäytäntö, jonka mukaan komissio on sakon määrää vahvistaessaan velvollinen ottamaan erityisesti huomioon moitteenalaisen menettelyn lainsäädännöllisen ja taloudellisen asiayhteyden sekä arvioimaan yritysten menettelyä sokerialan yhteinen markkinajärjestely huomioon ottaen tavanomaista lievemmin (em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 612, 613, 619 ja 620 kohta). Tässä tapauksessa kantaja toteaa, ettei komissio ole pitänyt sokerialan yhteistä markkinajärjestelyä sakon määrää vahvistettaessa huomioon otettavana seikkana (riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappale). Vastauskirjelmässään kantaja lisää, että jos komissio aikoi poiketa tästä oikeuskäytännöstä, sen olisi pitänyt erikseen perustella tämä poikkeaminen. Kantaja katsoo myös, että edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Suiker Unie ym. vastaan komissio annetussa tuomiossa vahvistettu ratkaisu on edelleen pätevä, koska se on vahvistettu edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa komissio ja Ranska vastaan Ladbroke Racing annetussa tuomiossa (32 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Kantajan mukaan julkisasiamies Cosmas ei ole kyseenalaistanut tätä ratkaisua asiassa C-235/92 P, Montecatini ja Montedipe vastaan komissio, odotettavissa olevaan yhteisöjen tuomioistuimen tuomioon liittyvässä, 15.7.1997 esitetyssä ratkaisuehdotuksessaan (tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4539, I-4544).

241 Toisaalta kantaja korostaa sitä, että teollisuuden alalla rakenteellisen ylikapasiteetin olemassaolo on yleensä komission mielestä lieventävä asianhaara, jonka perusteella se päätyy vahvistamaan sakon noin 2,5 prosentin tasolle huomioon otettavasta liikevaihdosta (ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta [IV/31.866 — PEBD] 21 päivänä joulukuuta 1988 tehty komission päätös 89/191/ETY [EYVL L 74, s. 21]; ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta [IV/31.553 — Betoniteräsverkko] 2 päivänä elokuuta 1989 tehty komission päätös 89/515/ETY [EYVL L 260, s. 1]; EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta [IV/31.865 — PVC] 27 päivänä heinäkuuta 1994 tehty komission päätös 94/599/EY [EYVL L 239, s. 14] ja asia T-141/89, Tréfileurope v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-791, 180 ja 185 kohta).

242 Vastauskirjelmässään kantaja vetoaa siihen, että jollei haluta jättäytyä mielivallan varaan, säännöksissä komissiolle sakkojen vahvistamista varten annetun liikkumavaran käytön laillisuuden arvioimiseen ei ole olemassa parempaa perustetta kuin aikaisempi käytäntö tai yleisesti sovellettava maksutaulukko. Tältä osin kantaja katsoo, että komissio vähät välittää asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa noudatettavista suuntaviivoista (EYVL 1998, C 9, s. 3), jotka se on äskettäin saattanut julkisuuteen.

243 Ensimmäiseksi on huomautettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla komissio voi määrätä sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 ecua tai tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta. Määrättäessä sakon suuruutta näissä rajoissa on otettava tämän säännöksen mukaan huomioon rikkomuksen vakavuus ja kesto (em. asia Tréfileurope v. komissio, tuomion 183 kohta). Rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi on otettava huomioon muun muassa moitteenalaisen menettelyn lainsäädännöllinen ja taloudellinen asiayhteys, kilpailunrajoitusten laatu sekä asianomaisen yrityksen koko (ks. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 612 kohta).

244 Tässä tapauksessa kantaja ei kiistä sitä, että komissio on noudattanut asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa asetettuja rajoja, vaan komission rikkomisten vakavuudesta tekemän arvioinnin, jota on selostettu etenkin riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen toisessa kohdassa sen ensimmäisestä neljänteen luetelmakohtaan. Komissio mainitsee siinä neljä rikkomisten vakavuuden arvioinnissa huomioon otettua seikkaa: väärinkäytöksillä pyrittiin vahingoittamaan vakavasti kaikenlaista kilpailua tai jopa poistamaan se, sokeri on merkittävä ainesosa elintarviketeollisuudessa ja kotitalouksien kulutuksessa, kantaja on suojellut kotimarkkinoitaan kiihkeästi ja kantaja on kyennyt ylläpitämään sekä sokerin tehdashinnat että sen vähittäishinnat erityisen korkeina.

245 Tämän jälkeen on korostettava, että vaikka komissio on aikaisemmin määrännyt tietyntasoisia sakkoja tietyntyyppisistä rikkomisista, se ei estä sitä korottamasta

tätä tasoa asetuksessa N:o 17 säädetyissä rajoissa, jos osoittautuu, että se on tarpeen yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi (em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 109 kohta). Valta määrätä sakkoja on yksi komissiolle annetuista keinoista, joiden avulla sen on mahdollista täyttää sille yhteisön oikeudessa annettu valvontatehtävä. Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan tähän tehtävään kuuluu ilman muuta velvollisuus selvittää yksittäisiä kilpailusääntöjen rikkomisia ja määrätä niistä seuraamuksia, mutta siihen kuuluu myös velvollisuus harjoittaa sellaista yleistä politiikkaa, jolla pyritään kilpailuasioiden osalta noudattamaan perustamissopimuksessa vahvistettuja periaatteita ja ohjaamaan yritysten käyttäytymistä näiden periaatteiden mukaiseksi. Tästä seuraa, että kun komissio arvioi kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta sakon suuruuden määrittämistä varten, sen on otettava huomioon kyseisen tapauksen erityisolosuhteiden lisäksi se asiayhteys, johon kilpailusääntöjen rikkominen sijoittuu, ja huolehdittava siitä, että sen toiminnalla on varoittava vaikutus erityisesti sellaisten kilpailusääntöjen rikkomisten osalta, jotka ovat erityisen haitallisia yhteisön tavoitteiden toteuttamisen kannalta (em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 105 ja 106 kohta).

246 On edelleen muistutettava, että koska sakot ovat komission kilpailupolitiikan väline, komissiolla on oltava harkintavaltaa niiden määrän vahvistamisessa, jotta se voisi ohjata yritysten toimintaa niin, että ne noudattaisivat kilpailusääntöjä (asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 53 kohta).

247 Perustelut, joissa kantaja nojautuu omaan analyysiinsä komission ratkaisukäytännöstä, eivät siten vaikuta sellaisinaan riidanalaisen päätöksen päätösosan 2 artiklan laillisuuden arviointiin.

248 Toisin kuin kantaja väittää, oikeuskäytännöstä ei myöskään ilmene, että sokerialan yhteinen markkinajärjestely olisi tässä tapauksessa sellainen erityinen lainsäädännöllinen ja taloudellinen asiayhteys, joka olisi otettava huomioon lieventävänä asianhaarana sakon määrää vahvistettaessa.

249 Vaikka on tosin kiistämätöntä, että kantajan viaksi katsottujen rikkomisten lainsäädännölliselle ja taloudelliselle asiayhteydelle on ominaista sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn vaikutus, väärinkäytöksi katsottavat kantajan menettelytavat eivät tässä tapauksessa ole tämän sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn toiminnasta johtuva käytännöllisesti katsoen väistämätön seuraus, toisin kuin edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Suiker Unie ym. vastaan komissio annetun tuomion 613—621 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa.

250 Riidanalaisessa päätöksessä komissio on selostanut menettelytapoja, joilla pyrittiin reagoimaan kantajan hallitsemilla markkinoilla ilmenevään tuontiin tai tuontiyrityksiin, sekä menettelytapoja, joissa kantaja käytti hyväksi asemaansa Irlannin ainoana sokerintuottajana vähentääkseen muiden toimijoiden aiheuttamaa kilpailua pysyttääkseen siten lopullisen myyntihinnan korkeana. Näin menetellen kantaja on erityisesti pyrkinyt vähentämään relevanteilla markkinoilla vielä jäljellä ollutta vähäistä kilpailua. On vielä lisättävä, että kantaja on hyötynyt asemastaan Irlannin ainoana sokerintuottajana ja että Irlannille sokerialan yhteisessä markkinajärjestelyssä osoitettu sokerin tuotantokiintiö oli annettu kokonaan kantajalle. Tämä erityisasema ei kuitenkaan johdu sokerialan yhteisestä markkinajärjestelystä vaan Irlannissa vallitsevasta tilanteesta. Kaikkien näiden tosiseikkojen vuoksi kantajan tilanne on erilainen kuin niiden yritysten, joita edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Suiker Unie ym. vastaan komissio annettu tuomio koskee. Sokerialan yhteinen markkinajärjestely ei siten voi vaikuttaa tässä tapauksessa samalla tavoin kantajan rikkomisina pidettävien menettelytapojen vakavuuden arviointiin.

251 Lisäksi komissio korostaa perustellusti sitä, että Irlannille sokerialan yhteisessä markkinajärjestelyssä myönnetyn etuoikeutetun aseman tarkoituksena on helpottaa sokerin vientiä Irlantiin, jota on syystä tai syyttä pidetty alituotantoalueena (riidanalaisen päätöksen 144 perustelukappale). Kantajan menettely on siten esteenä tämän sokerialan yhteisen markkinajärjestelyn tavoitteiden toteutumiselle; markkinajärjestelyssä sokerintuottajille on jo annettu eräitä etuja, kuten taatun interventiohinnan saaminen tai vientituen saaminen niiden viedessä tavaraa yhteisön alueen ulkopuolelle tätä taattua interventiohintaa alhaisempaan hintaan.

252 Kun sokerialan yhteinen markkinajärjestely ei komission mukaan kuulu rikkomisten vakavuuden arvioinnissa huomioon otettaviin seikkoihin, sen mainitsematta jättämistä riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen toiseen kohtaan sisällytetyissä arviointiperusteissa ei voida pitää osoituksena siitä, että kyseisen päätöksen perustelut olisivat tältä osin riittämättömät. Kantaja ei nimittäin ole mitenkään osoittanut, että komission olisi määrätessään sakon kilpailusääntöjen rikkomisesta sokerimarkkinoilla ehdottomasti perusteltava rikkomisen vakavuutta koskeva arviointinsa suhteutettuna edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Suiker Unie ym. vastaan komissio annetussa tuomiossa tehtyyn ratkaisuun.

253 Lisäksi on todettava, että komissio on nimenomaisesti korostanut sitä, että kantajan käyttäytyminen kotimarkkinoillaan on vääristänyt yhteismarkkinoita (riidanalaisen päätöksen 167 perustelukappaleen kolmannen kohdan kolmas luetelmakohta). Komissio on rikkomisen vakavuuden arviointia koskevassa jaksossa sitä paitsi selvittänyt kysymyksessä olevien markkinoiden ja tuotteen eri ominaispiirteitä ja siten sijoittanut kantajan tekemät kilpailusääntöjen rikkomiset niiden taloudelliseen ja oikeudelliseen asiayhteyteen pitäen rikkomisten seurauksia ilmiselvästi yhteismarkkinoiden tavoitteiden vastaisina ja ottaen huomioon sen, että sokeri on tärkeä teollisuuden raaka-aine ja huomattava kulutustuote (ks. vastaavasti em. asia United Brands v. komissio, tuomion 290 kohta).

254 Toisin kuin kantaja esittää, edellä mainitussa asiassa Tréfileurope vastaan komissio annetun tuomion jaksot, joihin kantaja viittaa osoittaakseen, että maatalousalan yrityksille määrättävissä sakoissa vallitsisi lievempi käytäntö, eivät mitenkään vahvista tällaista sääntöä. Sitä, että kantaja toimii maatalousalalla, ei siten voida sellaisenaan pitää minkäänlaisena lieventävänä asianhaarana.

255 Lopuksi on todettava, että kantaja ei myöskään voi suullisessa käsittelyssä esittämällään tavalla väittää, että sitä olisi sakon määrää vahvistettaessa kohdeltu syrjivästi verrattuna yritykseen, jolle osoitettiin EY:n perustamissopimuksen 86 artiklan mukaisesta menettelystä (IV/36.010-F3 — Amministrazione Autonoma dei Monopoli di Stato) 17 päivänä kesäkuuta 1998 tehty komission päätös 98/538/EY (EYVL L 252, s. 47). Kantaja on vedonnut siihen, että tuossa tapauksessa sakon perusmäärä vahvistettiin vähimmäismääräiseksi, koska kysy-

myksessä väitettiin olevan vakavuudeltaan vähäinen rikkominen ja sen vaikutus rajoittui pelkästään yhden jäsenvaltion markkinoihin. Rikkomisen vakavuuden arviointia koskevista tuon päätöksen perustelukappaleista (63—71 perustelukappale) kuitenkin ilmenee, että koska rikkomisen luonne ja tarkoitus olivat erityisen kilpailunvastaisia, asiassa oli siitä huolimatta, että sen konkreettinen vaikutus markkinoihin oli ollut melko vähäinen ja rajoittunut vain yhteen jäsenvaltioon, kuitenkin katsottava, että kyse oli vakavasta rikkomisesta. Sakon määrä vahvistettiin tuossa tapauksessa pelkästään rikkomisen vakavuuden perusteella 3 000 000 ecuksi. Määrä korotettiin sen jälkeen kaksinkertaiseksi eli 6 000 000 ecuksi rikkomisen seitsemän vuoden pituisen keston perusteella. Lisäksi on huomautettava, että tuohon päätökseen sisältyvistä tiedoista ei ole mahdollista selvittää, minkä suuruista osuutta asianomaisen yrityksen liikevaihdosta sille määrätty sakko vastaa. Tällaisten tietojen puuttuessa on täysin mahdotonta verrata toisiinsa nyt käsiteltävässä tapauksessa ja tuossa tapauksessa määrättyjen sakkojen suuruutta.

256 Toissijaisten vaatimusten perusteeksi esitetyn ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen osa on sen vuoksi hylättävä.

Väite, että seuraamus on määrätty, vaikkei kilpailusääntöjen rikkomisia ole asianmukaisesti näytetty toteen

257 Tämän ensimmäisen kanneperusteen toisessa osassa kantaja kiistää uudelleen eräät kilpailusääntöjen rikkomiset eli valikoivasti alhaiset hinnat, rajaseutualennukset, tuotevaihdot ja kanta-asiakkaan alennukset, ja katsoo siten, että niistä määrätty seuraamus on perusteeton.

258 Kantaja korostaa ensinnäkin, että toisin kuin riidanalaisen päätöksen päätösosassa (1 artikla), väitetiedoksiannossa ei mainita, kuten ei myöskään riidanalaisen päätöksen perusteluissa, sakolla rangaistavien menettelytapojen joukossa valikoivasti alhaisten hintojen myöntämistä erään ranskalaisen maahantuojan asiakkaille vuonna 1986. Kantaja väittää, että sakon mahdollinen määrääminen valikoivasta hinnoittelusta koskee ainoastaan vuodesta 1993 alkanutta ajanjak-

soa, kuten se lausumansa mukaan on huomauttanut vastauksessaan väitetiedoksiantoon, ilman että komissio olisi väittänyt tältä osin muuta hallinnollisessa menettelyssä.

259 On syytä toistaa (ks. edellä 124 kohta), ettei komissio ole osoittanut, että kantaja olisi vuosina 1986—1988 myöntänyt valikoivasti alhaisia hintoja erään ranskalaisen sokerin maahantuojan asiakkaille (riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1 kohta).

260 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on EY:n perustamissopimuksen 172 artiklassa (josta on tullut EY 229 artikla) tarkoitettu täysi harkintavalta tutkiessaan kanteet päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon, ja se voi asetuksen N:o 17 17 artiklan mukaan muun muassa poistaa sakon taikka alentaa sitä (ks. em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, 235 kohta ja em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym., tuomion 230 kohta).

261 Tästä seuraa, että kantajalle määrätyn sakon määrää on alennettava.

262 Kantaja katsoo toiseksi, että sille on riidanalaisessa päätöksessä määrätty sakko rajaseutualennuksista, jotka se olisi myöntänyt vuosina 1986—1988, vaikka väitetiedoksiannossa esitetty todistusaineisto koskee huhtikuun 1986 ja heinäkuun 1987 välistä aikaa. Riidanalaisen päätöksen mukaan kaikki nämä alennukset on myönnetty tarkoin määriteltyinä ajankohtina vuosina 1986—1988 (167 perustelukappale). Kantajan mukaan ne kaikki ovat siten vanhentumisajoista liikennettä ja kilpailua koskeviin Euroopan talousyhteisön sääntöihin liittyvissä menettelyissä ja niiden nojalla määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanossa 26 päivänä marraskuuta 1974 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2988/74 (EYVL L 319, s. 1) 2 artiklan 3 kohdan mukaan vanhentuneita, lukuun ottamatta joidenkin viikkojen ajan 23.5.1987 ja heinäkuun 1987 välisenä aikana myönnettyjä alennuksia.

263 Edellä on jo todettu, että riidanalaisessa päätöksessä mainitut todisteet osoittavat, että rajaseutualennuksia myönnettiin heinäkuuhun 1987 asti ja että niitä aiottiin käyttää vastaisuudessakin, jos se osoittautuu tarpeelliseksi (ks. edellä 173—193 kohta). Kantajan väite on joka tapauksessa hylättävä siksi, että kysymyksessä olevat rajaseutualennukset ovat vuodesta 1986 vuoteen 1988 jatkunut yksi rikkominen. Kantaja ei nimittäin voi menestyksekkäästi pyrkiä erottamaan toisistaan ennen 23.5.1987 ja sen jälkeen myönnettyjä rajaseutualennuksia siten, että oikeus seuraamuksen määräämiseen todettaisiin vanhentuneeksi. Päivämäärä, jonka perusteella 26.11.1974 annetun asetuksen N:o 2988/74 säännöksiä on sovellettava, on 27.9.1985. Tuona päivänä on nimittäin alkanut komission tässä asiassa suorittamaa ensimmäistä tutkintatoimenpidettä edeltänyt viiden vuoden ajanjakso (riidanalaisen päätöksen 165 perustelukappale). Riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1 kohdassa komissio ei olekaan katsonut kantajan viaksi yhtäkään tekoa, joka olisi tehty ennen tuota päivämäärää.

264 Kolmanneksi kantaja toistaa ensisijaisten vaatimustensa tueksi esittämän neljännen kanneperusteen yhteydessä esittämänsä perustelut kiistääkseen tuotevaihdoista ja kanta-asiakkaan alennuksista määrätyn sakon.

265 Tältä osin on riittävää muistuttaa, että edellä on katsottu, etteivät kantajan esittämät perustelut vaikuta riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 2 ja 3 kohdan laillisuuteen, joten ne eivät sellaisinaan voi vaikuttaa sen 2 artiklan laillisuuteen.

Kantajan vuodesta 1985 harjoittama pitkäaikainen ja laaja-alainen väärinkäyttöä merkitsevien menettelytapojen politiikka

266 Kantaja vetoaa aluksi siihen, että vaikka sen toimintatavalla Irlannissa voitaisiin katsoa pyrityn suojelemaan sen asemaa (riidanalaisen päätöksen 156 perustelukappale ja päätösosan 1 artikla), kun otetaan huomioon kantajan asema sokerialan yhteisessä markkinajärjestelyssä, niiden ei kuitenkaan voida esittää sisältyvän politiikkaan, jonka tarkoituksena olisi vahingoittaa vakavasti kai-

kenlaista kilpailua asianomaisilla markkinoilla tai jopa poistaa se (167 perustelukappale). Arvioidessaan kantajan menettelyä tällä tavoin komissio ei myöskään ole ottanut huomioon kantajan vuonna 1991 tapahtuneesta yksityistämisestä aiheutuneita seurauksia, jotka johtuivat varsinkin siihen kohdistuneista perusteellisista tutkintatoimenpiteistä, sitä vastaan käynnistetyistä oikeudenkäynneistä ja sen johdon vaihtumisesta. Sen johdossa näin tapahtuneen kertakaikkisen muutoksen vuoksi ei voida katsoa, että sen tarkoituksena olisi ollut riidanalaisena ajanjaksona käyttää väärin määräävää markkina-asemaansa pitkäaikaisesti ja laaja-alaisesti.

267 Kantaja korostaa sitten, että päätöksiä, jotka muun muassa sisältyvät 6.4.1991 päivättyyn tiedotteeseen, tehtiin tilanteen korjaamiseksi vuonna 1991 jo ennen kuin komissio esitti ensimmäiset väitteensä kantajaa vastaan hallinnollisessa menettelyssä IV/33.705. Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä väittää riidanalaisessa päätöksessä (167 perustelukappale), ettei tuon asiakirjan julkaiseminen ole estänyt hintoihin liittyviä väärinkäyttötapauksia. Kantaja nimittäin korostaa, että komissio oli tietoinen vientialennusjärjestelmästä Dublinissa vuonna 1991 suorittamastaan tarkastuksesta lähtien mutta että se ei tuolloin ilmoittanut kantajalle, että järjestelmä on lopetettava.

268 Lopuksi kantaja kiistää komission väitteen, jonka mukaan komissio olisi tullut tietämään PFA-alennuksien olemassaolosta vasta kesän 1994 aikana. Tältä osin kantaja viittaa useiden komission sen tiloista hallinnollisen menettelyn aikana takavarikoimien ja 22.4.1993 päivättyyn väitetiedoksiantoon liitettyjen asiakirjojen sisältöön (asiakirjat IV/33705/1221, 1335, 1410, 1459, 1757 ja 1762). Kantajan mukaan komission tarkastajat ovat pyytäneet myös suullisia selityksiä.

269 Vaikutukset, joita kantajan vuonna 1991 tapahtuneella yksityistämisellä väitetään olleen, eivät osoita, että komissio olisi menetellyt virheellisesti katsoessaan, että tapahtuneet ja riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklassa todetut väärinkäyttöä merkitsevät menettelytavat kuuluivat pitkäaikaiseen ja laaja-alaiseen politiikkaan, jota kantaja harjoitti kilpailusääntöjen rikkomisen koko kestoajan.

270 Sen lisäksi, että useilla näistä kantajan vuonna 1991 tapahtuneen yksityistämisen jälkeen harjoitetuilla väärinkäyttöä merkitsevillä menettelytavoilla on ollut sama tarkoitus kuin yksityistämistä edeltäneillä vastaavilla menettelytavoilla, nimittäin kantajan kotimarkkinoiden suojeleminen ja niillä esiintyvän kilpailun vähentäminen, on todettava, että kantaja on jatkanut PFA-järjestelmänsä soveltamista koko kysymyksessä olevan ajanjakson aina riidanalaisen päätöksen tekemiseen asti (ks. edellä 125—149 kohta). Tältä osin kantaja ei voi väittää, että jatkuvuus olisi osittain oikeutettua sen vuoksi, ettei komissio olisi reagoinut järjestelmään saatuaan vuonna 1991 tiedon sen olemassaolosta. Vaikka nämä menettelytavat oli mainittu 25.3.1996 päivätyssä väitetiedoksiannossa, kantaja ei siitä huolimatta lakannut noudattamasta niitä riidanalaisen päätöksen tekopäivään mennessä. Sen vuoksi on tarpeetonta selvittää täsmällisesti, minä päivänä komissio on tosiasiallisesti tullut tietämään PFA-alennuksista.

271 Kuten komissio sitä paitsi huomauttaa, kantajan vuonna 1991 heti yksityistämisensä jälkeen tekemät päätökset tilanteen korjaamiseksi eivät ole estäneet kantajaa rikkomasta perustamissopimuksen 86 artiklaa sen jälkeen useaan otteeseen sekä jatkamalla PFA-järjestelmänsä soveltamista että myös vaatimalla syrjiviä hintoja kilpaileville sokerinpakkaajille toimitettavasta teollisuuskäyttöön tarkoitetusta sokerista (riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 5 kohta) ja myöntämällä tavoitealennuksia ja valikoivia alennuksia eräille asiakkaille vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla (päätösosan 1 artiklan 6 kohta).

272 Tämä toissijaisten vaatimusten tueksi esitetty ensimmäisen kanneperusteen kolmas osa on siten hylättävä.

Komission huolellisuusvelvollisuuden laiminlyöminen asian käsittelyssä

273 Kantaja väittää, että komission toteuttama hallinnollisen menettelyn hajottaminen, asiaa käsitelleiden virkamiesten määrä ja tämän hallinnollisen menettelyn huomattava kestoaika ovat useita lieventäviä asianhaaroja, jotka olisi pitänyt ottaa huomioon sakon määrää vahvistettaessa sillä perusteella, ettei komissio ole noudattanut asiaankuuluvaa huolellisuutta tutkintatoimissaan (em. yhdistetyt

asiat Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomion 51 kohta). Kantaja moittii komissiota erityisesti siitä, että tämä on liian suurelta osin keskittänyt tutkintansa perustamissopimuksen 85 artiklaan liittyviin väitteisiin, jotka ovat viimeistään lokakuun 1992 ja syyskuun 1993 kuulemistilaisuuksissa osoittautuneet perusteettomiksi, ja viivyttänyt liian kauan perustamissopimuksen 86 artiklaan liittyvien väitteiden tiedoksi antamista kantajalle, vaikka komissio oli helmikuussa 1991 suorittamansa toisen tarkastuksen jälkeen ollut tietoinen asiaan liittyvistä tosiseikoista.

274 Kantaja korostaa, että yhteisön oikeuden yleisen periaatteen mukaan komissio on velvollinen tekemään kohtuullisessa ajassa päätöksen kilpailupolitiikan alaan kuuluvan hallinnollisen menettelyn päätteeksi. Tässä tapauksessa asian vaikeusaste eikä myöskään kantajan käyttäytyminen eivät ole edellyttäneet näin kauan kestävää menettelyä. Kantaja on suullisessa käsittelyssä viitannut myös yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-185/95 P, Baustahlgewebe vastaan komissio, 17.12.1998 antamassa tuomiossa (Kok. 1998, s. I-8417) vahvistettuihin periaatteisiin.

275 Kantaja kiistää lisäksi komission väitteen, jonka mukaan se olisi vaikuttanut siihen, että hallinnollisen menettelyn aikana tehtiin asetuksen N:o 17 11 artiklan 5 kohdan nojalla päätös (päätös C(95) 1837 lopullinen, 19.7.1995). Kantajan mukaan tässä päätöksessä toistetaan sanatarkasti aikaisemmat kysymykset, joihin kantaja väittää vastanneensa 18.5.1995 päivätyssä kirjeessä (kannekirjelmän liite 5). Tämän ensimmäisen vastauksen riittämättömyys johtui eräiden kolmansilta peräisin olevien tietojen virheellisyydestä, mistä kantaja ei ollut tuohon aikaan tietoinen, eikä sitä sen vuoksi voida katsoa kantajan viaksi. Kantaja nimittäin toteaa, että lähteidensä luotettavuuden tarkistamisen sijasta komissio on sokeasti luottanut näihin tietoihin ja on sen vuoksi väistämättä turhaan pyytänyt kantajaa täydentämään 18.5.1995 päivättyä vastaustaan, minkä kantaja väittää yrittäneensä tehdä 8.8.1995 ja 20.10.1995.

276 Se, että komission on tehtävä kohtuullisessa ajassa hallinnollisen menettelyn päätteeksi kilpailupolitiikan alaan kuuluvat päätökset, on yhteisön oikeuden yleinen oikeusperiaate (em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK v. komissio, tuomion 56 kohta). Tästä syystä on tutkittava, onko komissio tässä tapauksessa loukannut kohtuullisen ajan noudattamista koskevaa yleistä oikeusperiaatetta riidanalaisen päätöksen tekemistä edeltäneessä menettelyssä.

277 Riidanalaisen päätöksen tekemiseen johtaneen hallinnollisen menettelyn koko kestoajan arvioimiseksi on ensiksi selvitettävä ne ajanjaksot, jotka on otettava huomioon komission ensimmäisestä tutkintatoimenpiteestä lähtien. Komissio on nimittäin käynnistänyt kantajaa vastaan useita menettelyjä, joista vain kolmannen eli viimeisen (ks. edellä 3—7 kohta) perusteella on tehty päätös, jossa todetaan eräitä rikkomisia. Ensimmäinen komission toimittama tarkastus kantajan pääkonttorissa Dublinissa tapahtui 25.9.1990 (riidanalaisen päätöksen 165 perustelukappale). Hallinnollinen menettely nyt käsiteltävässä asiassa on siten alkanut 25.9.1990 ja päättynyt 14.5.1997, jolloin riidanalainen päätös on tehty, joten se on kestänyt on noin 80 kuukautta.

278 Hallinnollisen menettelyn kestoajan kohtuullisuutta on kuitenkin arvioitava tapauskohtaisesti ja arvioinnissa on otettava huomioon muun muassa asiayhteys, komission käyttämät eri menettelyvaiheet, asianosaisten käyttäytyminen menettelyn aikana ja asian vaikeusaste (em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK v. komissio, tuomion 57 kohta).

279 Tässä tapauksessa menettelyyn on sisältynyt useita vaiheita, joiden ajoitus on määräytynyt kantelujen tekemisen (ks. tältä osin kannekirjelmän 1—5 kohta) ja kantajan puolustuksekseen esittämien väitteiden tutkimisen perusteella. Ensimmäiset komission suorittamat tarkastukset kantajan ja sen tytäryhtiön McKinneyn pääkonttorissa vuosina 1990 ja 1991 sisältyivät useiden jalostajien perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisia menettelytapoja koskevaan tutkimukseen ja johtivat siihen, että komissio lähetti kantajalle ensimmäisen väitetiedoksiannon 4.5.1992. Tämä ensimmäinen menettely päätettiin 2.8.1995 (ks. edellä 3 kohta). Toinen menettely alkoi 22.4.1993, kun toinen väitetiedoksianto, joka sisälsi väitteitä perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan vastaisista menettelytavoista, lähetettiin. Komissio ilmoitti 28.6.1995 kantajalle tämän toisen menettelyn perustamissopimuksen 85 artiklaa koskevan osan päättämisestä (ks. edellä 4 kohta). Komissio teki 19.7.1995 päätöksen asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla (ks. edellä 4 kohta). Komissio jatkoi tammikuussa 1995 tarkastuksiaan paikan päällä (ks. edellä 5 kohta). Lopuksi komissio lähetti kantajalle väitetiedoksiannon 25.3.1996.

280 Tästä seuraa, että vaikka hallinnollisen menettelyn aloittamisen ja sen päättämisen välillä kuluneiden kuukausien määrä on suuri, on kuitenkin todettava, että komissio on ryhtynyt useisiin toimenpiteisiin tämän ajan kuluessa. Kantaja ei sitä paitsi arvostele komissiota siitä, ettei komissio olisi toiminut tänä aikana, vaan siitä, että se on käyttänyt liikaa aikaa perustamissopimuksen 85 artiklaan perustuviin väitteisiin. Asiassa ilmenee kuitenkin, että molemmat perustamissopimuksen 86 artiklan vastaisiin tekoihin kohdistetut menettelyt (toinen ja kolmas menettely) ovat alkaneet aikaisintaan 22.4.1993 eli toisen väitetiedoksiannon lähettämispäivänä. Yksinomaan perustamissopimuksen 85 artiklaa varten on siten käytetty vähemmän kuin puolet hallinnollisen menettelyn koko kestoajasta.

281 Kuten komissio sitä paitsi korostaa, kantaja ei voi menestyksekkäästi väittää, että sille olisi aiheutunut vahinkoa tarkkuudesta, jolla komissio on tutkinut perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomiseen perustuvat väitteet, sillä kaikista näistä väitteistä on luovuttu. Kantajalla on myös ollut joka kerran tilaisuus ilmaista käsityksensä siihen kohdistuvista perustamissopimuksen 85 artiklaan perustuvista väitteistä. Vastatessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen erääseen kysymykseen kantaja on täsmentänyt, että se oli vastannut kahteen ensimmäiseen väitetiedoksiantoon 11.9.1992 ja 1.9.1993 ja osallistunut kuulemistilaisuuksiin 6.10.1992 sekä 21.9. ja 22.9.1993.

282 Perustamissopimuksen 86 artiklaan perustuvien väitteiden osalta ensimmäinen huomioon otettava ajanjakso on siten toisen väitetiedoksiannon lähettämisestä 22.4.1993 kolmannen väitetiedoksiannon lähettämiseen 25.3.1996 kulunut aika eli 35 kuukautta. On kuitenkin huomautettava, että kantajalla on ollut tämän ajan kuluessa tilaisuus vastata 1.9.1993 toiseen väitetiedoksiantoon. Tutustuttuaan kantajan toiseen väitetiedoksiantoon vastatessaan esittämiin perusteluihin komissio on ilmoittanut sille 28.6.1995 ja 2.8.1995, että molemmista perustamissopimuksen 85 artiklan perusteella käynnistetyistä menettelyistä luovutaan, sekä kehottanut 19.7.1995 kantajaa vastaamaan asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla esitettyyn tietojensaantipyyntöön. Vaikka asianosaiset ovat eri mieltä tämän kehotuksen tarpeellisuudesta, on syytä huomauttaa, että kantajan tässä oikeudenkäynnissä esittämistä selityksistä ei voida päätellä, että kehotuksen esittämisestä päättäminen olisi johtunut komission asiaa käsitellessään tekemästä virheestä. Tältä osin on lisäksi edelleen muistutettava asian tosiasiapuolen vaikeudesta ja komission käsiteltäväksi saatettujen erilaisten kantelujen määrästä,

joita kantaja ei ole kiistänyt. Toisen ja kolmannen väitetiedoksiannon välillä kulunut 35 kuukauden aika ei siten ole kohtuuton.

283 Viimeinen huomioon otettava aika on kolmannen väitetiedoksiannon lähettämisestä päättämisestä, mikä tapahtui 25.3.1996, riidanalaisen päätöksen tekemiseen, mikä tapahtui 14.5.1997. Tänä ajanjaksona kantaja on 12.7.1996 toimittanut vastauksensa väitetiedoksiantoon (ks. edellä 6 kohta). Noin kymmenen kuukauden pituisen ajan kuluminen lopullisen päätöksen laatimiseen yhteisön kaikilla virallisilla kielillä ei merkitse kohtuullisen ajan noudattamisen periaatteen rikkomista kilpailupolitiikan alaan kuuluvassa hallinnollisessa menettelyssä (ks. em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK v. komissio, tuomion 66 kohta).

284 Kantaja ei myöskään voi vedota omaan käyttäytymiseensä hallinnollisen menettelyn aikana lisätäkseen sen kestoajalle annettavaa merkitystä. Riittää nimittäin, kun todetaan, että vaikka kantaja on joka kerran toiminut sille annettuja määräaikoja tarkoin noudattaen, se ei vielä riidanalaisen päätöksen antamishetkellä ollut lopettanut eräitä väärinkäytöksi katsottuja menettelytapoja, jotka oli yksilöity jo väitetiedoksiannossa (1 artiklan 4, 5 ja 6 kohdassa tarkoitetut menettelytavat).

285 Huolimatta riidanalaisen päätöksen tekemistä edeltäneen hallinnollisen menettelyn koko kestoajan pituudesta päätöstä ei siten tämän asian erityispiirteet huomioon ottaen rasita kohtuullisen ajan noudattamisen periaatteen loukkaaminen. Kantaja ei missään tapauksessa voi esittää edellä mainitussa asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio annettuun tuomioon perustuvia väitteitä, koska tuossa asiassa tarkastellut ajanjaksot koskivat oikeudenkäynnin kestoaikaa yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa eivätkä pelkän hallinnollisen menettelyn kestoaikaa.

286 Edellä lausutusta seuraa, että toissijaisten vaatimusten perusteeksi esitetyn ensimmäisen kanneperusteen neljäs osa on hylättävä.

Yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytön käsitteen vakiintumattomuus

287 Kantaja väittää, ettei yhteisen määräävän markkina-aseman käsitettä ollut vielä sovellettu käytännössä silloin, kun käsiteltävän asian kohteena olevat menettelytavat omaksuttiin. Riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 1—3 kohdassa tarkoitetut väärinkäytöksi katsotut menettelytavat ovat nimittäin kaikki ajalta ennen ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisesta (IV/31.906 — Tasolasi) 7 päivänä joulukuuta 1988 tehtyä komission päätöstä 89/93/ETY (EYVL L 33, s. 44). Yhteisen määräävän markkina-aseman käsitteen vakiintumattomuus olisi kantajan mielestä siten pitänyt ottaa huomioon sakon määrää vahvistettaessa (em. asia AKZO v. komissio, tuomion 163 kohta).

288 Kantaja lisää, että ainoa edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Compagnie maritime belge transports ym. vastaan komissio annetusta tuomiosta tehtävissä oleva merkityksellinen johtopäätös on se, ettei uutuuteen perustuvaa väitettä voida hyväksyä silloin, kun uutuudesta ei todellisuudessa ole kysymys. Komission tiedoksiannon (KOM(96) 649 lopullinen) 10.12.1996 päivätyssä luonnoksessa, joka koskee kilpailusääntöjen soveltamista teletoimialalle pääsystä tehtyihin sopimuksiin, komissio toteaa kantajan mukaan, että "seikkoja, joiden vallitessa yhteinen määräävä asema on olemassa ja joiden vallitessa sitä käytetään väärin, ei vielä ole täysin selvennetty yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännössä eikä myöskään komission ratkaisukäytännössä, vaan oikeuskehitys jatkuu tältä osin".

289 Komissio kiistää kantajan esittämän väitteen katsoen muun muassa, että riidanalainen päätös perustuu ensisijaisesti toteamukseen, jonka mukaan kantajalla on yksin ollut määräävä markkina-asema, ja vasta toissijaisesti toteamukseen yhteisestä määräävästä markkina-asemasta.

290 Aluksi on muistutettava, ettei komission vastinekirjelmässään esittämää tulkintaa riidanalaisesta päätöksestä voida hyväksyä (ks. edellä 25—31 kohta).

291 Sitten on todettava, että vaikka sakon määrää vahvistettaessa voidaan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ottaa huomioon se, että rikkomiset liittyvät oikeudenalaan, jolla kilpailusäännöt eivät ole koskaan täsmentyneet (em. asia AKZO v. komissio, tuomion 163 kohta), useat seikat osoittavat kuitenkin, ettei kantaja voi tässä tapauksessa vedota siihen, että yhteisen määräävän markkina-aseman käsite olisi sen väittämin tavoin vakiintumaton.

292 Vaikka yhteisen määräävän markkina-aseman käsitettä ei vielä ollut vahvistettu kilpailuoikeudessa silloin, kun kantaja ja SDL ryhtyivät eri tavoin käyttämään väärin yhteistä määräävää markkina-asemaansa eli vuosina 1986—1988 (1 artiklan 1—3 kohta) — edellä mainittu päätös 89/93/ETY on tehty 7.12.1988 ja komission edellä mainitun tiedoksiannon (KOM(96) 649 lopullinen) luonnos, jota kantaja lainaa, on päivätty 10.12.1996 — on nimittäin kuitenkin pakko todeta, että kantajan ja SDL:n viaksi vuoden 1990 helmikuuta edeltäneeltä ajalta katsottujen väärinkäyttöä merkitsevien menettelytapojen tarkoitus, nimittäin oman markkina-aseman suojeleminen ja Irlantiin suuntautuvan sokerin tuonnin estäminen, ei sisällä mitään uutta kilpailuoikeuden alalla (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomion 248 kohta).

293 Sitä paitsi kuten komissio huomauttaa, 21.11.1988 päivätyn muistion sisältö (ks. edellä 64 kohta) osoittaa selvästi, että kantaja tunsi oman asemansa ja SDL:n aseman voimakkuuden molemmilla relevanteilla markkinoilla, minkä lisäksi sekä kantaja että SDL olivat tietoisia niitä yhdistävien taloudellisten siteiden tiiviydestä ja mahdollisuudesta sovittaa yhteen markkinakäyttäytymisensä.

294 Näissä olosuhteissa on katsottava, ettei komissio ole rikkonut asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa jättäessään pitämättä lieventävänä asianhaarana sakon määrää vahvistaessaan sitä, että yhteisen määräävän markkina-aseman käsitettä väitettiin vakiintumattomaksi. Toissijaisten vaatimusten perusteeksi esitetyn ensimmäisen kanneperusteen viides osa on sen vuoksi hylättävä.

2. *Toinen kanneperuste: asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan rikkominen*

295 Komissio on riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklassa määrännyt kantajan lopettamaan 1 artiklan 4, 5 ja 6 kohdassa tarkoitetut rikkomiset, jollei se jo ole tehnyt niin, sekä pidättäytymään kaikista sellaisista toimista tai toimintatavoista vastaisuudessa.

296 Kantaja vetoaa siihen, että määräys pidättäytyä myöntämästä tavoitealennuksia vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin ostajille rikkoo riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklan neljännen kohdan ensimmäiseen virkkeeseen sisältyvässä muodossaan asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa, koska se menee pitemmälle kuin mitä oli päätösosan 1 artiklan 6 kohdan i alakohdassa todettu rikkominen, johon kieltomääräys liittyy. Kantajan mukaan komissio ei nimittäin ole viitannut kyseisistä alennuksista aiheutuvaan sidonnaisuuteen, kun taas 1 artiklan 6 kohdan i alakohdassa mainitaan vain sellaiset tavoitealennukset, joiden nimenomaisena seurauksena on tukkukauppakonsernien sitominen kantajaan. Komission esittämät selitykset perustuvat kantajan mukaan virheelliseen tulkintaan riidanalaisen päätöksen 3 artiklan toisesta kohdasta.

297 Toisaalta kantaja huomauttaa, että määräys lopettaa muiden alennusten antaminen rikkoo riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklan kolmannen kohdan ensimmäiseen virkkeeseen sisältyvässä muodossaan asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa myös siksi, että kieltomääräys koskee tosiasiallisesti lisäalennusjärjestelmää, jota ei ole nimenomaisesti todettu väärinkäytöksi kyseisessä päätösosassa eli 1 artiklan 5 kohdassa, jossa vain tuomitaan syrjivän hinnoittelun tosiasiallinen soveltaminen kantajan kanssa vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla kilpaileviin sokerinpakkaajiin. Kantajan mukaan tältä osin on merkityksetöntä, perustuuko päätösosan tämä jakso riidanalaisen päätöksen 145 vai 149 perustelukappaleeseen. Kantajan mukaan komissio velvoittaa kantajan luopumaan kaikista muista alennuksista, vaikkeivat ne olisi syrjiviä, koska ne eivät mitenkään määräydy sokerin määrän tai liiketoimen kustannusten perusteella, mikä menee riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 5 kohdan sisältöä pitemmälle.

298 On muistutettava, että asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa on sovellettava todetun rikkomisen luonteen mukaisella tavalla, ja sitä sovellettaessa voidaan joko määrätä, että yrityksen on ryhdyttävä tiettyihin toimenpiteisiin tai suorituksiin, jotka se on jättänyt tekemättä, tai kieltää sitä jatkamasta tiettyjä perustamissopimuksen vastaisia toimintoja, menettelytapoja tai asiaintiloja (em. yhdistetyt asiat Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomion 45 kohta). Kielto voi koskea yksinomaan EY:n perustamissopimuksen määräysten vastaisia menettelytapoja (asia T-9/93, Schöller v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1611, 159 kohta).

299 Riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklaan sisältyykin looginen sarja kieltomääräyksiä, joiden tarkoitus on estää perustamissopimuksen 86 artiklan vastaisten tekojen toistuminen, ja kieltomääräykset etenevät yleisistä erityisiin ja nykyisyydestä tulevaisuuteen.

300 Ensimmäisessä kohdassa kantaja määrätään siten lopettamaan välittömästi kaikki riidanalaisen päätöksen tekohetkellä vielä jatkuvat rikkomiset eli 1 artiklan 4, 5 ja 6 kohdassa todetut rikkomiset. Se on täysin oikeuskäytännössä tässä suhteessa asetettujen vaatimusten mukainen, mitä kantaja ei kiistä.

301 Toisessa kohdassa kantajaa kielletään jatkamasta mitään näistä rikkomisista vastaisuudessa sekä ryhtymästä mihinkään vaikutuksiltaan niitä vastaaviin toimiin. Myös se on oikeuskäytännössä asetettujen vaatimusten mukainen, koska siinä tarkoitetaan vain perustamissopimuksen vastaisia menettelyjä.

302 Kolmannessa kohdassa toiseen kohtaan sisältyvää kieltomääräystä täsmennetään vastaisen varalle erityisesti syrjivien alennusten eli vientialennusten ja kilpailevia sokerinpakkaajia syrjivien alennusten osalta. Tässä toisessa kohdassa esitetyllä yleisen kieltomääräyksen täsmentämisellä vastaisen varalle tarkoitetaan siten juuri 1 artiklan 4 ja 5 kohdassa todettuja rikkomisia. Myös se koskee vain teollisuusmarkkinoita.

303 Neljännessä kohdassa toiseen kohtaan sisältyvää vastaisen varalle annettua yleistä kieltomääräystä täsmennetään erityisesti kilpailevien sokerinpakkaajien asiakkaille annettujen valikoivien alennusten ja vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin ostajille myönnettyjen tavoitealennusten osalta. Tällä vastaisen varalle annetun yleisen kieltomääräyksen täsmennyksellä tarkoitetaan juuri 1 artiklan 6 kohdassa todettua rikkomista, ja tämän kohdan i ja ii alakohta liittyvät riidanalaisessa päätöksessä tutkittuihin konkreettisiin tapauksiin. Toisin kuin kolmannessa kohdassa oleva kieltomääräys, se sitä paitsi koskee vain vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoita.

304 Tämä riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklan toisen, kolmannen ja neljännen kohdan johdonmukainen keskinäinen suhde perustuu siihen, että kolmannen kohdan alussa käytetään ilmaisua "erityisesti" ja neljännen kohdan alussa ilmaisua "myös". Toisen kohdan lainmukaisuuden vaikutus ulottuu loogisesti myös kolmanteen ja neljänteen kohtaan, koska ne ovat pelkästään tämän yleisen kieltomääräyksen täsmennyksiä.

305 Tästä seuraa, ettei kantajan olemassa olevaksi väittämää epäyhdenmukaisuutta riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan 4, 5 ja 6 kohdan ja päätösosan 3 artiklan kesken ole näytetty toteen. Asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa ei siten voida todeta rikotun millään tavoin.

306 Edellä lausutusta seuraa, että myös toissijaisten vaatimusten perusteeksi esitetty toinen kanneperuste on hylättävä.

307 Koska tässä asiassa kanteessa esitetyistä vaatimuksista vain toissijaisten vaatimusten perusteeksi esitetyn ensimmäisen kanneperusteen toinen osa on osaksi hyväksytty (ks. edellä 258—261 kohta), ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alentaa täyden harkintavaltansa nojalla sakon määrän, joka tietyistä euron käyttöön ottamiseen liittyvistä säännöksistä 17 päivänä kesäkuuta 1997 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1103/97 (EYVL L 162, s. 1) 2 artiklan 1 kohdan mukaisesti ilmaistaan euroina, 7 883 326 euroksi.

Oikeudenkäyntikulut

308 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty vain osaksi, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin harkitsee asiassa ilmenneet seikat huomioon ottaen oikeaksi määrätä, että kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, että se velvoitetaan korvaamaan kaksi kolmasosaa komission oikeudenkäyntikuluista ja että komissio vastaa lopusta kolmasosasta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 1 kohta kumotaan siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja on vuosina 1986—1988 soveltanut valikoivasti alhaisia hintoja erään ranskalaisen sokerin tuojan asiakkaisiin.

2) Riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa kantajalle määrätyn sakon määrä alennetaan 7 883 326 euroksi.

3) **Kanne hylätään muilta osin.**

4) **Kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan kaksi kolmasosaa komission oikeudenkäyntikuluista.**

5) **Komissio vastaa yhdestä kolmasosasta omia oikeudenkäyntikulujaan.**

Jaeger Lenaerts Azizi

Julistettiin Luxemburgissa 7 päivänä lokakuuta 1999.

H. Jung K. Lenaerts

kirjaaja kolmannen jaoston puheenjohtaja

Sisällys

Kanteen perustana olevat tosiseikat II-2977

Oikeudenkäynti II-2979

Asianosaisten vaatimukset II-2980

Ensisijaiset vaatimukset II-2981

1. Kantajan ja SDL:n yhteisen määräävän markkina-aseman olemassaolo II-2981

Riidanalaisen päätöksen päätösosan epätäydellisyys ja ristiriitaisuus II-2981

Kantajan viaksi katsottujen rikkomisten ominaisluonteen muuttaminen II-2988

Yhteisen määräävän markkina-aseman määrittely II-2990

2. Kantajan määräävän markkina-aseman olemassaolo teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinoilla II-3007

Väite, jonka mukaan kantaja ei ole ollut itsenäinen suhteessa kilpailijoihinsa II-3008

Väite, jonka mukaan kantaja ei ole ollut itsenäinen suhteessa asiakkaisiinsa II-3014

3. Väitteet, joiden mukaan kantaja on käyttänyt väärin määräävää asemaansa teollisuuskäyttöön tarkoitetun ja vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla .. II-3019

Kantajan hintojen vahvistamisessa noudatettavat menettelytavat II-3023

Teollisuuskäyttöön tarkoitetun sokerin markkinat II-3023

— Alhaisten hintojen valikoiva soveltaminen ASI:n mahdollisiin asiakkaisiin .. II-3023

— PFA II-3025

— Hintasyrjinnän harjoittaminen kilpailevia sokerinpakkaajia kohtaan II-3033

Vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinat II-3041

— Rajaseutualennukset II-3041

— Kanta-asiakasalennukset II-3049

— Tavoitealennukset ja valikoiva hinnoittelu II-3052

Tuotevaihdot vähittäismyyntiin tarkoitetun sokerin markkinoilla II-3060

Toissijaiset vaatimukset II-3063

1. Ensimmäinen kanneperuste: asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkominen II-3064

Kantajalle määrätyn sakon liiallisuus II-3064

Väite, että seuraamus on määrätty, vaikkei kilpailusääntöjen rikkomisia ole asianmukaisesti näytetty toteen II-3070

Kantajan vuodesta 1985 harjoittama pitkäaikainen ja laaja-alainen väärinkäyttöä merkitsevien menettelytapojen politiikka II-3072

Komission huolellisuusvelvollisuuden laiminlyöminen asian käsittelyssä II-3074

Yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäytön käsitteen vakiintumattomuus II-3079

2. Toinen kanneperuste: asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan rikkominen II-3081

Oikeudenkäyntikulut II-3084